INHOUDSOPGAVE

1 Economie 5
1.1 Economische ontwikkeling 5
1.2 Economische risico's 6
1.3 Koopkracht 2019 7
1.4 Loonontwikkeling 19
1.5 SCP-rapport Sociale staat van Nederland 21
1.6 SCP-rapport 'Als werk weinig opbrengt' 22

2 Overheidsfinanciën 24
2.1 Budgettair beeld 24
2.2 Ontwikkeling EMU-saldo 27
2.3 Begrotingsbeleid kabinet 29
2.4 Europese begrotingsregels 30
2.5 Beoordeling Raad van State (begrotingstoezicht) 31
2.6 Advies Raad van State Miljoenennota 32

3 Uitgaven 33
3.1 Investeringen publieke sector 33
3.2 Nadere invulling besluitvorming OCW 2019 38
3.3 Begroting JenV 39
3.4 Gas 41
3.5 Aanvullende post 53
3.6 Kasschuiven en onderuitputting 54
3.7 VNO/De Boer over investeringen infrastructuur 57
3.8 Spreeklijn operatie Inzicht in Kwaliteit 59
3.9 Rapport Algemene Rekenkamer 'Zicht op extra geld Rutte III' 61
3.10 Meevallers SZW en Zorg 63
3.11 Ontwikkeling accres GF en PF 67

4 Inkomsten 70
4.1 Samenvatting maatregelen in pakket Belastingplan 70
4.1.a Wetsvoorstel Belastingplan 2019 70
4.1.b Wetsvoorstel wet bronbelasting 2020 72
4.1.c Wetsvoorstel fiscale vergroeningsmaatregelen 2019 74
4.1.d Wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2019 76
4.1.e Wetsvoorstel inzake de implementatie artikel 1 van de richtlijn elektronische handel 77
4.1.f Wetsvoorstel Wet modernisering kleineondernemingsregeling 77
4.1.g Wetvoorstel Wet aanpassing kansspelbelasting voor sportweddenschappen 78
4.1.h Opbouw BP 2019 en motie-Hoekstra 79
4.2 Vestigingsklimaat 83
4.2.a Overzicht van vertrek/vijandig bod/sluiting van bedrijven in de afgelopen 10 jaar 84
4.3 Afschaffen dividendbelasting 89
4.3.a Ramingen dividendbelasting 90
4.3.b Redeneerlijn afschaffen dividend (eigen lijn Financiën) 93
4.3.c Dividendbelasting en motie-Hoekstra 97
4.3.d Aanvullende vragen dividend 100
4.4 Factsheet artikelen in fiscale literatuur 106
4.4.a Spanjers over dividendbelasting 113
4.5 Rc-maatregel 114
4.6 Lastenverdeling MKB versus grootbedrijf 119
4.6.a Toelichting maatregelen mkb en grootbedrijf 122
4.6.b Stijging collectieve lastenquote 2019 123
4.7 Verschil lastenontwikkeling MN2019 en MEV2019 124
4.8 Factsheet 30%-regeling 126
4.9 Factsheet stijging energierekening huishoudens 133
4.10 Factsheet tariefmaatregel grondslagverminderende posten 136

4.11 Verhoging verlaagde btw-tarief..... 142
4.12 Box-2..... 147
4.13 Vernieuwing Belastingdienst..... 149
4.14 Wegwerken achterstanden Erf- en schenk (stand AO 25/9)..... 150
4.15 Extra geld voor Belastingdienst..... 151
4.16 ATAD (woco's)..... 154
4.17 Panama Papers - aanpak verhuld vermogen buitenland..... 158
4.18 Advies Raad van State m.b.t. samenstelling Belastingplan 2016 en 2018..... 164
4.18.a Advies + nader rapport Belastingplan 2018..... 165
4.18.b Advies + nader rapport Belastingplan 2016..... 166
4.19 Vleesbelasting..... 173
4.20 Raming erf- en schenkbelasting..... 174

5 Hervormingen..... 175
5.1 Arbeidsmarkt..... 175
5.1.a Onderkant arbeidsmarkt (loondispensatie / banenafspraak). 175
5.2 Financiële sector..... 177
5.2.a Schikking ING..... 177
5.2.b CBS-rapport 10 jaar na Lehman..... 178
5.3 Klimaat..... 181
5.4 Pensioen..... 188
5.5 Woningmarkt..... 190
5.5.a Factsheet scheefwonen..... 190
5.5.b Reactie PvdA-maatregelen wonen..... 195

6 Europa/internationaal..... 198
6.1 Meerjarig Financieel Kader (MFK)..... 198
6.2 Stand van zaken EMU..... 200
6.3 ECB-beleid en dekkingsgraden..... 201
6.4 Brexit..... 202

6.4.a Voorbereiding Douane op Brexit.....204
6.5 Begroting Italië..... 207

7 Overig.....210
7.1 Appreciaties tegenbegroting GL, SP en PvdA..... 210
7.2 Appreciaties tegenbegroting 50Plus.....217
7.3 Overzicht IBOs..... 222
7.3.a Nieuwe IBO's..... 222
7.3.b Lopende IBO's..... 225
7.4 Moties Algemene Politieke Beschouwingen.....227
7.4.a Overzicht FIN-relevante aangenomen moties APB..... 227
7.4.b Klaver over leeftijdsgrens jeugdhulp..... 231
7.4.c Klaver/Dijkhoff straffen financiële sector..... 232
7.4.d Asscher, Buma, Segers over investeringen in woningen.....233
7.4.e Asscher over praktijkleren.....234
7.4.f Nadere invulling besluitvorming OCW 2019..... 235
7.5 Begrotingswijzigingen IXB.....237
7.6 Media-overzicht AFB.....238

1 Economie

1.1 Economische ontwikkeling

- De economie blijft stevig doorgroeien. Volgens het CPB groeit de economie in 2018 met 2,8% en in 2019 met 2,6%. Daarmee zit onze economie duidelijk in een fase van hoogconjunctuur.
- De economische groei is breed gedragen. De binnenlandse bestedingen (consumptie en investeringen) en de uitvoer dragen bij aan de groei.
- De consumptie van huishoudens groeit in 2018 met 2,7% en in 2019 met 2,3%. De sterke groei van de werkgelegenheid en de groei van de reële lonen dragen bij aan de stevige consumptiegroei.
- De werkloosheid blijft dalen, tot gemiddeld 3,5% in 2019. Dit zou een uitzonderlijk laag niveau zijn: in de afgelopen veertig jaar is er slechts een jaar geweest waarin de werkloosheid lager was.
- Ook de woningmarkt herstelt verder: in 2017 stegen de woningprijzen met bijna 8 procent. Inmiddels liggen de gemiddelde woningprijzen hoger dan tijdens de piek voor de crisis.

1.2 Economische risico's

- Er zijn op dit moment meerdere economische risico's aan de horizon.
- Ten eerste is Nederland als open economie gevoelig voor risico's in het **buitenland**. Dat zijn onder andere de Brexit en het handelsconflict. Ook staan de valuta van opkomende economieën onder druk, met name in Argentinië en Turkije.
- Daarnaast is de **renteontwikkeling** onzeker. Als de rente lang laag blijft, kan de economie oververhit raken en kunnen er zeepbellen ontstaan. Als de rente snel stijgt, kan dat doorwerken op de huizenmarkt.
- In het **binnenland** heeft het CPB verder ook gewezen op de lonen: als die minder hard stijgen dan geraamd, zal de consumptie lager uitvallen.
- Het is moeilijk om de precieze impact van zulke risico's op de economie en begroting te meten. Maar het CPB laat zien dat zulke schokken een flink negatief effect op de economische groei kunnen hebben.
- De **Schokproef overheidsfinanciën** in de Miljoenennota laat zien dat de staatsschuld bij een economische schok al snel boven de 60% bbp kan komen. Daarom is het verstandig dat het kabinet vasthoudt aan trendmatig begrotingsbeleid en dat de schuld verder daalt. Dan is de begroting beter bestand tegen zulke schokken

1.3 Koopkracht 2019

Belangrijkste maatregelen in 2019

- Eerste stap richting het tweeschijvenstelsel met lagere tarieven (tarief oude eerste schijf stijgt licht met 0,1%-punt, schijf 2/3 dalen met 2,75%-punt en schijf 4 daalt met 0,2%-punt)

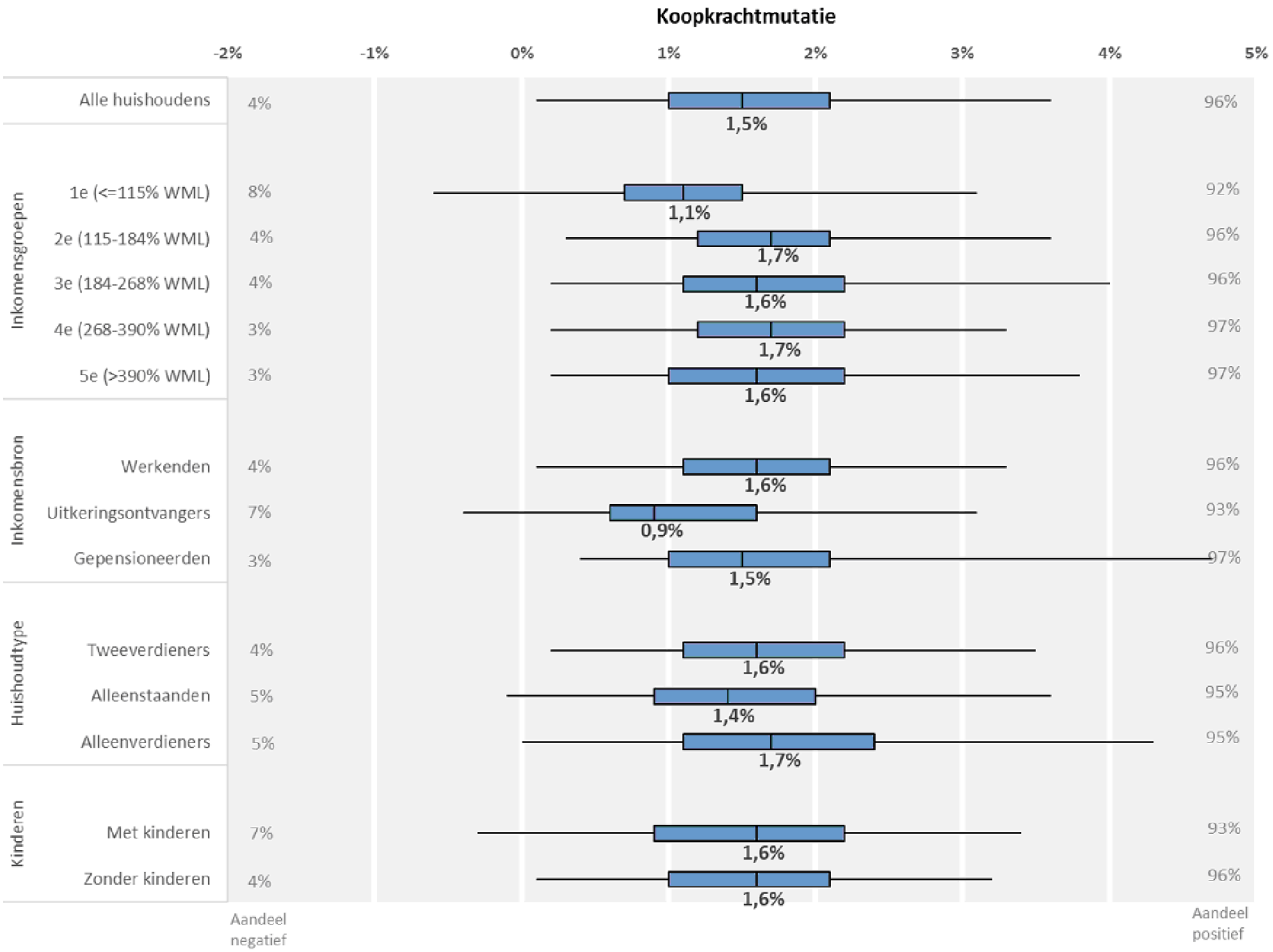
Tabel 1: Ontwikkeling belastingtarieven inclusief RA en koopkrachtpakket 2019:

	2018	2019	2020	2021
Belastingtarief schijf 1	36,55	36,65	37,05	37,05
Belastingtarief schijf 2,3	40,85	38,10	37,80	37,05
Belastingtarief schijf 4	51,95	51,75	50,50	49,50

- Verhogen algemene heffingskorting (+ € 184, waarvan € 140 in regeerakkoord en + € 44 in augustus)
- Verhogen arbeidskorting (+ € 111) en meer richten op lage- en middeninkomens (verhoging afbouwpercentage naar 6%)
- Verhogen kinderbijslag (+ € 150 voor een gezin met twee kinderen tussen de 6 en 11)
- Verhogen zorgtoeslag voor paren (+ € 95)
- Harde afbouwgrens uit de ouderenkorting en verhoging (+ € 160) voor inkomens tot € 36.700
- Verhogen kinderopvangtoeslag
- Verhoging lage btw-tarief van 6% naar 9%

Cijferbeeld koopkracht

Figuur 1: Boxplot koopkrachtontwikkeling 2019

Tabel 2: Medianentabel Koopkrachtontwikkeling 2019 (incl. effect in euro's per jaar)

Inkomensgroep	2019 RA	2019 CMEV[1]	2019 **MEV[2]**	2019 Mediaan in euro's
1e (<= 115% WML)	0,7%	0,7%	1,1%	€ 187
2e (115-184% WML)	1,3%	1,4%	1,7%	€ 401
3e (184-268% WML)	1,7%	1,4%	1,6%	€ 536
4e (268-390% WML)	1,8%	1,5%	1,7%	€ 774
5e (> 390% WML)	1,8%	1,5%	1,6%	€ 1.127
Inkomensbron				
Werkenden	1,7%	1,4%	1,6%	€ 636
Uitkeringsgerechtigden	0,6%	0,5%	0,9%	€ 157
Gepensioneerden	1,0%	1,2%	1,5%	€ 356
Huishoudtype				
Tweeverdieners	1,6%	1,4%	1,6%	€ 723
Alleenstaanden	1,1%	1,1%	1,4%	€ 317
Alleenverdieners	1,7%	1,5%	1,7%	€ 604
Kinderen				
Huishoudens met kinderen	1,6%	1,4%	1,6%	€ 712
Huishoudens zonder kinderen	1,7%	1,3%	1,6%	€ 520
Alle huishoudens	**1,4%**	**1,3%**	**1,5%**	**€ 508**

[1] Wijkt af van CPB-raming door VWS-raming nominale zorgpremie (ligt € 11 lager dan CPB-raming).
[2] Wijkt af van CPB-raming door VWS-raming nominale zorgpremie (ligt € 14 lager dan CPB-raming).

Tabel 3: Koopkrachtontwikkeling voorbeeldhuishoudens 2019

Koopkrachtcijfers			
Actieven:	2019 (RA)	2019 (cMEV[3])	2019 (MEV)[4]
Alleenverdiener met kinderen			
Modaal	2,1%	2,0%	2,2%
2 x modaal	1,0%	1,1%	1,1%
Tweeverdieners			
Modaal + ½ x modaal met kinderen	1,6%	1,0%	1,2%
2 x modaal + ½ x modaal met kinderen	0,9%	0,9%	1,0%
2½ x modaal + modaal met kinderen	1,1%	0,8%	0,9%
Modaal + modaal zonder kinderen	2,2%	1,9%	2,1%
2 x modaal + modaal zonder kinderen	1,5%	1,5%	1,6%
Alleenstaande			
Minimumloon	0,9%	0,8%	1,1%
Modaal	2,2%	1,9%	2,1%
2 x modaal	1,0%	1,3%	1,3%
Alleenstaande ouder			
Minimumloon	0,1%	0,1%	0,3%
Modaal	1,6%	1,5%	1,6%
Inactieven:			
Sociale minima			
Paar met kinderen	1,3%	1,2%	1,7%
Alleenstaande	0,4%	0,3%	0,9%
Alleenstaande ouder	0,5%	0,6%	0,9%
AOW (alleenstaand)			
(alleen) AOW	0,7%	0,7%	1,0%
AOW +10000	0,8%	0,9%	1,2%
AOW (paar)			
(alleen) AOW	1,0%	0,8%	1,1%
AOW +10000	0,6%	0,7%	1,0%
AOW +30000	2,7%	2,6%	2,7%

[3] Wijkt af van CPB-raming door VWS-raming nominale zorgpremie (ligt € 11 lager dan CPB-raming).
[4] Wijkt af van CPB-raming door VWS-raming nominale zorgpremie (ligt € 14 lager dan CPB-raming).

Q: Waarom gaat 8% van de laagste inkomensgroep er op achteruit?

A:

- Laten we voorop stellen dat 92% van de huishoudens in de laagste inkomensgroep erop vooruit gaat. Dat is een buitengewoon gunstig beeld in vergelijking met de afgelopen jaren.
- De redenen dat sommige huishoudens er toch op achteruit gaan zijn heel divers. Dit kan bijvoorbeeld komen doordat ze al heel weinig of geen belasting betalen en daarom de belasting niet veel verder omlaag kan, maar het kan ook komen omdat de verwachting is dat de rente gaat stijgen waardoor lenen duurder wordt.
- We hebben in augustus nog specifiek naar de laagste inkomens gekeken en om deze groep verder tegemoet te komen is afgesproken dat de algemene heffingskorting met € 44 extra wordt verhoogd in 2019. Dit komt bovenop de verhoging van € 140 die al in het regeerakkoord is opgenomen.
- Dat neemt niet weg dat er altijd huishoudens zullen zijn die hun koopkracht – onder gelijkblijvende omstandigheden – niet zien stijgen. We kunnen met fiscale instrumenten en toeslagen nu eenmaal niet letterlijk elk huishouden bereiken.

Q: U belooft weer positieve koopkrachtcijfers maar gaat over een jaar wederom blijken dat mensen er toch op achteruit zijn gegaan?

A:

- Het uiteindelijke koopkrachtbeeld is een uitkomst van beleid, maar ook van factoren waar de overheid geen of slechts beperkt invloed op heeft, zoals de inflatie, de loonontwikkeling en de rente.
- Deze factoren veranderen door het jaar heen. De koopkrachtplaatjes veranderen daardoor bijna per definitie tussen verschillende ramingsmomenten in een jaar.

- De koopkrachtcijfers zoals die nu worden geraamd zijn om die reden ook geen belofte van het kabinet, maar de beste voorspelling die we met de kennis van nu kunnen doen.
- Uiteindelijk kunnen de koopkrachtcijfers lager, maar ook hoger uitvallen.
- In 2017 en 2018 waren de realisaties wat lager dan de voorspelling vooraf. In 2015 en 2016 waren de realisaties juist veel beter dan verwacht bij Prinsjesdag, omdat de inflatie toen tegen de verwachting in bleef dalen.

Q: Wat doet het kabinet voor ouderen?

A:

- Het koopkrachtbeeld ziet er dit jaar voor ouderen erg gunstig uit. 97% van de gepensioneerden gaat er op vooruit (+1,5% in doorsnee).
- Dat komt vooral doordat het kabinet de ouderenkorting met € 160 verhoogt en de harde inkomensgrens – o.a. 50PLUS heeft hier lang op gehamerd – komt te vervallen (en wordt vervangen door een afbouw van 15% vanaf de inkomensgrens van € 37.000).
- Een gepensioneerde die bijvoorbeeld een kleine compensatie krijgt voor het bemannen van een stembureau verliest daardoor niet ineens meer dan € 1.500 aan ouderenkorting.
- Ouderen profiteren ook van de lagere belastingtarieven en zij zien de hogere algemene heffingskorting terug in een hogere AOW-uitkering.
- Andere maatregelen zoals het verhogen van de zorgtoeslag voor paren (2019) of het afschaffen van de harde inkomensgrens in de huurtoeslag (2020) zijn ook gunstig voor AOW'ers zonder of met een klein aanvullend pensioen.

- Het maximale verplichte eigen risico in de zorg is bevroren op € 385 en de eigen bijdrage in de Wlz voor personen met vermogen wordt verlaagd. Dit laatste zorgt voor een koopkrachtplus tot 4% die niet in de reguliere koopkrachtplaatjes zichtbaar is. Zorg blijft hierdoor toegankelijk, ook voor zieke ouderen.

Q: Wat doet het kabinet tegen het verschil in belastingdruk tussen eenverdieners en tweeverdieners?

A:

- Over eenverdieners hebben we in beide Kamers al meermaals gesproken, bijvoorbeeld naar aanleiding van het CPB onderzoek van eerder dit jaar naar het verschil in belastingdruk tussen eenverdieners en tweeverdieners. Daarbij heeft het kabinet ook aangegeven dat dit verschil niet zomaar is ontstaan. Het stimuleren van arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid zijn hiervoor belangrijke redenen.
- Uitgangspunt van het kabinet is dat eenverdieners net zoals andere groepen meeprofiteren van de goede economie. Dit laten de koopkrachtcijfers ook zien, die voor eenverdieners zelfs beter uitkomen dan voor andere groepen.
- Dit komt bijvoorbeeld door de invoering van het tweeschijvenstelsel, waardoor het minder uitmaakt of een inkomen door één of twee personen wordt verdiend. Deze, maar ook andere maatregelen als het verhogen van de zorgtoeslag voor paren en het verhogen van de afbouwgrens in het kindgebonden budget voor paren, verkleinen het verschil in belastingdruk tussen een- en tweeverdieners.
- Op verzoek van uw Kamer gaat de minister van SZW samen met de staatssecretaris van Financiën onderzoeken welke mogelijkheden er

op de lange termijn zijn om nog resterende pijnpunten in de marginale druk, bijvoorbeeld voor eenverdieners, te beperken.

Q: Hoe wordt met (een verhoging van de) energiebelasting rekening gehouden in de koopkrachtplaatjes? Klopt het dat het effect voor lagere inkomens wordt onderschat?

Antwoord:

- Een verhoging van de energiebelasting komt tot uitdrukking in het algemene inflatiecijfer, waarvan het effect op de berekende koopkracht voor ieder huishouden hetzelfde is. Dit geldt ook voor een aantal andere factoren, zoals veranderingen in de huurprijs of ontwikkeling van lokale lasten.
- Dergelijke factoren kunnen in de praktijk zowel lager als hoger uitpakken voor verschillende inkomensgroepen dan waarmee in de koopkrachtberekeningen rekening wordt gehouden.
- Het is echter niet mogelijk om voor ieder huishouden in Nederland alle veranderingen in de portemonnee in kaart te brengen. Dit is namelijk van diverse factoren afhankelijk.
- Komend jaar gaan verreweg de meeste huishoudens erop vooruit, ook als de energierekening hoger wordt. Hier staat namelijk een grotere lastenverlichting tegenover.

Toelichting [niet uitspreken]

- Het CPB heeft begin dit jaar een onderzoek uitgebracht waarin wordt geconcludeerd dat de lastenverzwaring als gevolg van het klimaatbeleid denivelleert (nu en in de toekomst): het inkomenseffect voor de laagste inkomenscategorie is grosso modo drie keer zo groot als voor de hoogste inkomenscategorie.

- In koopkrachttermen betekent dit (op basis van de CEP-raming) dat de laagste inkomen ca. 0,2% lager uitkomen en de hoogste inkomen juist ca. 0,2% hoger dan gemiddeld.
- Dit valt te verklaren doordat huishoudens met een lager inkomen naar verhouding meer van hun inkomen aan energie (en daarmee energiebelasting) betalen.
- Toekomstig klimaatbeleid leidt tot hogere energielasten met in potentie nog grotere denivellerende effecten dan nu het geval is. Afhankelijk van de invulling van het klimaatakkoord kan het denivellerende effect nog verdrievoudigen.
- Er zijn twee mogelijkheden om inkomenseffecten van klimaat/energie-beleid mee te nemen in de koopkrachtberekeningen: 1) door de inflatie te variëren naar inkomen en 2) door klimaatmaatregelen uit de inflatie te halen en het effect apart in de koopkracht mee te nemen.
- Hier kleven wel twee (zwaarwegende) nadelen aan: 1) zo kunnen oneindig veel effecten in het koopkrachtmodel worden verwerkt, wat onterecht de suggestie wekt dat het model een perfecte afspiegeling van de werkelijkheid is en 2) er kan dan onduidelijkheid ontstaan over het begrip “inflatie”.
- De werkgroep koopkrachtpresentatie heeft in 2014 ook geconcludeerd dat het niet wenselijk is om effecten die ook in de inflatie apart neerslaan mee te nemen in de koopkrachtberekeningen, vanwege de eenduidigheid van de begrippen “inkomen” en “inflatie”. Dit is ook zo gecommuniceerd naar de Kamer.
- Voor wat betreft het klimaatakkoord zal het CPB - wanneer de maatregelen daar concreet genoeg voor zijn - het effect op de lastenverdeling in kaart brengen.

Q: Heeft de verhoging van het lage btw-tarief een groter effect op de koopkracht van iemand die het minimumloon verdient dan op de koopkracht van iemand die 2X modaal verdient?

Antwoord

- De verhoging van het verlaagde btw-tarief wordt in de koopkrachtberekeningen meegenomen via een hogere inflatie. Hierdoor worden alle groepen in dezelfde mate geraakt.
- Deze aanname is een goede benadering van de werkelijkheid.
- Statistieken van het CBS laten zien dat uitgaven onder het verlaagde btw-tarief gelijkmatig zijn verdeeld over verschillende inkomensgroepen als percentage van hun bestedingen.
- In 2013, het meest recente jaar dat beschikbaar is, laat zien dat hogere inkomen juist een groter aandeel aan verlaagde btw-tarief goederen en diensten besteden.
- Bovendien wordt de verhoging van het verlaagde btw-tarief voor alle inkomensgroepen meer dan gecompenseerd door de lastenverlichting in de inkomstenbelasting en hogere toeslagen.

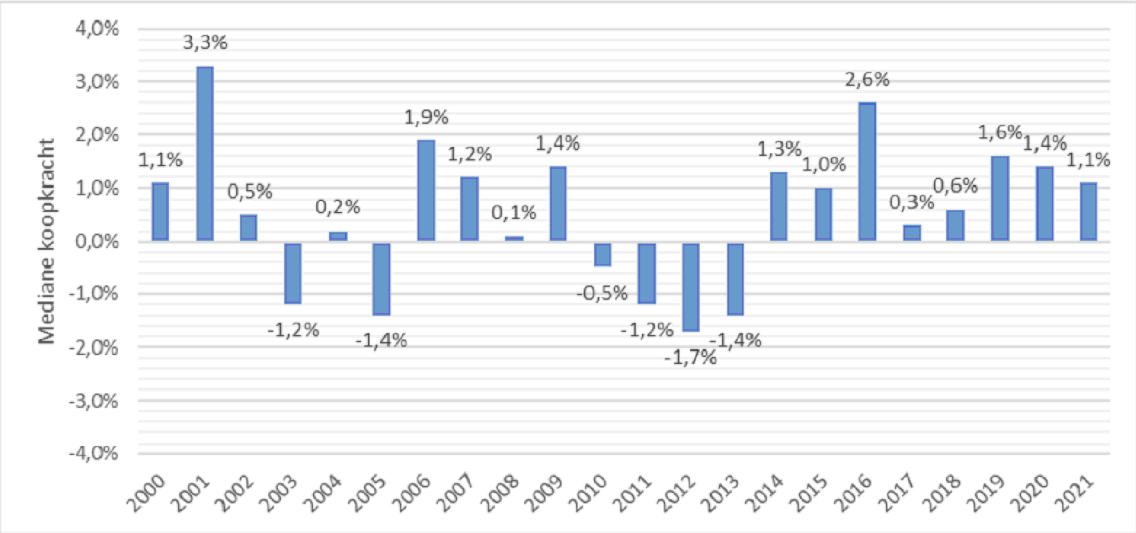
Toelichting [niet uitspreken]

- Belastingen worden standaard uitgedrukt ten opzichte van de grondslag, vandaar dat in de standaard plaatjes de uitgaven aan het verlaagde btw-tarief worden uitgedrukt als aandeel van de totale bestedingen.
- Als aandeel van het bruto en besteedbaar inkomen zijn lage inkomen wel een groter deel kwijt aan het verlaagde btw-tarief. Dit komt doordat de totale bestedingen het besteedbaar inkomen bij de lagere inkomensgroepen overtreft (of hun besparingen zijn negatief). Het omgekeerde wordt gevonden voor de hogere inkomensgroepen.

Historisch perspectief

De mediane koopkracht voor alle huishoudens in 2019 komt uit op 1,5%. Tot en met 2000 zijn er drie jaren geweest dat de mediaan hoger uitkwam (2001, 2006 en 2016). Van de jaren uit de kabinetsperiode (2018 – 2021) raamt het CPB dat de koopkracht in 2019 het meest positief zal zijn.

Figuur 4: Mediane koopkrachtontwikkeling alle huishoudens op basis van de CEP 2018, inclusief koopkrachtpakket in 2019 – 2021.

Onderstaande tabel laat het percentage huishoudens zien met een positieve en negatieve koopkrachtontwikkeling tussen 2011-2019. Te zien is dat sinds 2011, het eerste jaar waarvoor deze cijferreeks beschikbaar is, de verwachting voor het aantal huishoudens dat erop vooruit gaat niet zo positief is als in 2019. In 2019 gaat naar verwachting 96% van de huishoudens erop vooruit. Zelfs in 2016, toen we per saldo 6 mld. lastenverlichting gaven lag het aandeel met een negatieve koopkrachtontwikkeling niet zo laag als nu (4%).

Tabel: Percentage huishoudens met een positieve of negatieve koopkrachtontwikkeling [o.b.v. CPB cijfers niet SZW cijfers]

	% huishoudens met een positieve koopkrachtontwikkeling	% huishoudens met een negatieve koopkrachtontwikkeling
2011	2	98
2012	2	98
2013	16	84
2014	74	26
2015	78	22
2016	90	10
2017	61	39
2018	73	27
2019	95	5

1.4 Loonontwikkeling

Kern:

- De reële loongroei bij bedrijven is de afgelopen jaren gematigd geweest. Deels hing dit samen met een lage arbeidsproductiviteitsgroei en de nog relatief ruime arbeidsmarkt. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat de loongroei is achtergebleven bij de arbeidsproductiviteitsgroei.
- Gegeven de huidige hoogconjunctuur en de krappe arbeidsmarkt beginnen de lonen nu wel harder te stijgen. Voor dit jaar verwacht het CPB een stijging van de contractlonen van bedrijven met 2%, in 2019 verwacht het CPB een stijging 2,9%.
- De contractloonontwikkeling geeft niet het complete beeld. Daarnaast leidt de krappere arbeidsmarkt ertoe dat naar verwachting ook de incidentele lonen dit en volgend jaar stevig toenemen, omdat werknemers (individueel) hogere looneisen kunnen stellen of overstappen naar beter betaalde functies. De groei totale loonvoet van bedrijven in 2019 komt naar verwachting uit op 4,0%, ruim boven de geraamde inflatie in 2019 (2,5%). Als er momenteel gesproken wordt over de contractloonontwikkeling, is dat dus een onderschatting van de totale loongroei in Nederland.

Publieke sectoren

- Dit kabinet heeft (recent) drie CAO-akkoorden gesloten: CAO Rijk, CAO Defensie en CAO Politie. De laatste twee moeten nog geaccepteerd worden door de achterbannen van de bonden.
- CAO Rijk heeft een looptijd van 2,5 jaar (1-1-2018 t/m 1-7-2020). Het primair loon stijgt in deze periode met 7 %.

- CAO Defensie heeft een looptijd van 1 jaar en 9 maanden (1-10-2018 t/m 1-7-2020). Wanneer de in deze CAO afgesproken stijging van de eindejaarsuitkering wordt meegenomen, dan stijgen bij defensie de primaire lonen met 5,5%.
- De CAO Politie heeft een looptijd van 3 jaar (1-1-2018 t/m 31-12-2020). Het primair loon stijgt in deze periode met 8%.

1.5 SCP-rapport Sociale staat van Nederland

Bevindingen SCP

- Er zijn positieve ontwikkelingen in de kwaliteit van leven van Nederlanders. De helft van de Nederlanders vind weer dat het de goede kant op gaat met het land.
- Op verschillende domeinen blijven er hardnekkige verschillen tussen groepen. De scheidslijnen lopen met name langs opleidingsniveau, herkomst en leeftijd. 4% van de volwassen bevolking heeft een slechte objectieve leefsituatie gepaard met ontevredenheid over het leven. Er is hier vaak sprake van een opstapeling van problemen.

Reactie

- Het kabinet heeft nadrukkelijk aandacht voor verschillen tussen groepen / het ontstaan van scheidlijnen. In het regeerakkoord hebben we erkend dat een goed land meer is dan macro-economische cijfers. We willen ervoor zorgen dat mensen de kans hebben om de bestaande scheidslijnen te overstijgen. Hierom investeert het kabinet in beter onderwijs, en zetten we in op een beter werkende arbeidsmarkt.
- Ook is het belangrijk dat mensen in de bijstand meer perspectief krijgen om weer aan het werk te komen en werken we samen met gemeenten aan een verbeterde schuldenaanpak. Op deze manier zorgen we ervoor dat iedereen in een veranderende samenleving mee kan blijven doen.

  Tot slot wijs ik erop dat het SCP-rapport ook veel goed nieuws bevat. De koopkracht stijgt, het opleidingsniveau stijgt, de criminaliteit daalt en mensen geven hun leven gemiddeld een 7,8. Dat is een mooi cijfer.

1.6 SCP-rapport 'Als werk weinig opbrengt'

Bevindingen SCP

- Het percentage werkenden met ontoereikende inkomsten is relatief laag (4,6%). Dat toch ruim 40% van de armen een werkende is, komt door de grote groep werkenden. Langdurige armoede (3 jaar aaneen), komt bovendien onder werkenden zelden voor, zolang zij hun werk behouden.
- Werknemers zijn vooral arm door weinig gewerkte uren, zelfstandigen door een laag uurinkomen.
- Nederland telt verhoudingsgewijs meer werkende armen dan Denemarken en België, maar een stuk minder dan Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. In de internationale vergelijking wordt Nederland gekenmerkt door relatief veel kwetsbaren, maar een laag armoederisico.
- De belangrijkste risicogroep zijn de zzp'ers; zij vormen 36% van alle werkende armen. Ook zijn zij relatief vaker arm (12,6%).
- De andere grote risicogroepen zijn alleenstaanden (29%) en werkenden met een migratieachtergrond (32%). Hun armoedepercentage is ruim 8%.

Reactie

- Betaald werk biedt in de meeste situaties nog steeds bescherming tegen onvoldoende inkomsten. Het kabinet erkent echter dat er nog knelpunten zijn op de arbeidsmarkt, en heeft zich tot doel gesteld dat werken moet lonen. De lasten op arbeid worden daarom fors verlaagd, zodat werkenden meedelen in het economisch herstel. Ook

worden de regels rond payrolling aangescherpt en komt er een nieuwe zzp-wet om schijnzelfstandigheid en concurrentie op arbeidsvoorwaarden te voorkomen.

- De stijging in het aantal werkende armen tussen 2007 en 2014 is voor een belangrijk deel te wijten aan de economische crisis. Dankzij de aantrekkende economie neemt het aantal werkende armen inmiddels weer af.

2 Overheidsfinanciën

2.1 Budgettair beeld

Feitelijk EMU-saldo

- Ten opzichte van startnota verbetert het EMU-saldo in 2018 met 0,3%-punt tot 0,8% bbp. In 2019 verbetert het EMU-saldo met 0,3%-punt tot 1,0% bbp.
- De belangrijkste reden voor deze saldoverbetering in 2018 komt door de verwachte onderuitputting onder de uitgavenplafonds en de schikking met de ING. In 2019 verbetert het saldo door een lagere nominale ontwikkeling dan geraamd in de startnota. Jaarlijks worden de uitgavenplafonds aangepast voor de geraamde ontwikkeling van de lonen- en de prijzen op basis van de meest actuele CPB-ramingen. Vooral de door het CPB geraamde loonontwikkeling valt nu lager uit dan geraamd bij startnota. Hierdoor vallen de uitgaven voor 2019 lager uit.

Tabel 3.# Verticale toelichting EMU-saldo (in procenten bbp)

	2018	2019	2020	2021	2022
EMU-saldo Startnota 2017	**0,5%**	**0,7%**	**0,3%**	**0,3%**	**0,2%**
Belasting- en premie-inkomsten	-0,1%	0,0%	-0,3%	-0,5%	-0,6%
Aardgasbaten	-0,1%	0,0%	-0,1%	-0,1%	-0,1%
Rentelasten	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
EMU-saldo lagere overheden	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Nominale ontwikkeling Rijksbegroting, Sociale zekerheid en Zorg	0,1%	0,2%	0,3%	0,4%	0,5%
Overig Rijksbegroting	0,1%	-0,1%	0,0%	0,0%	-0,1%
Uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen	0,0%	-0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Overige Sociale zekerheid uitgaven	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Zorg	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,18%
Zorgtoeslag	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,05%
Overig	-0,1%	0,0%	0,1%	0,1%	0,0%
EMU-saldo Augustusbrief 2018	**0,8%**	**1,0%**	**0,5%**	**0,4%**	**0,3%**

Uitgavenkader

- In 2019 sluit het uitgavenplafond. Het kader in 2018 laat een forse onderuitputting zien. Dit wordt met name veroorzaakt doordat de middelen uit het RA niet volledig tot besteding is gekomen en de schikking met de ING.
- Deze middelen zijn via kasschuiven in een meer realistisch ritme gebracht. Deze middelen zijn onder het uitgavenplafond ingepast.
- Daarnaast is het volumebesluit aardgas –conform de begrotingsregels- in deze kabinetsperiode (tot en met 2021) onder het uitgavenplafond ingepast.
- Bij het afsluiten van de hoofdlijnakkoorden 2019-2021 is conform het mandaat ook een akkoord gesloten voor 2022 en verder. De opbrengst van de 2022 en 2023 wordt nu ingeboekt, dit betreft het saldo van 818 mln. lagere zorguitgaven en 41 mln. lagere eigen risico ontvangsten.

EMU-schuld

- In procenten van het bbp daalt de EMU-schuld in 2019 ten opzichte van 2018. Ook ten opzichte van de startnota is de EMU-schuld zowel in 2018 als in 2019 fors lager. Dit is met name het gevolg van de doorwerking van lagere schuld in voorgaande jaren. Ook leidt het lagere tekort in beide jaren tot een lagere schuld. De economische groei in 2018 en 2019 valt lager uit dan in startnota werd verwacht. Dit zogenoemde noemereffect heeft een opwaarts effect op de EMU-schuld in procenten van het bbp.
- Naar verwachting daalt de schuld in 2019 onder de 50%.

Verticale toelichting EMU-schuld		
(in procenten bbp)	**2018**	**2019**
EMU-schuld Startnota	**54,0%**	**51,0%**
Noemereffect	-0,2%	-0,4%
Doorwerking lagere schuld t-1	0,3%	-0,7%
EMU-saldo	-0,3%	-0,3%
Renteontvangsten derivaten	0,0%	0,1%
Voortijdige beëindiging derivaten	-0,3%	0,0%
Aan- en verkoop staatsdeelnemingen	0,0%	0,0%
Kastransactieverschillen	-0,3%	0,0%
Overige financiële transacties	-0,2%	0,0%
EMU-schuld Miljoenennota 2019	**53,1%**	**49,6%**

2.2 Ontwikkeling EMU-saldo

% bbp	2018	2019
EMU-saldo Startnota	0,5	0,7
EMU-saldo Miljoenennota 2019	0,8	1,0

- Het begrote feitelijke EMU-saldo voor 2019 is 1,0 % bbp. Voor 2018 is dit 0,8 % bbp. Dit is iets beter dan de verwachting ten tijde van het startnota toen saldi van bbp verwacht werden voor resp. 0,5 en 0,7% voor 2018 en 2019.
- De belangrijkste reden voor deze saldoverbetering in 2018 komt door de verwachte onderuitputting onder de uitgavenplafonds en de schikking met de ING. In 2019 verbetert het saldo door een lagere nominale ontwikkeling dan geraamd in de startnota. Jaarlijks worden de uitgavenplafonds aangepast voor de geraamde ontwikkeling van de lonen- en de prijzen op basis van de meest actuele CPB-ramingen. Vooral de door het CPB geraamde loonontwikkeling valt nu lager uit dan geraamd bij startnota. Hierdoor vallen de uitgaven voor 2019 lager uit.
- In de Miljoenennota worden sluitende uitgavenplafonds voor de huidige kabinetsperiode (tot en met 2021) gepresenteerd.
- De inkomsten voor 2019 laten een lichte stijging zien van 200 mln ten opzichte van de startnota.
- De verwachte uitgaven buiten het uitgavenkader in 2019 vallen 600 miljoen lager uit. Dit wordt met name verklaard door meevallers op de zorgtoeslag. **Noot:** Door het volumebesluit vallen aardgasbaten ook lager uit dan oorspronkelijk geraamd. Dit heeft vooral effect in latere jaren (2021 e.v.). De budgettaire consequenties van het volumebesluit zijn conform de begrotingsregels ingepast onder het uitgavenplafond.

- De EMU-schuld komt in 2018 uit op 53,1% en 2019 uit op 49,6%. Dit is een verbetering ten opzichte van de startnota. In 2019 komt de schuld naar verwachting onder de 50% uit.

2.3 Begrotingsbeleid kabinet

- Het begrotingsbeleid van het kabinet is gericht op het beheersen van de overheidsfinanciën, het bereiken van een doelmatige allocatie van middelen en een automatische stabilisatie van de economie.
- Daarom heeft het kabinet gekozen voor voortzetting van het zogenaamde trendmatig begrotingsbeleid. Dat houdt in dat aan het begin van de kabinetsperiode het maximale uitgavenniveau wordt vastgesteld via uitgavenplafonds.
- Voor de inkomstenkant geldt het principe van automatische stabilisatie: inkomstenmeevallers komen ten gunste van het overheidssaldo en inkomstentegenvallers belasten het overheidssaldo. Dat heeft een stabiliserende werking op de economie.
- De beleidsmatige lastenontwikkeling is voor de gehele kabinetsperiode vastgelegd in het inkomstenkader.
- Het trendmatig begrotingsbeleid is een belangrijke waarborg van anticyclisch beleid.
- Dit kabinet heeft deze stabiliserende rol van de begroting verder vergroot door conjuncturele ontwikkelingen in de WW en bijstand buiten het uitgavenplafond te plaatsen.
- Dat betekent dat het kabinet niet hoeft in te grijpen als het EMU-saldo slechter uitvalt door een tegenvallende conjunctuur.
- Automatische stabilisatie werkt alleen als het symmetrisch wordt toegepast, zowel in goede als in slechte tijden. Daarom leiden meevallers (door een positiever economisch beeld dan verwacht) ook niet tot extra ruimte onder de uitgavenplafonds of onder het inkomstenkader.

2.4 Europese begrotingsregels

- Nederland voldoet in 2018 en 2019 aan de Europese begrotingsregels.
- De bekendste regels zijn een begrotingstekort van maximaal 3 procent, en een schuld onder de 60 procent.
- Met een begrotingsoverschot, en een schuld die volgend jaar onder de 50 procent komt, voldoet Nederland daaraan.
- Ook is er de MTO – de middellangetermijndoelstelling. Daarvoor mag Nederland een structureel tekort hebben van maximaal 0,5 procent. Volgend jaar is dat tekort 0,4 procent. Daarmee voldoen we, maar heeft Nederland maar weinig marge.
- In oktober moet Nederland zijn begroting insturen naar Brussel, waar de Europese Commissie vervolgens zijn oordeel velt. Omdat we voldoen aan de normen, zie ik daar met vertrouwen naar uit.

	2018	2019
EMU-saldo	0,8	1,0
Structureel EMU-saldo	0,1	-0,4
EMU-schuld	53,1	49,6

2.5 Beoordeling Raad van State (begrotingstoezicht)

In de concept-*beoordeling* trekt de Raad van State drie conclusies:

1. De ontwikkeling van de Nederlandse overheidsfinanciën voldoen voor 2018 en 2019 aan de Europese begrotingsregels. De RvS merkt hierbij op dat er onderliggend sprake is van een verslechtering van het structureel begrotingssaldo als gevolg van de budgettaire impuls in 2018. Deze ligt vanuit economische optiek volgens de RvS in de huidige hoogconjunctuur niet in de rede.
2. De RvS constateert dat de begroting 2019 voldoet aan de nationale systematiek van uitgavenplafonds en het inkomstenkader. Uit de plafondtoetsen blijkt dat bij het deelplafond rijksbegroting sprake is van een overschrijding, die wordt gecompenseerd met een onderschrijding bij de deelkaders zorg en sociale zekerheid. De Afdeling constateert dat de dekking van verschillende intensiveringen in de begroting niet in lijn lijkt met de begrotingsregels van het kabinet.
3. De Afdeling constateert voorts dat in de Miljoenennota en bijlagen is geprobeerd de inzichtelijkheid van de lastenontwikkeling te vergroten, tegelijkertijd stelt zij vast dat de cijfers in de Miljoenennota lastig te interpreteren blijven, bijvoorbeeld als deze worden afgezet tegen de lastenontwikkeling gepresenteerd door het CPB in de MEV.

2.6 Advies Raad van State Miljoenennota

- In zijn advies over de Miljoenennota gaat de Raad vooral in op de toekomst van Nederland. De vraag is hoe het kabinet zich voor moet bereiden op trends als globalisering, digitalisering en klimaatverandering.
- De Raad pleit ervoor dat het kabinet jaarlijks een beschouwing geeft over hoe het kabinetsbeleid kan leiden tot een hogere welvaart in de toekomst.
- Daarbij gaat de Raad uit van 'brede welvaart', zoals bijvoorbeeld het CBS doet in zijn Monitor Brede Welvaart.

Kabinetsreactie

- Het kabinet geeft in zijn reactie ('Nader rapport') aan dat het inderdaad belangrijk is om ons voor te bereiden op zulke ontwikkelingen. En dat het dat ook doet, met de hervormingen op het gebied van bijvoorbeeld arbeid, pensioen en klimaat.
- En het kabinet zegt toe om jaarlijks in de Miljoenennota met een beschouwing te komen over beleid dat bijdraagt aan de toekomstige (brede) welvaart in Nederland.
- Het kabinet gaat uit van brede welvaart: niet alleen werk en inkomen zijn belangrijk. Maar omdat het begrip zo breed is, met veel verschillende indicatoren, en omdat het vooraf schatten van het effect van beleid op brede welvaart lastig is, zal het kabinet dat niet direct koppelen aan brede welvaarts-indicatoren.

3 Uitgaven

3.1 Investeringen publieke sector

- De MP heeft in het vragenuurtje in de Kamer gesproken over intensiveringen in de publieke sector, en daarbij de focus gelegd op 2021. Voor 2021 bestaan de intensiveringen in de publieke sector ongeveer 6 mld. (zie tabel 1).

Tabel 1: RA-middelen voor publieke sector	
	2021
Veiligheid	0,5 mld.
Defensie	1,5 mld.
Onderwijs, onderzoek en innovatie	2,0 mld.
Verpleeghuiszorg	2,3 mld.
Totaal	**6,3 mld.**

- Er zijn het afgelopen jaar een aantal kasschuiven gedaan, waardoor het totaalbedrag in 2021 verandert. De intensiveringen zijn 0,3 mld. hoger voor defensie, maar 0,1 mld. lager voor onderwijs (zie tabel 2).

Tabel 2: RA-middelen publieke sector incl. kasschuiven	
	2021
Veiligheid	0,5 mld.
Defensie	1,8 mld.
Onderwijs, onderzoek en innovatie	1,9 mld.
Verpleeghuiszorg	2,3 mld.
Totaal	**6,5 mld.**

- Voor Prinsjesdag is het logisch om stil te staan bij 2019. Voor 2019 bestaan de intensiveringen in de publieke sector ongeveer 4,6 mld. (zie tabel 1).

Tabel 1: RA-middelen voor publieke sector	
	2019
Veiligheid	0,4 mld.
Defensie	1,2 mld.
Onderwijs, onderzoek en innovatie	1,8 mld.
Verpleeghuiszorg	1,2 mld.
Totaal	**4,6 mld.**

- Er zijn het afgelopen jaar een aantal kasschuiven gedaan, waardoor het totaalbedrag in 2019 verandert. De intensiveringen zijn 0,1 mld. hoger voor veiligheid en 0,1 mld. hoger voor onderwijs (zie tabel 2).

Tabel 2: RA-middelen publieke sector incl. kasschuiven	
	2019
Veiligheid	0,5 mld.
Defensie	1,2 mld.
Onderwijs, onderzoek en innovatie	1,9 mld.
Verpleeghuiszorg	1,2 mld.
Totaal	**4,8 mld.**

- Naast deze grote intensiveringen uit het RA, wordt er ook extra geld uitgetrokken voor betere dienstverlening (bijvoorbeeld 250 mln. voor de Belastingdienst, 70 mln. voor UWV en 5 mln. voor NVWA).

Arbeidsvoorwaarden overheidspersoneel

- Dit kabinet heeft drie CAO-akkoorden gesloten: CAO Rijk, CAO Defensie en CAO Politie. De laatste twee moeten nog geaccepteerd worden door de achterbannen van de bonden.
- CAO Rijk heeft een looptijd van 2,5 jaar (1-1-2018 t/m 1-7-2020). Het primair loon stijgt in deze periode met 7 procent. In dit CAO is de moderniseringsambitie uit het Regeerakkoord op diverse wijzen ingevuld, bijvoorbeeld op het gebied van roosteren, het individueel

keuzebudget en de normalisering van de rechtspositie van ambtenaren.

- CAO Defensie heeft een looptijd van 1 jaar en 9 maanden (1-10-2018 t/m 1-7-2020). Wanneer de in deze CAO afgesproken stijging van de eindejaarsuitkering wordt meegenomen, dan stijgen bij defensie de lonen met 5,5 procent. In deze CAO is afgesproken dat bij de pensioenregeling de eindloonregeling wordt vervangen door een middelloonregeling. Dit is een belangrijke ambitie uit het regeerakkoord. Het budget (van 80 mln.) dat in het regeerakkoord is vrijgemaakt om de transitie zacht te laten landen voor defensiemedewerkers, is daarbij volledig ingezet. Verder zijn in deze CAO afspraken moderniseringsafspraken gemaakt met betrekking tot het loongebouw en bij bepaalde toelagen.
- De CAO Politie heeft een looptijd van 3 jaar (1-1-2018 t/m 31-12-2020). Het primair loon stijgt in deze periode met 8 procent. In deze CAO zijn belangrijke flexibiliseringsafspraken gemaakt om het capaciteitsprobleem bij de politie aan te pakken.
- Bij alle drie de CAO's zijn goede afspraken gemaakt voor zowel organisatie als voor werknemer. De arbeidsvoorwaardenpakketten van de sectoren Rijk, Defensie en Politie zijn toekomstbestendiger geworden. Ook is er een mooie loonontwikkeling te zien. Hoewel de CAO's verschillende looptijden hebben, is te concluderen dat de lonen tussen 1-1-2018 en 31-12-2020 tussen de 2,7 en 2,8 procent stijgen. Hier zijn de incidentele uitkeringen die bij alle drie de Cao's zijn afgesproken dan nog niet bij opgeteld.
- Daarnaast zijn er in het primair en voortgezet onderwijs CAO's afgesloten. Mede dankzij de investering van 270 mln. stijgen de lonen van de leraren in het primair onderwijs in 2019 met 9,5 procent (8,5

procent op 1 september 2018 en 1 procent per 1 januari 2019) . De lonen van leraren in het voortgezet stijgen in 2019 met 4,5 procent (2,35 procent op 1 juni 2018 en 2,15 procent per 1 juni 2019).

Intensiveringen in historisch perspectief

- Het lijkt erop dat dit kabinet het meest intensiveert sinds kabinet Den Uyl, zowel in nominale euro's, reële euro's als uitgedrukt in percentage van BBP. We zijn dit nog aan het verifiëren, u wordt hier in volgende sets nader over geïnformeerd.
- Onder intensiveringen verstaan we dan het saldo van alle uitgaven- en lastenmaatregelen in het laatste jaar van de kabinetsperiode (in geval Rutte III dus 2021). Het gaat hierbij om alle intensiveringen, dus ook buiten de publieke sector, zoals bijvoorbeeld in de vorm van lastenmaatregelen voor het bedrijfsleven.

Vraag: moeten we nog meer investeren in de publieke sector (o.a. plannen Klaver voor 2 miljard extra)?

Antwoord:

- Het kabinet staat voor een goede publieke sector, en investeert daarom ook flink hierin [6 miljard]. Juist om te zorgen dat Nederland goed onderwijs, zorg, en veiligheid blijft houden.
- Sommige mensen willen dat het kabinet nog verder gaat, en nog extra geld investeert in publieke sectoren.
- Dat zijn sympathieke plannen, maar extra investeren is helaas niet gratis. De keuze is dan: wil je bezuinigen op andere zaken, zoals infrastructuur of sociale zekerheid, of de belastingen verhogen? Anders schuiven we de rekening door naar toekomstige generaties.

We hebben misschien een begrotingsoverschot, maar dat is dankzij de goede economie: we hebben structureel volgend jaar een begrotingstekort.

- En het lijkt me niet verstandig om de lasten te aan verhogen; het kabinet wil de lasten juist beperken. Als we bijvoorbeeld de belasting op arbeid zouden verhogen, is dat slecht voor de koopkracht en werkgelegenheid.
- En de economie is al in hoogconjunctuur, met een krappe arbeidsmarkt. Ook daarom is nu nog extra geld investeren niet verstandig. Dat vergroot het risico dat we, als de economie omslaat, weer zouden moeten bezuinigen op diezelfde publieke sector
- En Nederland heeft geen kleine overheid. De Nederlandse overheidsuitgaven zijn elk jaar ongeveer 42 procent van het bbp. Dat is minder dan bijvoorbeeld de Scandinavische of veel Zuid-Europese landen, maar internationaal gezien zeker niet weinig.
- Laten we dus de investeringen uit het Regeerakkoord op een goede manier uitvoeren, in plaats van nog meer geld uittrekken.

3.2 Nadere invulling besluitvorming OCW 2019

x € mln.	2019
Problematiek: Leerlingen- en studentenaantallen en studiefinanciering	212
Dekking op de begroting OCW bij VJN	-49
Startpunt nadere besluitvorming	**163**
LPO tranche 2018 AP-middelen (t/m 2023)	-110
Onderuitputting lerarenbeurs 2018	-15
Regeling praktijkleren	-19
Lumpsum (Hoger Onderwijs)	-19
Totaal	**0**

- Op de begroting van OCW resteert nog een probleem als gevolg van een tegenvaller op de referentieraming en Studiefinanciering-raming die nog niet was gedekt.
- Dit wordt voor 2019 als volgt opgelost. De Loon- en Prijsbijstelling (LPO) tranche 2018 over een deel van de intensiveringen uit het regeerakkoord en onderuitputting 2018 op de Lerarenbeurs worden ter dekking ingezet. Het restant wordt verdeeld over de Regeling praktijkleren en de lumpsum (beide 19 mln.). Dit betekent dat het budget voor de Regeling praktijkleren met ca. 10% wordt gekort. De dekking via de lumpsum wordt binnen het hoger onderwijs verwerkt.
- Vanaf 2020 staat de tegenvaller nog geparkeerd op de begroting van OCW, de moet uiterlijk bij voorjaarsnota 2019 van concrete dekking worden voorzien.

x € mln.	2020	2021	2022	2023
Rest taakstelling op de OCW begroting	114	140	156	161

3.3 Begroting JenV

De beleidsagenda van JenV kent drie hoofdthema's: een sterke rechtsstaat, een veiliger Nederland en migratiebeleid. Hieronder is een overzicht van de artikelen van de JenV-begroting.

1. Raad voor de Rechtspraak

- Raad voor de Rechtspraak (RvdR) voorziet een exploitatietekort door vertraging van digitaliseringsproject KEI. JenV is verplicht een negatief eigen vermogen bij de RvdR aan te vullen, hiervoor is 40 mln. in 2019 gereserveerd.
- Gelet op de te verwachten tekorten in de komende jaren is besloten een doorlichting te doen naar besparingsmaatregelen binnen de RvdR waaraan Financiën deelneemt.
- Het onderzoek wordt uitgevoerd door een externe partij.

2. Rechtsbijstand

- In het Regeerakkoord is opgenomen dat een stelselherziening op de rechtsbijstand plaatsvindt.
- De stelselherziening moet budgetneutraal plaatsvinden.
- In de begroting zijn besparingen ingeboekt alleen deze zijn niet haalbaar vanwege vertraging van de uitwerking van het nieuwe stelsel.
- JenV is bezig met verschillende partijen in het veld over de uitwerking van het nieuwe stelsel en wil binnenkort de TK hierover informeren.

3. Griffierechten

- De hoogte van de griffierechten zijn de afgelopen jaren alleen gecorrigeerd voor de inflatie.

- Griffierechten moeten betaald worden bij kanton, civiele en bestuurszaken.
  In het voorjaar bleek dat er een forse tegenvaller is verwacht bij de griffierechten. Tot 2020 is de tegenvaller gedekt. Vanaf 2021 is deels dekking voorzien. Op dit moment staat er nog een tekort open van cumulatief 67 mln. over de periode 2021 (30 mln.), 2022 (23 mln.) en 2023 (14 mln.).

3.4 Gas

- Bij de MJN is de gasbatenraming geactualiseerd. Dat zorgt ervoor dat de budgettaire effecten van eerdere besluiten anders uitvallen. Daar is in de MJN uitgebreid op ingegaan. Ook is op Prinsjesdag een brief naar de TK gestuurd waarin de gasbatenraming wordt toegelicht.

Tabel MJN opbouw gasraming

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Gasinkomsten bij Startnota incl. vpb	**2,1**	**2,0**	**2,0**	**1,9**	**1,9**	**1,9**
Volumebesluit onder uitgavenplafond	-0,1	-0,3	-0,5	-0,7	-1,1	-1,5
Vpb-effect volumebesluit	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3
Niet belastingmiddelen nieuwe afdrachtensystematiek	-0,7	-0,8	-0,6	-0,4	-0,2	-0,1
Vpb-effect nieuwe afdrachtensystematiek	0,2	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1
Prijseffecten incl. vpb	0,5	0,8	0,4	0,2	0,0	0,0
Aangepaste kosten EBN, Gasterra, NAM incl. vpb	0,7	0,4	0,4	0,4	0,5	0,7
Gasinkomsten bij MN 2019 incl. vpb	**2,6**	**2,4**	**2,0**	**1,5**	**1,1**	**0,8**

Tabel verschil volumebesluit VJN – MJN

In mld. Euro	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Volume-effect Voorjaarsnota	-0,15	-0,20	-0,30	-0,35	-0,90	-0,90
Volume-effect MJN	-0,10	-0,30	-0,45	-0,70	-1,05	-1,50
Verschil	**0,05**	**-0,10**	**-0,15**	**-0,35**	**-0,15**	**-0,60**

Q: Hoe zit het nu met dat volumebesluit? Wat is er tijdens het voorjaarsbesluitvorming verwerkt?

A:

- In de aanloop naar de brief van 29 maart is er een inschatting van de budgettaire effecten van de afbouw van de gaswinning (volumebesluit) gemaakt.
- In die tijd waren er nog onzekerheden bij deze versnelde ambitie. Deze onzekerheden zijn inmiddels verkleind. Op basis van de huidige inzichten is het realistische scenario het ambitieuze afbouwpad zoals geschetst in de brief van 29 maart.
- Bij deze Miljoenennota zijn de ramingen dan ook geactualiseerd en budgettair verwerkt. Ook zijn de budgettaire effecten verwerkt van het verzoek van de Minister van EZK aan de NAM om ook nu al zo min mogelijk te winnen.

Bij doorvragen: Had u tijdens het opstellen van de VJN en het debat over de VJN al informatie dat de volumetegenvaller hoger zou uitpakken?

- In de aanloop naar de brief van 29 maart is er een inschatting van de budgettaire effecten van de afbouw van de gaswinning (volumebesluit) gemaakt. Deze inschatting is gebruikt bij de voorjaarsbesluitvorming en daarna ook in de VJN opgenomen.

Ordentelijk begrotingsproces

- Een paar weken na 29 maart kwam er informatie beschikbaar die aangaf dat de budgettaire effecten niet goed aansloten bij het ambitieuze afbouwpad zoals dat is geschetst in de brief van MEZK d.d. 29 maart.

- Gelet op de fase waarin de budgettaire besluitvorming zich toen bevond, leek het mij onverstandig om het besluitvormingsproces op het laatste moment nog eens te belasten met nieuwe onzekere informatie. Voor de voorjaarsbesluitvorming is besloten om vast te houden aan de cijfers zoals die voorlagen ten tijde van de besluitvorming over de gaswinning.

Onzekerheid cijfers

- Daarnaast waren er op dat moment nog de nodige vraagtekens bij deze nieuwe informatie. Dat betrof vragen over de kwaliteit, betrouwbaarheid en de navolgbaarheid van de berekeningen en ook over het realisme van het afbouwpad zelf.
- In aanloop naar de Miljoenennota was er ook nog voldoende tijd om de cijfers verder te analyseren en te berekenen. Bovendien worden de cijfers van de gasbaten in augustus altijd geactualiseerd. Dat hebben we deze zomer dan ook gedaan. We hebben de ramingen preciezer kunnen maken en inmiddels zijn de onzekerheden over de implementatie van ambitieuze afbouwpad verkleind.

Eventueel

- Ik had (in de voorjaarsnota en het voorjaarsnotadebat) op dit punt een uitvoeriger toelichting kunnen geven. Wel ben ik volgens mij telkens duidelijk geweest over de onzekerheden in dit dossier. En ook nu zijn die onzekerheden niet verdwenen.

Q: Hoe staat het met de afbouw van de gaswinning?

A:

- Naar aanleiding van het kabinetsbesluit van 29 maart zijn verschillende maatregelen in gang gezet om de beëindiging van de gaswinning te realiseren. Zoals ook in juni aan uw Kamer gemeld liggen deze maatregelen op schema.
- De komende jaren zal met name de ombouw van industriële grootverbruikers naar hoogcalorisch gas zorgen voor een afname van de vraag naar Groningengas.
- Naar verwachting zal een aantal van de grootste verbruikers binnenkort bevestigen dat zij voornemens zijn Groningengas te vervangen door hoogcalorisch gas of duurzame alternatieven.
- De bouw van een stikstofinstallatie zal daarnaast zorgen voor de grootste reductie van de vraag naar Groningengas. De verwachting is dat de installatie in 2022 operationeel is.
- Tenslotte worden er ook naar aanvullende maatregelen gekeken voor een versnelde afbouw van de gaswinning. Het meest kansrijk lijken een versnelde afbouw van de export van Groningengas naar Duitsland en de extra inkoop van stikstof door Gasunie Transport Services (GTS).

Q: Wat valt er onder 'aangepaste kosten'? Waardoor valt dit gunstiger uit?

A:

- De meevaller bij aangepaste kosten komt voor een groot deel door lagere kosten van gasmaatschappijen voor de winning uit kleine velden. Dit heeft dus voor een groot deel niet met Groningen te maken.

- Daarnaast komt een klein deel van de meevaller door lagere kosten voor GasTerra. Dit zijn bijvoorbeeld transport- en organisatiekosten. Eén van de mogelijke verklaringen is dat GasTerra door de winning van gas uit het Groningenveld minder gastransport in hoeft te kopen.
- Tot slot zit in de netto meevaller ook een aanpassing van de geraamde kosten voor schade en versterken. Dit komt o.a. doordat er bij Startnota met inschattingen van NAM en nu met eigen inschattingen wordt gerekend. De kosten worden hierdoor wat hoger geraamd in de jaren 2018-2023 en lager na 2023.

Q: Hoeveel geld gaat er naar de regio Groningen en met welke bestemming? Hoe is die 1 miljard voor de regio opgebouwd?
A:

- Op dit moment werkt de minister van EZK, samen met provincie, gemeenten en betrokken collega-ministers aan het toekomstperspectief Groningen.
- Om dit te kunnen realiseren, komt er een Regiofonds. Hierin komt tenminste 1 mld beschikbaar voor investeringen in de regio.
    - 500 mln. hiervan is een bijdrage van de NAM, de rest komt van het Rijk.
    - De reservering die bij het Regeerakkoord is gemaakt voor het 'Gasfonds' komt ten goede aan dit Regiofonds.
    - Daarnaast is bij Voorjaarsnota een reservering van 100 mln. gemaakt. Een deel van deze reservering wordt gestort in het Regiofonds. Verder wordt deze reservering gebruikt voor o.a. diverse organisatiekosten van de NCG, de TCMG, etc.

- Tot slot staat er op de verschillende departementale begrotingen van EZK, OCW en SZW in totaal 277 mln. gereserveerd voor aardbevingsproblematiek.
    - EZK: 254 mln. voor de waardevermeerderingsregeling, verduurzaming in combinatie met versterken, instrumentarium woningmarkt, onderzoek NCG en compensatie gemeenten en provincie, werkbudget.
    - OCW: 17 mln. voor instandhouding erfgoed.
    - SZW: 6 mln. voor stimulering arbeidsmarkt.

Q: Waarom valt de reservering voor Groningen lager uit dan bij VJN?

A:

- Bij Voorjaarsnota heeft het kabinet een meerjarige reservering gemaakt van 200 miljoen per jaar binnen de Rijksbegroting.
- Deze reservering hield onder meer verband met de voortgaande gesprekken met de regio over het toekomstperspectief voor Groningen, de (mogelijke risico's bij) publiekrechtelijke afhandeling van schademeldingen en de versterkingsaanpak, de organisatiekosten, als ook met de lopende onderhandelingen met Shell en Exxon over het gasgebouw.
- In het voorjaar heeft budgettaire besluitvorming plaatsgevonden over de afbouw van de gasproductie uit Groningen. Bij dit budgettaire beeld is rekening gehouden met een aantal onzekerheden in het afbouwpad. Mede daarom is ten tijde van de Voorjaarsnota besloten om een reservering aan te houden om tegenvallers op het Groningendossier te kunnen opvangen.

- Het kabinet heeft besloten om 100 mln. van deze reeks in te zetten als dekking voor de resterende volumeproblematiek.

Bij doorvragen: waarom is het dan zelfs 100 mln. lager?

- In de 200 mln. die we dit voorjaar hadden gereserveerd zaten ook middelen voor een bijdrage aan het regiofonds indien de NAM daar geen of onvoldoende bijdrage aan wilde leveren. In het Akkoord op Hoofdlijnen met Shell/Exxon is gelukkig een bijdrage van 500 mln. geregeld. Dat maakt het mogelijk dat een deel van de gereserveerde middelen uit het voorjaar kan worden gebruikt voor om een deel van de volumetegenvaller op te vangen.

Q: Waarom steunt u het Akkoord op Hoofdlijnen?

A:

- Op 25 juni jl. heeft de minister van EZK een Akkoord op Hoofdlijnen gesloten met Shell en Exxon. Mijns inziens is dat een noodzakelijke voorwaarde voor een verantwoordelijk afbouw van de gaswinning.
- Het AoH zorgt voor een paar belangrijke elementen:
    - De leveringszekerheid wordt geborgd (de NAM blijft ook winnen in een minder winstgevende situatie);
    - Financieel robuuste NAM;
    - Verstrekkende garanties dat de verplichtingen voor schade en versterken te allen tijde nagekomen kunnen worden;
    - Bijdrage aan de regio van 500 mln.;
    - Afzien van een eventuele claim voor gas in de grond.
- Een aanpassing van de afdrachtensystematiek van de Meeropbrengstenregeling (85-90% van de winst) naar de Mijnbouwwet (73%) was daarvoor noodzakelijk. Anders zouden de

afdrachten van NAM aan de staat de totale winst uit het Groningergas overtreffen.

Q: Waarom valt het effect van het AoH lager

A:

- In de Kamerbrief van 3 juli jl. heeft de minister van Economische Zaken en Klimaat uw Kamer inzicht gegeven in de financiële effecten van de nieuwe afdrachtensystematiek. In die brief is het effect in totaal 1,65 miljard. Dit is hoger dan het effect dat in deze brief en in de Miljoenennota (1,4 miljard) wordt weergeven.
- Dat hangt samen met de actualisatie van het volume-effect van de snellere afbouw van de gaswinning.
- Daarnaast kunnen er jaar op jaar kleine verschillen zijn ontstaan, doordat de oude cijfers op transactiebasis waren, terwijl de nieuwe cijfers op kasbasis zijn.

Q: In hoeverre was de claim voor gas in de grond realistisch? En hoe groot was deze claim dan geweest?

A:

- Doordat de Staat bepaalt dat NAM niet al het gas in het Groningenveld mag winnen is er sprake van inbreuk op de eigendomsrechten. NAM is immers eigenaar van het Groningengas.
- In totaal blijft er ongeveer 450 miljard kuub winbaar gas in de grond. Tegen een gasprijs van 15 cent vertegenwoordigt dit een waarde van ongeveer 70 miljard euro.
- Onder de oude afdrachten kwam uiteindelijk ongeveer 10 procent van de winst toe aan NAM. Voor NAM betekent dit een waarde van ongeveer 7 miljard voor het gas dat in de grond blijft zitten.
- Op voorhand kan niet gezegd worden dat (al) dit gas niet gewonnen mag worden op grond van veiligheid.

- Mocht NAM een claim hebben ingediend dan was het vervolgens aan de rechter om te bepalen of NAM recht had op nadeelcompensatie en wat de hoogte hiervan zou zijn geweest.
- Met de afspraken in het Akkoord op Hoofdlijnen is zeker gesteld dat zowel NAM, als haar beide aandeelhouders, Shell en ExxonMobil geen claim zullen indien voor het gas dat niet gewonnen wordt.

Q: Hoe zijn de budgettaire effecten van de verschillende elementen van de gasraming berekend?

A:

- Het volumebesluit is conform de begrotingsregels berekend. Dit betekent dat dit is gebeurd op basis van de gasprijzen waarop de meest recente openbare meerjarenraming was gebaseerd ten tijde van het volumebesluit.
- De andere effecten die buiten het uitgavenplafond vallen, zijn berekend op basis van de chronologische volgorde van gebeurtenissen.
- Dit betekent dat na het volumebesluit eerst de prijzen zijn aangepast voor maart. Daarna is het effect van het Akkoord op Hoofdlijnen berekend, waarna er een nieuwe prijsupdate heeft plaatsgevonden. Na deze prijsupdate zijn de meest recente inzichten in de kosten verwerkt.

Q: Waarom is de gekozen volgorde in lijn met de begrotingsregels? Waarom niet eerst prijseffecten en dan volume?

A:

- De begrotingsregels schrijven voor dat het volumebesluit moet worden berekend met de gasprijzen waarop de meest recente openbare meerjarenraming is gebaseerd.

- Ten tijde van het volumebesluit was de meest recente openbare meerjarenraming van de gasbaten de raming bij Startnota. Daarom zijn de prijzen van Startnota gebruikt voor de berekening van het volumebesluit.

Q: Welke kosten zijn er voor Bovengrond geraamd? Wat hiervan betaalt NAM?

A:

- NAM betaalt alle kosten voor maatregelen die nodig zijn voor de veiligheid: bouwkundige versterking en indien nodig nieuwbouw van huizen.
- NAM betaalt alle kosten voor schade die het gevolg is van de gaswinning: herstel van fysieke schade aan woningen of bedrijven, maar bijvoorbeeld ook immateriële schade en de waardedaling van woningen.
- Voor de raming van de gasbaten is gerekend met een met meerdere onzekerheden omgeven inschatting van in totaal tussen de 3,5 en 5,5 mld. in de komende jaren.
- Ook als dit hoger zou uitpakken, zijn dit kosten voor NAM. Deze kosten leiden via een lagere winst van NAM ook tot lagere gasbaten voor het Rijk.

Q: Wat gaat er nu concreet gebeuren aan versterken?

A:

- Onder regie van de Mijnraad is geanalyseerd en berekend hoe de veiligheid in Groningen zich de komende jaren ontwikkelt als gevolg van het kabinetsbesluit om de gaswinning af te bouwen.
- De Mijnraad adviseert om zo'n 1.500 gebouwen zo snel mogelijk moeten worden versterkt.

- Dat advies wordt nu uitgevoerd. De ministers van EZK en BZK zijn intensief in overleg met bestuurders van de regio zelf om te komen tot een Plan van Aanpak.
- Ik verwacht dat zij uw Kamer op korte termijn kunnen berichten over de gemaakte afspraken.
- Daarbij staat buiten kijf dat NAM zo snel mogelijk op afstand wordt gezet en geen rol speelt in te nemen beslissingen, maar alleen de rekening betaalt voor wat nodig is voor de veiligheid.

Q: Hoe wordt de reservering van 100 mln. op de aanvullende post aangewend?

A:

- Bij Voorjaarsnota is een reservering van 100 mln. per jaar gemaakt.
- Deze reservering is bedoeld voor activiteiten die samenhangen met schade en versterken.
- Een deel van deze reservering gaat naar het Regiofonds, voor investeringen in de regio.
- Het restant is nodig voor de (mogelijke risico's bij) publiekrechtelijke afhandeling van schademeldingen en de versterkingsaanpak en de organisatiekosten van Rijk, TCMG, NCG, provincie en gemeenten.
- In verband met de lopende gesprekken met de regio kan precieze uitsplitsing van deze bedragen nog niet gegeven worden. De verwachting is dat bij najaarsnota meer informatie bekend is.

Q: Wat gebeurt er met de reeks 'Gasfonds' uit het Regeerakkoord?

A:

- In het Regeerakkoord is een reeks van 250 mln. opgenomen voor een Gasfonds Groningen.

- Dit bedrag wordt geheel gestort in het Regiofonds, bedoeld voor investeringen in de regio.
- Op dit moment vindt overleg met de regio plaats over de financiering van concrete projecten die bijdragen aan het toekomstperspectief van Groningen.
- Bedoeling is dat de eerste bijdrage van 50 mln. nog in 2018 plaatsvindt (bij Najaarsnota).

Q: Hoe verhoudt de 1.7 miljard aan gasopbrengsten zich tot de tabel op p 44 van de miljoenennota?

A:

- De 1,7 miljard aan opbrengsten staan als niet-belastingontvangsten aan de uitgavenkant van de begroting, onder het uitgavenplafond. Deze ziet men dus terug op pagina 36.
- Pagina 44 laat namelijk alleen de belasting- en premieontvangsten zien.
- Op de overzichtstabel op pagina 8 staan de gasinkomsten wel bij de inkomsten.

3.5 Aanvullende post

- De Aanvullende Post bestaat uit middelen voor het Regeerakkoord, lopende onderhandelingen en in=uittaakstelling.

Middelen op de Aanvullende Post (in mln.)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
RA-middelen	167	1.904	2.503	2.627	2.431	2.256
Lopende onderhandelingen	454	634	294	307	385	400
In=uittaakstelling		-53	-913	-1.000		
Totaal	**620**	**2.485**	**1.883**	**1.933**	**2.817**	**2.656**

- Bij regeerakkoord is voor 4,2 mld. aan middelen toegevoegd in 2018 op de Aanvullende Post. Hiervan resteert nog ongeveer 167 mln. Deze middelen zijn reeds uitgekeerd aan de departementale begrotingen n.a.v. goedgekeurde bestedingsplannen of met kasschuiven in latere jaren geplaatst.
- De reservering lopende middelen bestaat voor 2018 voornamelijk uit middelen voor wederopbouw St. Maarten (341 mln.). Deze mogen jaarlijks worden meegenomen naar het volgende jaar. De andere grote posten zijn de reserveringen voor Groningen gas (100 mln.) en BNI-revisie EU-afdrachten (500 mln. in 2019 en 100 mln. structureel).
- De in=uittaakstelling is voor het jaar 2018 reeds ingevuld. Tegenover de meerjarig opgeboekte eindejaarsmarge voor de HGIS en de investeringen bij Defensie en IenW is de in=uit taakstelling meerjarig tegengeboekt.

3.6 Kasschuiven en onderuitputting

- In 2018 ontstaat een onderschrijding van ca. 2,9 mld. Dit wordt onder meer veroorzaakt door 1,9 mld. aan niet-bestede RA-intensiveringen bij IenW en Defensie. De worden via de eindejaarsmarge meegenomen naar latere jaren. Onderuitputting wordt normaliter geboekt vanaf de Najaarsnota. Op de verwachte onderuitputting in 2018 wordt geanticipeerd en deze wordt nu budgettair verwerkt.
- Overige RA-intensiveringen op andere begrotingen die niet in 2018 worden besteed worden ingepast via kasschuiven. Om hiervoor ruimte te maken wordt de OV-studentenkaart vooruitbetaald. Door kasschuiven en eindejaarsmarge blijven middelen beschikbaar zodat de ambities uit het Regeerakkoord kunnen worden gerealiseerd.
- Daarnaast leiden EU-afdrachten (-771 mln.), de schikking met ING (-624 mln.), en de zorg tot lagere uitgaven in 2018.

Q:Kan de onderuitputting in 2018 nog worden aangewend?

A:

- De onderuitputting leidt in 2018 tot ruimte onder het maximale uitgavenplafond. Ruimte onder het uitgavenplafond mag worden uitgegeven, maar dat is niet noodzakelijk. In deze tijden van hoogconjunctuur is het verstandig om dit niet uit te geven.
- De onderuitputting in 2018 is incidenteel van aard en ontstaat doordat departementen wel geld mogen uitgeven, maar dit niet kunnen. Voor die incidentele middelen zijn er geen voor de hand liggende dossiers waar incidentele middelen doelmatig, rechtmatig en überhaupt nog in 2018 kunnen worden uitgegeven.
- Incidentele middelen kunnen niet worden ingezet voor structurele investeringen om additionele beleidswensen te realiseren.

- De onderuitputting kan wel zinvol worden besteed door deze aan te wenden voor meer buffers voor economisch mindere tijden.

Overzicht kasschuiven en onderuitputting

- Tabel 1 geeft een overzicht van de kasschuiven op de verschillende begrotingen.

Tabel 1: Overzicht kasschuiven (in mln. euro)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kasschuiven plafond Rijksbegroting	**-885**	**386**	**246**	**185**	**40**	**29**
HCvS en BZK	-123	-10	120	3	8	2
JenV	-22	102	-54	-18	-9	0
OCW	-41	130	9	-15	-14	-69
Financiën	-313	156	-95	85	100	67
Defensie	-25	25				
IenW		11	8	-10	-9	
EZK	-92	20	22	27	5	18
LNV	-190	-111	232	109	-40	-1
SZW	-33	20	5	4	2	1
VWS	-47	42	-1	-2	-3	11
Kasschuiven plafond Sociale Zekerheid	**-245**	**137**	**70**	**35**	**5**	**-1**
Kasschuiven plafond Zorg	**-14**	**16**	**0**	**-1**	**-1**	**-1**
Totaal	**-1.146**	**540**	**315**	**219**	**44**	**28**

- Tabel 2 geeft een overzicht van de belangrijkste onderschrijdingen in 2018.

Tabel 2: Onderschrijdingen2018 (in mln. euro)	2018
Gevraagde kasschuiven departementen	-1.146
Schikking ING	-624
EU-afdrachten	-771
Technische verwerking onderuitputting investeringen Defensie en IenW	-1.900

Schuiven investeringen Defensie en IenW

- IenW en DEF schuiven in de ontwerpbegroting 2019 geld uit 2018 naar 2020 en 2021. DEF schuift 1,2 mld. en IenW schuift 0,7 mld.
- De schuiven betreffen zowel RA-middelen, als reguliere actualisatie van lopende projecten.
- De aard van de investeringen en de nodige voorbereidende besluitvorming vraagt om een aanloopperiode voordat daadwerkelijk uitgaven gedaan worden.
- IenW en DEF zijn beide voortvarend aan de slag met uitvoering van de Regeerakkoord ambities. De extra RA-middelen zijn ook in een beter kasritme gezet.
- DEF is aan de slag met diverse projecten waaronder de Apache Remanufacture, de verwerving van het Combat Support Ship en de vervanging van de M-fregatten en de mijnenbestrijdingscapaciteit.
- IenW is aan de slag met diverse projecten waaronder de A2 Deil-Den Bosch en het pakket Spoorgoederen.

Achtergrond bedragen

- Voor Defensie is de verdeling 600 mln. RA-middelen en 600 mln. reguliere onderuitputting.
- Voor IenW is de verdeling 500 mln. RA-middelen en 200 mln. reguliere onderuitputting.
- De orde van grootte van de reguliere onderuitputting past voor IenW in het beeld van de afgelopen jaren en ligt voor DEF hoger.

3.7 VNO/ over investeringen infrastructuur

Interview in AD

- beschouwt de conservatieve boekhouders van Financiën als sta in de weg voor een moderne aanpak van infrastructuur. Hij roept de MP en minister van Financiën op om lef te tonen en met een investeringsinitiatief te komen om te voorkomen dat Nederland over tien jaar vastloopt. Hij wil dat overheid en bedrijfsleven dit samen financieren zoals ook bij de Tweede Maasvlaktes is gebeurd, bijvoorbeeld via de nieuwe investeringsbank Invest-NL. Daarvoor moet meer bedrijfsmatig en minder boekhoudkundig naar de overheid worden gekeken.

Reactie

- We geven al veel geld uit aan infrastructuur. I en W investeert jaarlijks zo'n 6,2 mld in aanleg en beheer en onderhoud van infrastructuur via het Infrastructuurfonds. Vanuit het regeerakkoord is 2 mld extra geïnvesteerd (jaren 2018 – 2020) en 100 mln. structureel (vanaf 2021) toegevoegd. In 2019 is het extra geld onder andere bedoeld voor de aanleg van ontbrekende schakels in het hoofdwegennet, extra onderhoud aan wegen, knelpunten op het spoor, infrastructuur voor de fiets en het verbeteren van de bereikbaarheid van Schiphol.
- erkent zelf ook dat nog meer investeren veel geld kost. Hij zal misschien denken: dat geld is er nu. Maar het is niet verstandig om de meevallers die het gevolg zijn van het economische tij nu allemaal uit te geven. We hebben nog steeds een staatsschuld die hoger is dan voor de crisis. Daarbij investeert het kabinet al flink: in onderwijs, defensie, veiligheid en ook in infrastructuur. Volgens de RvS zelfs te flink.

- Om de lasten – voor de burger maar ook voor bedrijven – niet te ver op te laten lopen, kijkt het ministerie van Financiën kritisch naar collectieve uitgaven. Financiering en prioritering van projecten binnen het investeringsprogramma voor de aanleg van infrastructuur vindt in dit kader plaats binnen het MIRT (Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport). De MIRT-spelregels schrijven voor dat een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) wordt opgesteld en dat o.a. effectbepaling, kostenraming en marktinschakeling moeten worden vastgesteld. Hiermee wordt een integrale afweging van infrastructuurprojecten gemaakt.
- Tot slot de timing: de economie draait nu op volle toeren en er is krapte op de arbeidsmarkt, zeker in specifieke sectoren als de bouw. De economie heeft op dit moment geen extra impuls nodig. Sterker nog: het is helemaal niet eenvoudig om extra middelen op dit moment doelmatig te besteden.

Informatie Invest-NL

- In de loop van 2019 zal Invest-NL worden opgericht. Vanaf dat moment zal worden geïnvesteerd in projecten en ondernemingen met economische en maatschappelijke relevantie. Voorbeelden daarvan zijn energie- en duurzaamheidsprojecten zoals warmtenetten.
- Voor investeringen door Invest-NL heeft het Kabinet € 2,5 miljard vrijgemaakt in de periode tot en met 2023. Met dit bedrag zal worden geïnvesteerd voor de toekomst van Nederland. Invest-NL wordt een private vennootschap (100% staatsdeelneming) met een publieke doelstelling en zal op bedrijfsmatige wijze investeren om economische en maatschappelijke doelstellingen te realiseren.

3.8 Spreeklijn operatie Inzicht in Kwaliteit

- Een verantwoordelijke overheid kijkt kritisch naar de besteding van publieke middelen: 'belastinggeld' kan maar één keer uitgegeven worden en de maatschappelijke toegevoegde waarde van publieke uitgaven zou zo groot mogelijk moeten zijn.
- Ondanks dat de kwaliteit van beleid en uitvoering op meerdere manieren wordt geëvalueerd is voor veel publieke uitgaven onduidelijk wat burgers er voor terug krijgen – laat staan of het mogelijk is om meer resultaat te realiseren met dezelfde middelen, of hetzelfde resultaat met minder middelen.
- Er is brede overeenstemming dat meer inzicht gewenst is. Tegelijkertijd denkt niemand dat verbetering eenvoudig zal zijn: gebrek aan inzicht kan het gevolg zijn van een veelheid aan factoren die niet gemakkelijk weggenomen kunnen worden.
- Om hier mee aan de slag te gaan is de operatie Inzicht in Kwaliteit van start gegaan.
- Deze operatie werkt langs twee sporen:
    - Direct vergroten van de maatschappelijke toegevoegde waarde van publieke middelen via concrete projecten
    - Realiseren van structurele verbeteringen in het evaluatiestelsel om de maatschappelijke toegevoegde waarde duurzaam te blijven vergroten.
- Op dit moment lopen gesprekken met departementen over concrete projecten die geschikt zijn voor de operatie. Het streven is om eind van het jaar per departement één project op te starten.
- Om te komen tot structurele verbeteringen in het evaluatiesysteem lopen meerdere activiteiten, waaronder:

  - Het nadere invulling geven aan de adviezen van de studiegroep begrotingsruimte voor quick wins.
  - Een verdiepende analyse waarbij gekeken wordt naar mogelijke verbeteringen van het stelsel en de instrumenten daarbinnen.
  - Het verankeren en monitoren van een goede toepassing van CW 3.1.
- Ik juich het van harte toe dat de vaste commissie voor Financiën de leden Sneller en Snels heeft verzocht om de operatie te volgen. Ik ga graag het gesprek met hun aan hoe zij, de commissie en de voltallige Kamer het beste kunnen worden betrokken bij de operatie.
- Ik informeer de Kamer begin 2019 uitgebreid over de voortgang van de operatie.

3.9 Rapport Algemene Rekenkamer 'Zicht op extra geld Rutte III'

Kern:

- De Algemene Rekenkamer (AR) heeft 26 september het rapport 'Zicht op extra geld Rutte III' gepubliceerd. Boodschap van de AR is:
  1. Dat er grote verschillen zijn in de mate van beleidsmatige onderbouwing (van de doeltreffendheid en doelmatigheid) van de extra uitgaven in de ontwerpbegroting 2019.
  2. Dat de verwerking van de extra bedragen in de begrotingsartikelen moeilijk navolgbaar is.
- Verschillende media hebben dit opgepikt met de kleuring dat de onderbouwing van de extra gelden (soms) ontbreekt en daarmee de controlerende rol van de Tweede Kamer niet goed mogelijk is.

Uw bestuurlijke reactie op het AR-rapport:

- Om de navolgbaarheid van de middelen te verhogen heeft toegezegd het overzicht van de Aanvullende Post bij de budgettaire nota's uit te breiden met de begrotingsartikelen (zoals ook opgenomen in de bijlage van het AR-rapport). Daarnaast heeft u aangegeven met uw collega's in gesprek te gaan hoe zij in hun begrotingen expliciet aandacht kunnen besteden aan de presentatie van de maatregelen uit het Regeerakkoord om de navolgbaarheid te vergroten.
- Over de toelichtingen ten aanzien van doeltreffendheid en doelmatigheid heeft u uw toezegging aan de Kamer dat u de toepassing van artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet gaat monitoren aangehaald. Hierbij heeft u aangeven dat het doel van de monitor is om van elkaar te leren én om de transparantie ten aanzien van de onderbouwing van maatregelen te vergroten. Artikel 3.1 is onderdeel van een breder streven om de maatschappelijke toegevoegde waarde

van ingezette publieke middelen te vergroten. Hiervoor is de operatie 'Inzicht in kwaliteit' gestart.

- U heeft aangegeven dat de externe blik van de AR een waardevolle stimulans is in het proces om tot meer inzicht in doeltreffendheid en doelmatigheid te komen.

Middelen uitgekeerd zonder bestedingsplan:

- In het rapport wordt gemeld dat 53% van de totale extra uitgaven van € 10,7 miljard in 2022 direct bij Regeerakkoord direct, zonder bestedingsplan naar de begrotingen zijn geboekt.
- Volgens het regeerakkoord gaat het om ongewijzigd beleid dat niet nader uitgewerkt hoefde te worden.
- Het staande beleid wordt via het reguliere evaluatie instrumentarium geëvalueerd en getoetst op doeltreffendheid en doelmatigheid. Overigens wordt binnen de operatie 'Inzicht in kwaliteit' het evaluatie instrumentarium tegen het licht gehouden met als doel het instrumentarium (verder) te verbeteren.

<u>Alleen</u> indien de vraag opkomt om de bestedingsplannen te ontvangen:

- De bestedingsplannen zijn een intern ambtelijk instrument voor het kabinet om afspraken uit het Regeerakkoord navolging te geven.
- Informatie over verwachte doeltreffendheid en doelmatigheid worden door het verantwoordelijke departement aan uw Kamer verzonden via bijvoorbeeld beleidsnota's of de begroting, conform artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet 2016.
- Waar de informatievoorziening in beleidsnota's of begroting nog verbeterd kan worden ga ik het gesprek met mijn hierover collega's aan.

3.10 Meevallers SZW en Zorg

Belangrijkste meevallers Sociale Zekerheid en Zorg

a. Sociale Zekerheid

Hieronder vindt u een overzicht van de belangrijkste meevallers uit het voorjaar bij SZW, met daarin een onderverdeling met enerzijds de technische doorwerking van cijfers van het CPB en het CBS in de ramingen (tabel 1) en anderzijds politiek gevoelige meevallers (tabel 2). Naast de onderstaande meevallers waren er ook tegenvallers.

Tabel 1. Meevallers op basis cijfers CPB en CBS in de ramingen (in mln.)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. WKB	-62	-79	-71	-69	-73	-86
2. WAZO	-27	-34	-37	-31	-27	-19
3. WAO/WIA/WAZ	-53	-26	-1	23	43	77
4. AKW	-12	-10	-16	-21	-25	-27
5. AOW[5]	-95	-103	-143	-129	-118	-114

1. De uitgaven aan de Wet Kindgebonden Budget (WKB) zijn neerwaarts bijgesteld door o.a. lagere uitgaven als gevolg van de gunstige economische ontwikkeling die leiden tot hogere inkomens en dus lagere toeslagen.
2. De meevaller op de Wet Arbeid en Zorg (WAZO), waarin het recht op verschillende verlofsoorten geregeld is (bijv. ouderschapsverlof en zorgverlof), wordt veroorzaakt door een forse onderrealisatie in 2017. Dit leidt tot een neerwaartse bijstelling van de raming.

[5] De meevaller op de AOW is wellicht beter om niet als eerste te noemen in verband met het pensioenakkoord.

3. De meevaller op de arbeidsongeschiktheidsregelingen (WAO/WIA/WAZ) in de eerste jaren wordt veroorzaakt doordat het volume van met name de WIA in 2018 minder hard stijgt dan geraamd. De meevaller slaat in 2021 en verder om in een tegenvaller, omdat de uitstroom meerjarig naar beneden is bijgesteld.
4. De uitgaven aan kinderbijslag zijn neerwaarts bijgesteld. De geraamde afname van het volume is hiervan de grootste oorzaak. Deze volume afname is gebaseerd op de nieuwe bevolkingsprognose van het CBS, welke minder AKW-gerechtigden laat zien.
5. De neerwaartse bijstelling van de AOW-uitkeringslasten kent verschillende oorzaken. De prognose van het aantal AOW-gerechtigden is neerwaarts bijgesteld, er zijn lagere uitgaven aan de AOW-partnertoeslag, en de gemiddelde AOW-opbouw (alleenstaanden/gehuwd) is neerwaarts bijgesteld.[1]

Tabel 2. Politiek gevoelige meevallers (in mln.)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. Wajong	-49	-46	-41	-38	-36	-33
2. Aanpassing macrobudget i.v.m. instroom vluchtelingen	118	74	-15	-58	-87	-115
3. Meevaller transitievergoeding	0	-197	0	0	0	0

1. De meevaller op de Wajong wordt o.a. veroorzaakt doordat de gemiddelde uitkering van werkende Wajongers licht is gedaald door verwerking van nieuwe loonaanvullingsregels van werkende Wajongers. Dit kan vragen oproepen over loondispensatie.

2. De aanpassing van het macrobudget in verband met de instroom van vluchtelingen is politiek gevoelig en het betreft daarnaast in de eerste twee jaar een tegenvaller.
3. De meevaller op de transitievergoeding betreft de compensatie transitievergoeding na ziekte die met een jaar is uitgesteld.

b. Belangrijkste meevallers zorg

We zien dat er in voorgaande jaren minder dan geraamd is uitgegeven aan bepaalde typen zorg. Deze onderschrijdingen zijn in het voorjaar doorgetrokken naar de toekomst. Voor de onderstaande meevallers hebben we indicatieve verklaringen van de oorzaken; er zijn geen PxQ-onderbouwingen beschikbaar.

Tabel 3. Meevallers op basis van CPB-ramingen (in mln.)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. Genees- en hulpmiddelen	-455	-452	-452	-452	-452	-452
2. Ramingsbijstelling Wlz	-100	-223	-159	-165	-159	-158
3. HLA-sectoren	-343	-350	-350	-350	-350	-350

1. De uitgavenraming van genees- en hulpmiddelen is structureel neerwaarts bijgesteld vanaf 2018 voor ca. 450 mln., mede op basis van de middellangetermijnraming van het Zorginstituut. Deze lagere uitgaven worden onder andere verklaard door de lagere koers van het Britse pond (via de Wet geneesmiddelenprijzen), de scherpe inkoop door verzekeraars en de effecten van financiële arrangementen.
2. Uit uitvoeringsgegevens blijkt dat er ruimte is tussen het beschikbare Wlz-kader voor zorg in natura en persoonsgebonden budgetten en de

raming in de begroting. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting en betekent een verlaging van de uitgavenraming.

3. De onderschrijding doet zich voor bij de ggz (-250 mln.), de huisartsenzorg (-50 mln.) en de wijkverpleging (-50 mln.). De onderschrijding bij de ggz hangt onder meer samen met substitutie naar de praktijkondersteuner huisarts (POH-ggz) voor psychische klachten, een verschuiving van gespecialiseerde ggz naar basis-ggz en de scherpe inkoop van zorgverzekeraars. De onderschrijding van 343 mln. in 2018 is geboekt bij Augustusbrief en verwerkt in de Miljoenennota.

3.11 Ontwikkeling accres GF en PF

- De tegenvaller van 363 mln. die in de media circuleert bestaat uit 169 mln. bij het BTW Compensatiefonds (BCF) en 194 mln. bij de accresontwikkeling van het gemeentefonds.

Het BTW-compensatiefonds (BCF)

- Gemeenten en provincies kunnen een beroep doen op het BCF. Het BCF kent een plafond. Als er ruimte is onder het plafond dan wordt die ruimte aan het GFPF toegevoegd. Er blijkt echter meer geclaimd dan eerder geraamd waardoor er minder overblijft om in het GFPF te storten.

Indexering van het gemeente- en provinciefonds: 'samen trap op, samen trap af'

- De normeringsystematiek, beter bekend als 'samen trap op, samen trap af' bestaat sinds 1994 en bewerkstelligt een evenredig, actuele, inzichtelijke en beheersbare indexatie van het Gemeentefonds en Provinciefonds.
- Doel van de normeringsystematiek is dat budgettaire lusten of lasten op rijksniveau evenredig worden door vertaald naar de ontwikkeling van de fondsen voor decentrale overheden. Het betreft één integrale indexatie voor zowel loon-, prijs- als volumeontwikkelingen. Hierin lopen de intensiveringen en/of ombuigingen van het Rijk mee. Daardoor heeft een intensivering of ombuiging bij het Rijk gevolgen voor de financiën van de gemeenten en provincies, terwijl daar verder geen enkel inhoudelijk verband tussen bestaat.
- De neerwaartse bijstelling van het accres zoals die zich nu voordoet door de onderuitputting is daarmee geen nieuw fenomeen.

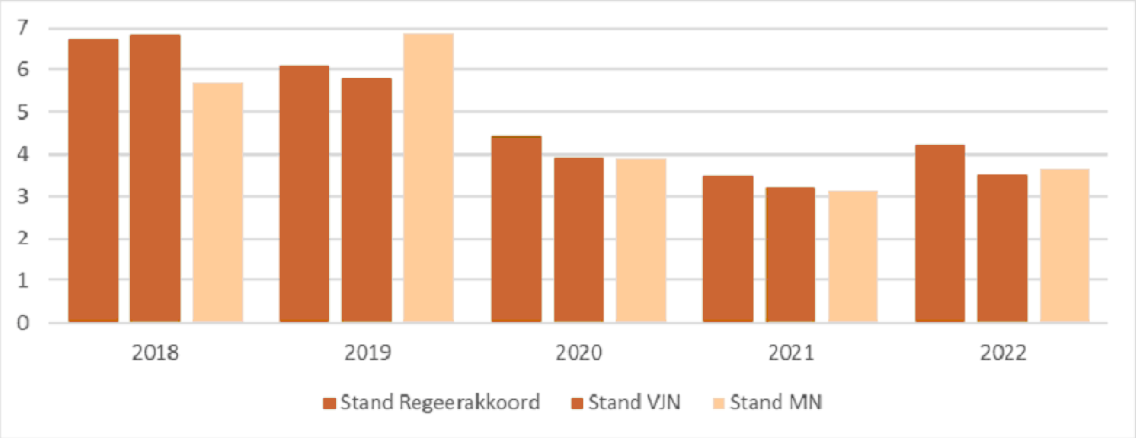
- De evenredigheid in de normeringsystematiek is in deze kabinetsperiode versterkt door de koppeling aan de totale collectieve uitgaven die in het Regeerakkoord is aangebracht (‘de brede mand’). Voorheen was het accres gekoppeld aan de ontwikkeling van een aantal specifieke uitgaven onder het plafond Rijksbegroting. Nu aan alle drie de deelplafonds. Dit op nadrukkelijk verzoek van de decentrale overheden. Deze bredere basis zorgt voor meer stabiliteit in de accresontwikkeling.
- Gemeenten en provincies worden op twee vaste momenten in het jaar geïnformeerd middels de mei- en septembercirculaire over de ontwikkeling van het accres. Dit hangt samen met de begrotingsmomenten Voorjaarsnota en Miljoenennota.

De accresontwikkeling 2018 en latere jaren

- In het Regeerakkoord is door de netto-intensiveringen op rijksniveau in combinatie met de introductie van de brede mand fors extra geld gegaan naar de gemeenten en provincies. In het voorjaar is het accres door de lagere loon-en prijsbijstelling neerwaarts bijgesteld. Tegenover een lager accres staan bij een lagere loon- en prijsbijstelling ook lagere uitgaven, in die zin is dat geen tegenvaller.
- Bij Miljoenennota is het accres voor 2018 met 194 miljoen naar beneden bijgesteld ten opzichte van de stand bij Voorjaarsnota. Het accres als percentage is voor 2018 nog steeds 5,7 procent (dit was 6,9 procent). Deze neerwaartse bijstelling voor 2018 is het gevolg van de aanzienlijke onderuitputting op de departementale begrotingen in 2018. Deze onderuitputting was bij Voorjaarsnota nog niet bekend en dus nog niet budgettair verwerkt. Zoals figuur 1 laat zien is de horizontale ontwikkeling nog sterk positief. Voor de verdere jaren zijn

er geen grote mutaties, het betreft dus een éénmalige tegenvaller voor decentrale overheden. Tussen 2018 en 2023 neemt de omvang van het Gemeentefonds en het Provinciefonds tranchegewijs toe met resp. 6,1 miljard euro en 0,7 miljard euro structureel.

Figuur 1: Ontwikkeling van het accres, sinds RA (groei GF %)

- Tegenover een kleinere jaartranche 2018 staat dus een grotere jaartranche 2019. Dit is ook terug te zien in figuur 1.

4 Inkomsten

4.1 Samenvatting maatregelen in pakket Belastingplan

Het pakket Belastingplan 2019 bestaat uit zeven wetsvoorstellen. Het pakket bestaat met name uit maatregelen die het kabinet al in het regeerakkoord 'Vertrouwen in de toekomst' heeft aangekondigd. Het betreft o.a. plannen die de lasten op arbeid verlagen, belastingontwijking en belastingontduiking tegengaan en goed zijn voor het Nederlandse vestigingsklimaat. Daarnaast zet het kabinet in op een groener en beter uitvoerbaar belastingstelsel. Genoemde prioriteiten vormen het fundament van het fiscale kabinetsbeleid.

Het pakket Belastingplan 2019

Het pakket bestaat uit zeven wetsvoorstellen.

1. Wetsvoorstel Belastingplan 2019;
2. Wetsvoorstel Wet bronbelasting 2020;
3. Wetsvoorstel Fiscale vergroeningsmaatregelen 2019;
4. Wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2019;
5. Wetsvoorstel inzake de implementatie artikel 1 van de richtlijn elektronische handel;
6. Wetsvoorstel Wet modernisering kleineondernemersregeling;
7. Wetsvoorstel Wet aanpassing kansspelbelasting voor sportweddenschappen.

4.1.a Wetsvoorstel Belastingplan 2019

Het wetsvoorstel Belastingplan 2019 bestaat uit een groot aantal maatregelen. Hierna wordt een deel nader toegelicht.

Het invoeren van een tweeschijvenstelsel

Er komt een tweeschijvenstelsel met in de structurele situatie een basistarief van 37,05% en een toptarief van 49,5%. Net zoals in de huidige situatie betalen aow-gerechtigden geen aow-premie waardoor voor deze groep drie schijven blijven bestaan. De maatregel wordt stapsgewijs ingevoerd. Daarnaast wordt het eindpunt van de huidige derde schijf (de eerste schijf in de nieuwe tariefstructuur) gedurende de kabinetsperiode bevroren op niveau 2018. Dat betekent dat deze schijf eindigt op € 68.507. Ook wordt de beleidsmatige verhoging van het aangrijpingspunt van het toptarief na 2021 uit het basispad beperkt.

Tariefmaatregel grondslagverminderende posten

Het tarief waartegen aftrekbare kosten met betrekking tot een eigen woning in aanmerking worden genomen wordt versneld afgebouwd. Voor een aantal grondslagverminderende posten gaat eenzelfde tariefmaatregel gelden. Het betreft de ondernemersaftrek, de MKB-winstvrijstelling, de terbeschikkingstellingsvrijstelling, de persoonsgebondenaftrek (o.a. uitgaven onderhoudsverplichtingen, uitgaven specifieke zorgkosten, weekenduitgaven gehandicapten, aftrekbare giften).

Correctie tarief in box 2

Vanwege de wijziging van het Vpb-tarief wordt het box 2-tarief gecorrigeerd van 25% naar 26,25% in 2020 en 26,9% per 2021. Dit wijkt af van de in het RA opgenomen maatregel en komt meer tegemoet aan het midden- en kleinbedrijf.

Verkorten maximale looptijd 30%-regeling

Voorgesteld wordt de maximale looptijd van de 30%-regeling per 1 januari 2019 voor zowel de nieuwe als de bestaande gevallen te verkorten.

Verhogen verlaagde btw-tarief

Voorgesteld wordt om met ingang van 1 januari 2019 het verlaagde btw-tarief te verhogen van 6% naar 9%.

Verhogen maximum vrijwilligersregeling

Organisaties hoeven voor personen die bij hen als vrijwilliger werkzaam zijn, geen belasting en premies in te houden over de vergoedingen en verstrekkingen die de vrijwilliger ontvangt als deze in totaal maximaal € 150 per maand en € 1.500 per kalenderjaar bedragen. Deze plafonds worden per 1 januari 2019 verhoogd tot € 170 per maand en € 1.700 per kalenderjaar.

4.1.b Wetsvoorstel wet bronbelasting 2020

Het wetsvoorstel Wet bronbelasting 2020 bevat een pakket aan maatregelen gericht op het tegengaan van grondslagverschuiving van of via Nederland naar laagbelastende jurisdicties en op het behouden en verstevigen van een aantrekkelijk ondernemings- en investeringsklimaat voor ondernemingen met reële activiteiten in Nederland. Enkele maatregelen in dit wetsvoorstel zijn de volgende:

Afschaffen dividendbelasting

Voorgesteld wordt de dividendbelasting af te schaffen.

Introduceren van een bronbelasting op dividenden naar laagbelastende jurisdicties en in misbruiksituaties

Er wordt voorgesteld een bronheffing in te voeren op dividenduitkeringen door een in Nederland gevestigde vennootschap (of coöperatie) aan een (vaste inrichting van een) buitenlandse aandeelhouder in een laagbelastende jurisdictie (LTJ). Verder vindt de bronheffing plaats in misbruiksituaties (het tussenschuiven van een 'kunstmatige' tussenhoudster en hybride structuren).

Tariefsverlaging in de Vpb

De beide tarieven in de Vpb worden verlaagd.

	2018	2019	2020	2021
Eerste schijf (< 200.000)	20%	19%	17,5%	16%
Tweede schijf (vanaf 200.000)	25%	24,3%	23,9%	22,25%

Versoberen voorwaartse verliesverrekening

De verliesverrekening wordt aangepast door de termijn voor carry forward (termijn is 9 jaar) te verkorten tot 6 jaar.

Beperking afschrijving gebouwen in de vennootschapsbelasting

Sinds 2007 mag een ondernemer (IB/Vpb) een gebouw in eigen gebruik afschrijven tot 50% van de WOZ-waarde en een gebouw ter belegging slechts tot de WOZ-waarde. Het voorstel bepaalt dat op alle gebouwen voor de Vpb-winstbepaling tot maximaal de WOZ-waarde mag worden afgeschreven. Hierdoor gelden in de Vpb voortaan dezelfde afschrijvingsregels voor gebouwen in eigen gebruik als gebouwen ter belegging.

Afschaffen fiscale aftrek op vergoeding aanvullend tier 1-kapitaalinstrumenten

Voorgesteld wordt om artikel 29a van de Wet Vpb 1969 te laten vervallen. Dit artikel ziet op het in aftrek toestaan van vergoedingen op geldverstrekkingen met kenmerken van kapitaal (afschaffen zogenoemde 'coco's' (contigent convertibles)).

Verlagen verhuurderheffing

De verhuurderheffing met ingang van 1 januari 2019 wordt verlaagd met 0,03%-punt.

4.1.c Wetsvoorstel fiscale vergroeningsmaatregelen 2019

Het wetsvoorstel Fiscale vergroeningsmaatregelen 2019 bevat

maatregelen die de prikkel vergroten om CO_2-uitstoot te beperken.

Onder andere de volgende maatregelen zijn in dit pakket opgenomen.

Afschaffen teruggaafregeling in de Wet BPM voor taxi's en OV

De mogelijkheid om BPM terug te vragen voor personenauto's die geheel of nagenoeg geheel worden ingezet voor het verrichten van taxivervoer of openbaar vervoer wordt afgeschaft. Ook na de afschaffing van deze teruggaaf zal de driejaarstermijn blijven gelden. Een ondernemer die binnen 3 jaar na de teruggaaf niet meer aan de voorwaarden voor de teruggaaf BPM voldoet, moet hierdoor een deel van de terugontvangen BPM terugbetalen aan de Belastingdienst.

Versterking milieudifferentiatie belasting zware motorrijtuigen (Eurovignet)

Het kabinet stelt voor de milieudifferentiatie in de Wet belasting zware motorrijtuigen (Wet BZM) te actualiseren. Als gevolg van deze maatregel zullen de meer vervuilende zware motorrijtuigen (vrachtauto's) uit binnen- en buitenland meer belasting gaan betalen. Voor de schoonste vrachtauto's blijft het huidige tarief van toepassing.

Schuif van elektriciteit naar aardgas

De energiebelastingtarieven van de eerste schijf voor aardgas (0-170.000 m3), van het zogenoemde blokverwarmingstarief en van de eerste schijf van de verlaagde aardgastarieven voor de glastuinbouw worden verhoogd. Het energiebelastingtarief van de eerste schijf voor elektriciteit (0-10.000 kWh) wordt verlaagd. Deze wijzigingen gaan in per 1 januari 2019.

Verlagen belastingvermindering energiebelasting

De belastingvermindering in de energiebelasting wordt per 1 januari 2019 met € 51 verlaagd van € 308 naar € 257. De belastingvermindering is een vast bedrag dat per aansluiting in mindering wordt gebracht op de voor de levering van elektriciteit verschuldigde energiebelasting. Met deze maatregel wordt een belastingopbrengst gegenereerd van € 410 miljoen. Deze opbrengst wordt ingezet om de belastingen op inkomens en winsten voor burgers en bedrijven te verlagen.

Verhogen tarief afvalstoffenbelasting

Het tarief voor het storten en het tarief voor het verbranden van afvalstoffen wordt verhoogd per 1 januari 2019. Het tarief voor storten en

verbranden blijft daarbij uniform. Ook wordt via een wijziging van het Belastingplan 2018 het tarief voor de overbrenging van afvalstoffen op hetzelfde niveau gebracht.

Verminderen verhuurderheffing voor verduurzaming woningen
Er wordt een heffingsvermindering in de verhuurderheffing geïntroduceerd voor de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad. Deze is afhankelijk van de mate van verduurzaming en bedraagt tussen de € 3.000 en € 10.000 per woning.

Forfaitaire bijtelling ter beschikking gestelde tweewielers van de zaak
Het voorstel regelt vanaf 1 januari 2020 een forfaitaire vaststelling van de waarde van het privévoordeel van de fiets van de zaak. De voorgestelde waardering vormt een vereenvoudiging van de huidige waarderingsmethode. Het privévoordeel van de fiets wordt gesteld op 7% van de waarde (consumentenadviesprijs) van de fiets.

4.1.d Wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2019

Het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2019 bevat maatregelen die niet of nauwelijks gevolgen hebben voor het budgettaire en koopkrachtbeeld voor 2019. Onder andere de volgende maatregelen zijn in dit pakket opgenomen.

Vier invorderingsmaatregelen tegen verhaalsconstructies
Naar aanleiding van het uitlekken van de Panama Papers is op 17 januari 2017 een brief inzake de aanpak van belastingontwijking en -ontduiking naar de Tweede Kamer verzonden. Daarin wordt een aantal wettelijke maatregelen aangekondigd op het gebied van formeel recht en

invordering. In dat kader voorziet het voorstel in vier invorderingsmaatregelen, die gezamenlijk tot doel hebben om verhaalsconstructies aan te pakken.

Verwerken kentekengegevens

Er wordt een wijziging voorgesteld van de Wet MRB voor het gebruik door de (belasting)inspecteur van een technisch hulpmiddel (bijv. een camera) voor het toezicht op en de handhaving van de wet MRB en het vastleggen en verwerken van de zogenoemde kentekengegevens.

4.1.e Wetsvoorstel inzake de implementatie artikel 1 van de richtlijn elektronische handel

Op 5 december 2017 heeft de Ecofin het zogenoemde e-commercepakket btw aangenomen. Een deel van deze richtlijn moet met ingang van 1 januari 2019 worden geïmplementeerd. Het gaat daarbij vooral om de vereenvoudiging voor ondernemers bij het verrichten van de grensoverschrijdende digitale diensten aan consumenten.

4.1.f Wetsvoorstel Wet modernisering kleineondernemingsregeling

De kleineondernemingsregeling (KOR) wordt gemoderniseerd door de huidige regelingen te vervangen door een facultatieve omzetgerelateerde vrijstellingsregeling met een omzetgrens van € 20.000. Indien een ondernemer onder de omzetgrens blijft en ervoor kiest om de nieuwe regeling toe te passen dan is deze ondernemer vrijgesteld van het doen van aangifte en de daarbij behorende administratieve verplichtingen voor de omzet beneden de omzetgrens. Ook wordt een nadere herzieningsdrempel geïntroduceerd om te

voorkomen dat de ondernemers gedwongen worden om de in het jaar van aanschaf genoten teruggaaf van btw te herzien op het moment dat geopteerd wordt voor de nieuwe KOR.

4.1.g Wetvoorstel Wet aanpassing kansspelbelasting voor sportweddenschappen

In dit wetsvoorstel wordt geregeld:

- dat er een fiscaal gelijke behandeling van de aanbieders van op afstand aangeboden (sport)weddenschappen en van landgebonden (sport)weddenschappen;
- dat bij promotionele kansspelen - waarbij er geen direct contact is tussen de aanbieder en de deelnemer - de heffing van kansspelbelasting van toepassing blijft.

4.1.h Opbouw BP 2019 en motie-Hoekstra

Q: Waarom is voor de huidige opbouw van de wetsvoorstellen die behoren tot het pakket BP 2019 gekozen?

A:

Kern

- Bij de samenstelling van het pakket Belastingplan 2019 is gekeken naar inhoudelijke en budgettaire samenhang.
- Daarvan is bij deze verschillende wetsvoorstellen sprake.
- De wetsvoorstellen richten zich op
- het tegengaan van (internationale) belastingontwijking en belastingontduiking;
- lastenverlichting voor burgers door lagere lasten op arbeid;
- plannen die goed zijn voor het Nederlands vestigingsklimaat voor reële economische activiteiten; en
- verdere vergroening van het belastingstelsel.
- Het pakket bevat maatregelen die deels geld kosten (bijvoorbeeld tariefsverlagingen) en deels weer geld opleveren (grondslagverbreding).
- Deze fiscale maatregelen treden met ingang van 1 januari 2019 of later in werking.

Nadere toelichting

- In het Belastingplan 2019 worden de tarieven in de inkomstenbelasting verlaagd, het verlaagde tarief van de BTW verhoogd en het tarief waartegen sommige aftrekposten in aanmerking worden genomen verlaagd.
- In de Wet Bronbelasting 2020 worden de tarieven in de vennootschapsbelasting verlaagd en de dividendbelasting afgeschaft.

Daartegenover staat dat de verliesverrekeningstermijn wordt versoberd en de afschrijving op gebouwen in eigen beheer wordt beperkt. Verder is er de grondslagverbredende maatregel uit ATAD1 (earningstripping).

Q: U zegt dat u rekening houdt met de motie Hoekstra. Waarom is de afschaffing van de dividendbelasting dan niet opgenomen in een apart wetsvoorstel?

A:

- De motie Hoekstra maakt bezwaar tegen opneming van een (fiscale) maatregel in een verzamelwet, indien die maatregel zich eigenlijk leent voor opneming in een separaat wetsvoorstel.
- Indachtig die motie is daarvan in dit pakket dan ook geen sprake.
- Ik heb er bewust voor gekozen om de voorgenomen afschaffing van de dividendbelasting en de invoering van een conditionele bronbelasting op dividenden naar laagbelastende jurisdicties en in misbruiksituaties in één wetsvoorstel op te nemen: de Wet bronbelasting 2020.
- Zoals ik aan uw Kamer heb geschreven in mijn fiscale beleidsagenda is één van mijn beleidsprioriteiten de aanpak van belastingontwijking en belastingontduiking.
- Het pakket aan maatregelen is gericht op het tegengaan van grondslagverschuiving van of via Nederland naar laagbelastende jurisdicties en tegelijkertijd op het behouden en verstevigen van een aantrekkelijk ondernemings- en investeringsklimaat voor ondernemingen met reële activiteiten in Nederland.
- Zowel het afschaffen van de dividendbelasting als de verlaging van het Vpb-tarief beogen het vestigingsklimaat voor hoofdkantoren en reële ondernemingen te versterken.

- Daarnaast hangt de introductie van een bronbelasting op dividenduitkeringen naar laagbelastende jurisdicties direct samen met het afschaffen van de dividendbelasting.

Nadere toelichting

- In het advies van de Raad van State op de Wet bronbelasting 2020 wordt ingegaan op het afschaffen van de dividendbelasting. In het advies is het opnemen van de maatregel in een separaat wetsvoorstel niet aan de orde.
- Er bestaat een budgettaire samenhang tussen de maatregelen (en het implementatiewetsvoorstel ATAD1).
- De afschaffing van de dividendbelasting en de tariefsverlaging in de Vpb worden voor een belangrijk deel gefinancierd door de opbrengsten van de wezenlijke grondslagmaatregelen in de Vpb, zoals de versobering van de verliesverrekening en de beperking van de afschrijving op gebouwen in eigen beheer, en de grondslagverbredende maatregel uit ATAD1 (earningstripping).

Q: Waarom is ATAD1 geen onderdeel van het pakket?

A:

- ATAD 1 betreft de implementatie van een Europese richtlijn.
- Een implementatiewetsvoorstel mag volgens de aanwijzingen voor de regelgeving niet worden verzwaard met andere maatregelen, waardoor de tijdigheid van de implementatie mogelijk in gevaar komt.
- Dit wetsvoorstel maakt geen onderdeel uit van het pakket.
- Dit komt doordat het wetsvoorstel op het moment van advisering van de Raad van State nog geen onderdeel was van het pakket Belastingplan 2019.

Een gelijktijdige behandeling is, ook vanwege de invoeringsdatum van 1 januari 2019, wenselijk.

4.2 Vestigingsklimaat

- Het kabinet wil dat Nederland voor ondernemingen een aantrekkelijk land is en blijft om zich te vestigen en van waaruit Nederlandse bedrijven kunnen ondernemen over de hele wereld. Daar profiteert Nederland van, want deze bedrijven doen investeringen en zorgen voor banen voor vele Nederlanders.
- Voor een goed ondernemings- en investeringsklimaat zijn veel factoren van belang, waaronder een goed opgeleide beroepsbevolking, een efficiënte arbeidsmarkt, voorspelbare regelgeving die wordt nageleefd, geografische ligging, een beperkte administratieve lastendruk en een goede fysieke en digitale infrastructuur. Voor bedrijven die kiezen tussen landen die hier, net als Nederland, ook goed op scoren, kan de fiscaliteit een belangrijke onderscheidende factor zijn.
- Nederland is een aantrekkelijk vestigingsland. Dit blijkt onder andere uit de monitor vestigingsklimaat van het 'Netherlands Foreign Investment Agency' en uit de 'Global Competitiveness Index' (GCI) van het 'World Economic Forum', waarin Nederland op de vierde plaats staat van 138 landen.
- De internationale context waarin bedrijven opereren is echter voortdurend aan veranderingen onderhevig. Te denken valt aan de steeds verdere globalisering, activistische aandeelhouders en overnames, de Brexit en de veranderingen in het Amerikaanse belastingstelsel.

- Met dit pakket wil het kabinet toe naar een toekomstbestendig fiscaal instrumentarium waar het gaat om het belasten van winsten van het in en vanuit Nederland opererende bedrijfsleven.
- Daarbij worden belastingbesparende (concern)structuren met Nederland als doorstroomland of met overmatige financiering met vreemd vermogen aangepakt en blijft Nederland met een Vpb-tarief in de buurt van het EU-gemiddelde en het afschaffen van de dividendbelasting aantrekkelijk voor nieuwe investeringen van binnen- en buitenlandse bedrijven.

4.2.a Overzicht van vertrek/vijandig bod/sluiting van bedrijven in de afgelopen 10 jaar

Enkele opmerkingen vooraf:

- Niet meegenomen in het onderstaande overzicht zijn de volgende casussen rondom vertrek/vijandig bod/sluiting:
    - Familie- en het midden en kleinbedrijf (vanwege de geringe scope)
    - Nederlandse bedrijven die (een deel van) hun productie naar het buitenland hebben verplaatst (zoals Philips Emmen deed in 2012 en Unilever Amersfoort in 2012)
    - Vijandig bod/sluiting van Nederlandse bedrijven op Nederlandse of buitenlandse partijen (zoals Boskalis deed bij Fugro, Nationale-Nederlanden bij Delta Lloyd en recentelijk VDL bij Siemens Hengelo).

- Buitenlandse bedrijven die hun productielokaties in Nederland sluiting (zoals Philip Morris deed in Bergen op Zoom in 2013)

- Het onderstaande overzicht gaat over vertrek/vijandig bod/sluiting van Nederlandse bedrijven door buitenlandse partijen.
- Het onderstaande overzicht is geen uitputtende lijst voor alle casussen van vertrek/vijandig bod/sluiting van Nederlandse bedrijven.
- Verandering van banen gebeurt voortdurend en het is moeilijk aan te geven of de verloren banen uitsluitend komen door vertrek/vijandig bod/sluiting.

ABN AMRO (2007/2008)

- De overname van ABN Amro was min of meer vijandig. Of beter gezegd: niet vriendelijk. De ABN Amro-top wilde fuseren met het Britse Barclays, maar de aandeelhouders kozen voor het hogere bod van het consortium Santander, Royal Bank of Scotland en Fortis. Gevolg was verlies van ca 3000 banen [onduidelijk hoeveel daarvan überhaupt behouden zouden zijn, gegeven trend van automatisering en inkrimping van de bankensector na 2008].

Organon (2009)

- Akzo Nobel verkocht Organon aan het Amerikaanse Schering Plough, dat daarna door het eveneens Amerikaanse Merck werd opgekocht. Dit bedrijf sloot Organon in Oss in 2009. Het gevolg was verlies van de ruim 2100 banen bij Organon. In september 2017 waren er 3000

mensen werkzaam in de Osse farmaceutische industrie. Van hen zijn er 1500 in dienst van MSD, 900 bij Aspen en 550 op het Pivot Park. Het is waarschijnlijk dat hier veel oud-Organon werknemers tussen zitten.

KPN (2013)

- In het voorjaar van 2013 deed de Mexicaan [redacted] een ongevraagd bod op KPN. De bestuurders van de Stichting Preferente Aandelen KPN tuigden in de zomer van 2013 een effectieve verdedigingswal hiertegen. Er werd een calloptie uitgeoefend waardoor de Stichting de meerderheid van de aandelen van KPN hield en een Mexicaanse overname werd voorkomen.

Ballast Nedam (2016)

- Het Nederlandse bouwbedrijf werd in 2016 overgenomen door een Turkse partij geheten Renaissance Construction en verdween daarmee van de Amsterdamse beurs. Op dit moment zijn geen ontslagen bij ons bekend.

Unilever (2017)

- Het Amerikaanse voedingsconcern Kraft Heinz heeft Unilever in 2017 benaderd met een overnameplan, dat door Unilever is afgewezen.

Akzo Nobel (2017)

- De Amerikaanse private equity PPG heeft in 2017 meermaals een vijandig bod uitgebracht op Akzo Nobel dat door het bestuur werd afgewezen.

PostNL (2017)

- Het Belgische Bpost wilde tegen de zin van PostNL de Nederlandse branchegenoot inlijven, maar de Nederlandse politiek wilde dit voorkomen omdat Bpost deels in handen is van de Belgische overheid. Bpost heeft het eigen bod uiteindelijk ingetrokken.

Refresco (2017)

- De Rotterdamse bottelaar van sappen en frisdranken Refresco, met een AEX-beursnotering, kreeg in 2017 een ongevraagd overnamebod van investeringsmaatschappij PAI. Dat bod werd van de hand gewezen en de overname ging niet door.

Vraag: hoe helpt de afschaffing van de A-B-structuur om overnames te doen (extra grote oorlogskas) en vijandige overnames te blokkeren?

Antwoord:

- Er kunnen drie verschillende situaties worden onderscheiden:
    - Een onderneming wordt door twee topholdings gehouden, bijvoorbeeld een Britse Plc en een Nederlandse NV;

  - Een onderneming geeft aandelen uit die aan twee beurzen zijn genoteerd (bijvoorbeeld Nasdaq en Euronext);
  - Een onderneming geeft twee soorten aandelen uit met verschillende stemrechten (aandelen A en aandelen B).

- Voor de beantwoording ga ik uit van een combinatie van 1 en 2, d.w.z. een Britse plc die aandelen heeft genoteerd aan de LSE en een Nederlandse NV die aandelen heeft genoteerd aan Euronext.
- De duale structuur betekent dat beslissingen die naar zowel Brits als Nederlands recht aan aandeelhouders moeten worden voorgelegd. In Nederland geldt dat bijvoorbeeld voor beslissingen die van invloed zijn op de kapitaalstructuur van het bedrijf (waaronder de uitgifte van nieuwe aandelen ter financiering van een overname).
- Dit betekent volgens de bedrijven in kwestie dat zij minder snel kunnen reageren op marktontwikkelingen.
- In een defensieve situatie: bij een vijandig overnamebod is onduidelijk of een duale aandeelhoudersstructuur kwetsbaar of juist weerbaar maakt. Enerzijds maakt een duale structuur dat een bedrijf minder snel een tegenreactie kan inzetten waarvoor instemming van aandeelhouders nodig is, zoals (in Nederland) een strategiewijziging. Anderzijds maakt de duale structuur het waarschijnlijk minder makkelijk voor een partij die een vijandig bod doet om voldoende aandeelhouders mee te krijgen – er moet immers bij twee beurzen een kritieke grens (van in Nederland 95%) van beide aandeelhouders instemmen met het bod, en de kans dat dit voor twee groepen aandeelhouders afzonderlijk behaald wordt is kleiner dan dat het voor de groep als geheel behaald wordt.

- In een offensieve situatie: een acquisitie wordt dikwijls gefinancierd met een aandelenruil, of door nieuwe aandelen uit te geven. Beide zijn waarschijnlijk sneller en eenvoudiger wanneer er geen duale aandelenstructuur is. Anderzijds is er in een offensieve situatie, wanneer het bedrijf zelf de initiator is, waarschijnlijk voldoende gelegenheid om aandeelhouders te raadplegen.
- Overigens merken wij op dat het doen van overnames met als primaire doel het voorkomen om zelf overgenomen te worden ('eten of opgegeten worden') voor aandeelhouders niet per definitie een aantrekkelijke strategie is. Zij zijn immers vooral geïnteresseerd in het maximeren van de waarde van het bedrijf. Overnames die niet gemotiveerd zijn vanuit synergetische of strategische voordelen maar voornamelijk uit balansvergroting kunnen door aandeelhouders doorzien en tegengewerkt/geblokkeerd worden, ongeacht of er sprake is van een duale aandelenstructuur.

4.3 Afschaffen dividendbelasting

- De dividendbelasting wordt afgeschaft om Nederland aantrekkelijk te houden als vestigingsplaats voor hoofdkantoren van multinationals.
- Multinationals zijn belangrijk voor de Nederlandse economie door 1,5 miljoen fte (+ banen bij toeleveranciers) en investeringen.
- De aanwezigheid van deze hoofdkantoren zorgt voor hoogwaardige banen, is goed voor het economisch imago en vergroot de kans op investeringen.
- De dividendbelasting is een belasting die geheven wordt op de winstuitkering van een onderneming aan haar aandeelhouders (dividend).
- Nederlandse aandeelhouders kunnen deze belasting verrekenen met de inkomsten- of vennootschapsbelasting. Buitenlandse aandeelhouders kunnen dit niet altijd. En zo wel, dan gaat dit vaak gepaard met complexe procedures.
- Buitenlandse aandeelhouders zullen daarom een voorkeur hebben voor een onderneming in een land zonder dividendbelasting. Als een onderneming veel van deze buitenlandse aandeelhouders heeft, kan dit leiden tot druk vanuit de aandeelhouders om het hoofdkantoor van een onderneming uit Nederland te verplaatsen of om niet voor Nederland te kiezen. Door het afschaffen van de dividendbelasting ontstaat er een gelijk speelveld met landen zonder dividendbelasting, zoals het Verenigd Koninkrijk.
- Als aandelen in een Nederlandse onderneming minder waard zijn door de dividendbelasting, zorgt het afschaffen van de dividendbelasting er eveneens voor dat niet langer een premie

verdiend kan worden met het opkopen en van de beurs halen van die Nederlandse onderneming.

- De huidige netto-opbrengst van de dividendbelasting is geen gegeven. De opbrengst staat Europeesrechtelijk onder druk en een groot deel van de opbrengst wordt opgebracht door de aandeelhouders van een beperkt aantal multinationale ondernemingen. Als enkele van deze bedrijven hun hoofdkantoor verplaatsen naar het buitenland, zou een aanmerkelijk deel van de huidige opbrengst verloren gaan.

4.3.a Ramingen dividendbelasting

- Bij het vaststellen van het Regeerakkoord werd de netto opbrengst van de dividendbelasting geraamd op **€ 1,4 miljard**. Dit was ingeschat op basis van de raming van de (bruto) opbrengst van de dividendbelasting zoals op dat moment in de begrotingsstukken opgenomen in combinatie met een verrekeningspercentage op basis van de toen beschikbare aangiftegegevens.
- In de Startnota van het kabinet is de € 1,4 miljard, zoals gebruikelijk, aangepast naar prijzen 2020 (het jaar van afschaffen), waardoor voor het lastenkader een bedrag van **€ 1,5 miljard** relevant is.
- De kosten van het afschaffen worden nu geraamd op **€ 1,9 miljard**. Dit is dus **€ 0,4 miljard** meer dan ingeboekt was in het lastenkader.
- Vooral door fors hogere kasrealisaties in 2017 en het eerste deel van 2018 valt de nu geraamde bruto-opbrengst aanmerkelijk hoger uit. Dit veroorzaakt € 0,3 miljard van het verschil. Deze hogere realisaties zien we over de volle breedte.

- De rest (€ 0,1 miljard) betreft een verbetering van de raming; recentere gegevens over verrekening in de IB en de Vpb en meenemen van endogene groei tussen 2017 en 2020.

Q: Waarom worden belastingmaatregelen – waaronder afschaffing van de dividendbelasting – opnieuw geraamd?

A:

- Het kabinet wil op advies van de Studiegroep Begrotingsruimte (SBR) dat de raming van fiscale maatregelen gecertificeerd wordt door het CPB. Het is goed als een onafhankelijk instituut de kwaliteit en neutraliteit van de ramingen door Financiën met een certificering bevestigt.
- Dit houdt in dat Financiën de raming van een maatregel voorlegt aan het CPB, die de raming inhoudelijk toetst en vervolgens certificeert, voordat deze maatregel met het Belastingplan de wet in gaat.
- Het is daarvoor belangrijk dat een raming actueel is. Dit betekent dat de raming opnieuw berekend (herijkt) wordt ten opzichte van de raming ten tijde van het regeerakkoord.
- Maatregelen in het Belastingplan 2019 zijn deze zomer opnieuw berekend. Daarbij is gebruik gemaakt van de actuele economische raming – de kMEV – die afgelopen juni is verschenen. En realisaties van belastinginkomsten die op het moment van nieuwe kostenberekening beschikbaar zijn.
- Dit kan gevolgen hebben voor de totale verwachte inkomsten.

Q: Waarom moet er gedekt worden als er meer dividendbelasting binnenkomt, dat is toch alleen maar een meevaller? Wie betaalt dit?

A:

- Bij de dividendbelasting werd ten tijde van het regeerakkoord verwacht dat de afschaffing 1,4 miljard zou gaan kosten vanaf 2020. Dat was in de prijzen van 2017 - nadat de prijzen zijn omgezet naar de prijzen van 2020 werd dat in de Startnota 1,5 mld.
- Als uit de nieuwe berekening blijkt dat er een verschil is met wat in de Startnota werd verwacht en de nieuwe berekening, dan moet het verschil gedekt worden aan de inkomstenkant.
- Concreet: bij RA is afgesproken de lasten met 6,5 miljard te verlichten (ten opzichte van het basispad) in deze kabinetsperiode. Op basis van de recentere raming blijkt dat er meer lastenverlichting wordt gegeven dan deze 6,5 miljard. Dan was onder andere het geval omdat na herberekening de afschaffing van de dividendbelasting 0,4 mld meer blijkt te kosten dan ten tijde van de Startnota werd gedacht (dus 1,9mld ipv 1,5mld).
- Volgens de begrotingsregels moeten dan maatregelen worden genomen zodat de totale lastenverlichting weer wordt teruggebracht naar de afgesproken 6,5 mld.
- Dit hoofdzakelijk gedekt uit door de vpb iets minder te verlagen dan in het Regeerakkoord.
- Afschaffing van de dividendbelasting blijkt nu meer te ‘kosten’ dan eerder gedacht, en dan moet worden gecompenseerd met andere lastenverzwaring. Maar het is net zo goed mogelijk dat de nieuwe berekening het tegenovergestelde effect heeft. Een neerwaartse

bijstelling van de kosten van een maatregel geeft ruimte voor lastenverlichting.

4.3.b Redeneerlijn afschaffen dividend (eigen lijn Financiën)

De afschaffing van de dividendbelasting is in het bijzonder gericht op het behouden én het aantrekken van hoofdkantoren van internationaal opererende bedrijven.

Hoofdkantoren zijn belangrijk voor Nederland…

- De aanwezigheid van multinationale ondernemingen in Nederland is belangrijk voor de Nederlandse economie. Omgerekend naar voltijdsbanen werken er anderhalf miljoen mensen in Nederland bij multinationale ondernemingen (CBS). Bij de toeleveranciers van deze ondernemingen zijn nog eens honderdduizenden Nederlanders werkzaam.
- Juist ook de aanwezigheid van de hoofdkantoren van deze multinationale ondernemingen in Nederland is van belang. Naast de hoogwaardige banen bij deze hoofdkantoren en de positieve bijdrage aan het economische imago van Nederland zorgt de aanwezigheid van hoofdkantoren voor vervolginvesteringen.
- De vestigingsplaatskeuze van hoofdkantoren is afhankelijk van een groot aantal factoren, zoals van een goed opgeleide beroepsbevolking en een efficiënte arbeidsmarkt. Ten opzichte van andere landen die net als Nederland goed scoren op deze factoren kan de fiscaliteit - en specifiek de dividendbelasting - een onderscheidende factor zijn.

…afschaffen dividendbelasting is belangrijk voor hoofdkantoren…

- Het afschaffen van de dividendbelasting zorgt ervoor dat Nederland aantrekkelijker wordt als vestigingsplaats voor hoofdkantoren. Dit heeft een aantal redenen.
- Een gedeelte van de buitenlandse aandeelhouders kan de dividendbelasting niet verrekenen6, zoals dat wel het geval is voor de Nederlandse portfolioaandeelhouders die deze kunnen verrekenen met de inkomsten- of vennootschapsbelasting. Aandeelhouders bij wie de dividendbelasting niet te verrekenen is, zullen een voorkeur hebben voor een onderneming met een tophoudster in een land zonder dividendbelasting. Daarnaast zorgt afschaffing van de dividendbelasting ervoor dat Nederlandse aandelen aantrekkelijker worden voor potentiële buitenlandse beleggers die deze nu nog mijden vanwege de dividendbelasting. Buitenlandse beleggers zijn van belang voor bedrijven omdat de Nederlandse kapitaalmarkt in verhouding tot de mondiale kapitaalmarkt klein is. Afschaffing van de dividendbelasting zorgt voor een gelijk speelveld met de landen zonder dividendbelasting, waarvan het Verenigd Koninkrijk het belangrijkste voorbeeld is.
- De administratieve lasten dalen door het afschaffen van de dividendbelasting doordat beleggers die de dividendbelasting kunnen terugvragen of verrekenen niet langer worden geconfronteerd met complexe procedures. Het is voor buitenlandse beleggers veelal complex om de dividendbelasting in eigen land te verrekenen of teruggaaf aan te vragen. Hierbij treedt bovendien een liquiditeitsnadeel op omdat de ingehouden dividendbelasting pas na verloop van tijd wordt teruggeven of verrekend.

…afschaffen van de dividendbelasting is ook goed om andere redenen…

- Als aandelen in een Nederlandse onderneming minder waard zijn door de dividendbelasting, zorgt het afschaffen van de dividendbelasting er eveneens voor dat niet langer een premie verdiend kan worden met het opkopen en van de beurs halen van die Nederlandse onderneming. De huidige portfolioaandeelhouders betalen dividendbelasting (voor zover zij in het buitenland gevestigd zijn en niet kunnen verrekenen). De kopende partij zal echter waarschijnlijk een dusdanig groot belang verkrijgen, dat deze geen dividendbelasting verschuldigd is. Hierdoor kan de Nederlandse onderneming meer waard zijn voor de koper dan voor een deel van de huidige portfolioaandeelhouders.7 Afschaffing van de dividendbelasting voorkomt dat en kan zo de kans op overnames van beursgenoteerde bedrijven vanuit deze motieven verkleinen.

…en de toekomstbestendigheid van de opbrengst dividendbelasting is onzeker

- De opbrengst van de dividendbelasting in haar huidige vorm staat onder druk. Een groot deel van de netto-opbrengst van de dividendbelasting wordt namelijk opgebracht door de aandeelhouders van een zeer beperkt aantal multinationale ondernemingen. Als enkele van deze bedrijven daadwerkelijk zouden besluiten om hun hoofdkantoor elders te vestigen, zou een aanmerkelijk deel van de huidige opbrengst verdwijnen. Daarnaast staat een deel van de opbrengst Europeesrechtelijk onder druk. Door de verschillen in de mogelijkheden tot verrekening of teruggaaf kan de dividendbelasting leiden tot een beperking van het in Europa gewaarborgde vrije

[7] Indien de tophoudster van de overnemende partij is of wordt gevestigd in een land zonder bronbelasting op dividend, kan het dividend vervolgens zonder dividendbelasting worden uitgekeerd aan de achterliggende aandeelhouders.

verkeer van kapitaal. Illustratief in dit opzicht is dat de Belastingdienst momenteel ruim 11.000 verzoeken om teruggaaf van dividendbelasting van buitenlandse beleggingsfondsen in behandeling heeft vanwege een vermeende strijdigheid met het EU-recht. Over de vraag waar de grens tussen een geoorloofde en een niet-geoorloofde beperking ligt, werd, wordt en zal voortdurend worden geprocedeerd.8 Het verleden heeft aangetoond dat, als het misgaat, de budgettaire schade aanzienlijk kan zijn.

[8] Een recent voorbeeld hiervan is het arrest van 12 juni 2018, Fidelity Funds, C-480/60, ECLI:EU:C:2018:480, waarin het Hof van Justitie oordeelde dat de Deense wetgeving in strijd is met de vrijheid van kapitaalverkeer.

4.3.c Dividendbelasting en motie-Hoekstra

Vraag: Waarom maakt afschaffing van de dividendbelasting onderdeel uit van het wetsvoorstel bronbelasting 2020, en is het geen zelfstandig wetsvoorstel? *[reactie aangehouden motie-Krol]*
Antwoord:

- Er bestaat een inhoudelijke samenhang tussen de maatregelen in het wetsvoorstel dat onderdeel uitmaakt van het pakket Belastingplan 2019.
- Het wetsvoorstel bevat een pakket aan maatregelen dat is gericht op het tegengaan van grondslagverschuiving van of via Nederland naar laagbelastende jurisdicties en tegelijkertijd op het behouden en verstevigen van een aantrekkelijk ondernemings- en investeringsklimaat voor ondernemingen met reële activiteiten in Nederland. Zowel het afschaffen van de dividendbelasting als de verlaging van het Vpb-tarief beogen het vestigingsklimaat voor hoofdkantoren en reële ondernemingen te versterken. Daarnaast hangt de introductie van een bronbelasting op dividenduitkeringen naar laagbelastende jurisdicties direct samen met het afschaffen van de dividendbelasting.
- Die inhoudelijke samenhang wordt onderstreept in het regeerakkoord. Het vormt een totaalpakket. Deze opvatting is in verschillende debatten verwoord. Hierbij ligt het voor de hand om samenhangende maatregelen, zoals maatregelen die zien op het bedrijfsleven, te clusteren in een wetsvoorstel.
- Er bestaat ook een budgettaire samenhang tussen de maatregelen (en het implementatiewetsvoorstel ATAD1). De budgettaire opbrengsten van de grondslagverbredende maatregelen in de Vpb in

dit wetsvoorstel en in ATAD1 worden teruggesluisd naar het bedrijfsleven en financieren voor een belangrijk deel de tariefsverlaging in de Vpb en de afschaffing van de dividendbelasting.

- De introductie van een bronbelasting op dividenden naar laagbelastende jurisdicties is een omvangrijke en inhoudelijk complexe maatregel. Deze maatregel is echter onlosmakelijk verbonden met het afschaffen van de dividendbelasting. De overige maatregelen hebben een relatief beperkte omvang en inhoudelijke complexiteit. Gezien de hiervoor genoemde inhoudelijke samenhang van die maatregelen met het afschaffen van de dividendbelasting en de nieuwe bronbelasting is gekozen voor één wetsvoorstel.

Toelichting

- Overige maatregelen bedrijfsleven in het wetsvoorstel bronbelasting 2020 zijn onder meer:
    - Verlagen tarieven vennootschapsbelasting;
    - Versoberen voorwaartse verliesverrekening;
    - Beperken afschrijving op onroerend goed tot 100% van de WOZ-waarde; en
    - Schrappen enkele bestaande specifieke renteaftrekbeperkingen.
    - Toetsingskader
- In de Nota Verzamelwetgeving 2010 wordt het toetsingskader voor verzamelwetgeving uiteengezet.9
- Tot een verzamelwet wordt in principe slechts overgegaan indien:
- de verschillende onderdelen samenhang hebben;

[9] Kamerstukken I 2010/11, 32 500 VI, M.

- de verschillende onderdelen niet van een omvang en complexiteit zijn die een afzonderlijk wetsvoorstel rechtvaardigen; en
- het op voorhand niet de verwachting is dat één van de onderdelen dermate politiek omstreden is dat een goede parlementaire behandeling van andere onderdelen in het geding komt.

4.3.d Aanvullende vragen dividend

Q: Waar zal het belastingvoordeel terechtkomen: bij buitenlandse overheden of bij aandeelhouders? Hoe is de verdeling?

- Hiervan kunnen wij geen kwantitatieve inschatting maken.
- Om te beoordelen welk deel van aandeelhouders de dividendbelasting niet kan verrekenen, moet je namelijk weten wie de aandeelhouders zijn én in welke positie deze aandeelhouders verkeren. Beleggen deze middels aan beleggingsfonds of direct? Is er een belastingverdrag van toepassing? En heeft hij voldoende inkomen om de dividendbelasting te mogen verrekenen?
- Wij weten niet wie de aandeelhouders zijn van beursgenoteerde bedrijven, laat staan dat we gedetailleerde informatie over bijvoorbeeld hun inkomen en manier van beleggen hebben.
- We kunnen daarom hooguit door gebruik van grove aannames een kwalitatieve inschatting maken. Die kwalitatieve inschatting is dat het grootste deel terecht komt bij buitenlandse overheden en een kleiner deel bij buitenlandse aandeelhouders. Daarbij is een deel van het probleem van het niet kunnen verrekenen nu niet zichtbaar doordat buitenlandse beleggers die er last van hebben mogelijk het beleggen in Nederlandse aandelen vermijdt. Ook zij hebben voordeel van het afschaffen van de dividendbelasting.

Q: Waarom kan SOMO het dan wel?

- SOMO heeft gebruik gemaakt van data van Bloomberg. Wij zijn bekend met deze data, maar ook uit deze data is niet af te leiden in hoeverre de dividendbelasting te verrekenen is.

- De data bevat gegevens van aandeelhouders, voornamelijk institutionele beleggers en beleggingsfondsen. SOMO heeft gekeken naar de vestigingsplaats van deze aandeelhouders en of de dividendbelasting in dat land voor particuliere aandeelhouders in sommige gevallen niet te verrekenen is.
- Dit is echter geen bruikbare informatie omdat het in de data niet gaat om particuliere aandeelhouders, maar om institutionele beleggers en beleggingsfondsen. Hiervoor gelden andere verrekeningsregels.
- Maar ook het kijken naar de verrekeningsregels voor beleggingsfondsen biedt geen soelaas. Een Amerikaanse vermogensbeheerder kan gebruik maken van een lers of Luxemburgs beleggingsfondsregime. Én dit is geen puur theoretisch voorbeeld, dit is de praktijk.
- Hierdoor weten we niet of deze aandeelhouders de dividendbelasting kunnen verrekenen. Zelfs niet als we wel weten wie de aandeelhouders zijn.
- We hebben alleen een ondergrens van het percentage aandeelhouders dat de dividendbelasting niet kan verrekenen. Dat weten we omdat er op dit moment een groot aantal procedures loopt. Dit zijn in ieder geval aandeelhouders die de dividendbelasting niet kunnen verrekenen, anders zouden ze namelijk niet procederen.

Q: Waarom is voor NL belangrijker om dividendbelasting af te schaffen dan voor andere landen?

- Ik kan alleen spreken vanuit de Nederlandse positie.
- Nederland is de grootste van de middelgrote economieën in Europa. We zijn wel kleiner dan de grootste Europese economieën. Duitsland is vijf keer zo groot, Engeland en Frankrijk zijn vier keer zo groot.
- Wil Nederland de unieke mix van een kleinere economie met hoofdkantoren van enkele grote bedrijven. Als je die positie wilt handhaven, dan moet je kritisch blijven kijken naar het fiscale beleid.
- Het kabinet neemt deze maatregel vanwege de overtuiging dat deze maatregel goed is voor de Nederlandse economie in het geheel. Met het afschaffen van de dividendbelasting wil het kabinet bereiken dat hoofdkantoren in Nederland blijven en dat nieuwe bedrijven met hun hoofdkantoor kiezen voor ons land.
- Op deze hoofdkantoren worden de beslissingen over toekomstige investeringen en dus toekomstige banen genomen. Juist daarom is het belangrijk dat hoofdkantoren in Nederland blijven.

Bij doorvragen:

- Dit geldt voor Nederland in het bijzonder, omdat een paar van onze grootste ondernemingen ook sterke banden hebben met het Verenigd Koninkrijk. In het Verenigd Koninkrijk is er geen dividendbelasting. Dat kan voor het vestigingsland van het hoofdkantoor een relevante onderscheidende factor zijn.

- Als je de dividendbelasting niet afschaft, neem je het risico dat de hoofdkantoren van een paar van de grootste bedrijven vertrekken of dat nieuwe bedrijven in de toekomst niet voor Nederland kiezen.

Q: Waarom leveren bronheffingen in andere landen wel geld op en bij ons niet?

- Het is lastig om hier een compleet antwoord op te geven.
- De systematiek van bronbelastingen verschilt namelijk van land tot land.
- De voorgestelde conditionele bronbelasting heeft een specifiek doel, namelijk het tegengaan van belastingontwijking. Daarom ziet deze voorgestelde bronbelasting op dividend-, rente- en royaltybetalingen specifiek op betalingen binnen concernverband aan laagbelastende jurisdicties en in misbruiksituaties.
- In andere landen zal veelal sprake zijn van een meer algemene bronbelasting op dividend-, rente- of royaltybetalingen.
- Uit gegevens van de OESO, blijkt dat die bronbelastingen leiden tot budgettaire opbrengsten. Dit verbaast niet. In Nederland leidt de huidige dividendbelasting immers ook tot een budgettaire opbrengst.

  Zonder uitgebreid nader onderzoek is het echter niet te zeggen of het gerapporteerde bedrag wel de netto-opbrengst betreft. Bij de opbrengst van de huidige dividendbelasting wordt immers ook de bruto-opbrengst gerapporteerd, terwijl de netto-opbrengst relevant is voor het effect op het EMU-saldo en het lastenkader.
- Overigens vermoed ik dat in andere lidstaten de opbrengst van een dergelijke bronbelasting bij betalingen binnen concernverband beperkt zal zijn, zoals nu ook het geval is bij de huidige dividendbelasting in Nederland.

- De Moeder-dochterrichtlijn en de interest-en-royaltyrichtlijn verzetten zich namelijk tegen een bronbelasting op – kort gezegd – reguliere betalingen binnen concernverband aan een vennootschap die is gevestigd in andere lidstaat van de EU.
- Hierdoor zal ook in de andere lidstaten een betaling naar derde landen, vermoedelijk worden verlegd naar een EU-lidstaat zonder bronbelasting op dergelijke betalingen.

Q: Graag check of het klopt dat tarief bronheffing dividend zelfde verloop kent als stapsgewijze tariefontwikkeling Vpb.

- Het tarief bronbelasting volgt de tariefontwikkeling van het vennootschapsbelastingtarief voor winsten vanaf € 200.000.
- In het wetsvoorstel Wet bronbelasting 2020 wordt een tarief voor de bronbelasting op dividenden van 23,9% voorgesteld in verband met de beoogde inwerkingtreding van de in dat wetsvoorstel opgenomen maatregelen per 1 januari 2020.
- In het in 2019 bij de Tweede Kamer aanhangig te maken wetsvoorstel zal het tarief met ingang van 1 januari 2021 worden verlaagd naar 22,25%. Dat tarief zal vervolgens gelden voor de bronbelasting op dividenden, interest en royalty's.

4.4 Factsheet artikelen in fiscale literatuur

In de fiscale literatuur zijn onlangs de volgende fiscale artikelen met betrekking tot het afschaffen van de dividendbelasting verschenen:

1. Afschaffing dividendbelasting: dringend gewenst, Prof. Dr. J.W. Bellingwout, WFR 2018/162;
2. De afschaffing van de dividendbelasting in fiscaal-juridisch perspectief, Prof. Mr. F.P.G. Pötgens en mr. P.H. Sleurink, WFR 2018/163;
3. De dividendbelasting: Paul en Fred leggen het nog één keer uit, Fred van Horzen en Paul de Haan, NLF Opinie 2018/0046.

Artikel over de economische argumentatie:

4. Schaf de dividendbelasting af, Prof. dr. R.M.W.J. Beetsma en dr. J.A. Lorié, WFR 2018/164

Beoordeling van de artikelen 1 tot en met 3

De auteurs van de artikelen 1 tot en met 3 zijn allen verbonden aan een belastingadvieskantoor.

- [redacted] heeft ook deelgenomen aan het rondetafelgesprek op 14 december 2017. Zijn artikel is een nadere uitwerking van zijn stellingname in het “position paper” ten behoeve van dat rondetafelgesprek.
- [redacted] en mr. P.H. Sleurink treden onder meer op als fiscaal-juridisch adviseur van Nederlandse beurgenoteerde vennootschappen. In het NRC d.d. 15 september jl. is vermeld dat de heer Sleurink adviseur is van Shell en Philips.

- In de artikelen worden geen andere argumenten aangedragen dan de argumenten die al in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel zijn beschreven, of zijn bezien.
- Zo wordt in de Memorie van Toelichting al ingegaan op:
  - de historie van de discussie over het afschaffen van de dividendbelasting,
  - de juridische procedures,
  - wie de dividendbelasting betaalt (buitenlandse belegger), en
  - het belang van het behouden (defensief) en aantrekken (offensief) van hoofdkantoren.
- Met betrekking tot de te hanteren argumentatie ter onderbouwing van het voorstel om de dividendbelasting af te schaffen, wordt geadviseerd om de algemene redeneerlijn aan te houden.
  De artikelen hebben gemeenschappelijk dat er uitgebreid(er) wordt ingaan op de parlementaire geschiedenis waarin de vraag m.b.t. afschaffing van de dividendbelasting aan de orde is geweest.
- In de bijlage worden de in de artikelen genoemde argumenten kort beschreven. Daarbij wordt in algemene zin opgemerkt dat bij het verder uitschrijven van de argumenten door de auteurs vaak stellingnamen worden betrokken die of kwestieus of niet nader onderbouwd zijn.

Zwakke rechtsgrond dividendbelasting

- Ten aanzien van het genoemde argument dat de grondslag van de dividendbelasting zwak zou zijn, wordt het volgende opgemerkt.
- In reactie op de kritiek dat de dividendbelasting geen duidelijke rechtsgrond zou hebben, is in het Nader Rapport het volgende opgemerkt.

- De dividendbelasting vervult, net zoals alle rijksbelastingen, primair een budgettaire functie: de financiering van publieke voorzieningen en verdeling van de collectieve lasten.
- Bij de vormgeving van het betreffende middel dat de budgettaire functie vervult, dient de wetgever de inpasbaarheid in de nationale rechtsorde en het eerbiedigen van internationale verplichtingen en rechtsbeginselen in het oog te houden.
- Daarnaast wordt in internationale verhoudingen voor de bestaansgrond van een dividendbelasting regelmatig gewezen op het bronbeginsel. Dit beginsel houdt in dat de bronstaat het recht heeft om een belasting te heffen over inkomen van niet-ingezetenen dat in die bronstaat zijn oorsprong vindt, zoals dividenden die door een lichaam gevestigd in de bronstaat worden uitgekeerd aan een aandeelhouder in het buitenland.
- Verder klinkt het argument dat een adequate rechtsgrond ontbreekt een beetje potsierlijk omdat Nederland al heel lang een dividendbelasting kent en ook omdat bijna alle normaal belastende landen (niet belastingparadijzen) al heel lang een dividendbelasting kennen. Nederland en al die andere landen zouden dan al die jaren al dividendbelasting heffen zonder adequate rechtsgrond.
- In procedures over de dividendbelasting (ook over het verleden) zal dit argument tegen de overheid gebruikt worden wanneer het kabinet dit argument nu opeens zou gaan omarmen.
- Het is ook een gelegenheidsargument, aangezien het onwaarschijnlijk is dat voor de pleitbezorgers hetzelfde argument ook de andere kant opwerkt, dat wil zeggen dat het bestaan van een rechtsgrond zou moeten leiden tot het ontstaan van een belastingmiddel.
- Het advies is daarom vast te houden aan hetgeen in het Nader Rapport (zie hierboven) is op gemerkt over de rechtsgrond.

Beoordeling artikel 4

- Kern van de argumentatie in het stuk is dat de dividendbelasting een verstorend effect heeft voor bedrijven met internationaal aandeelhouderschap: de marginale aandeelhouder kan deze belasting niet verrekenen en eist een hoger rendement, hetgeen de kapitaalgoederenvoorraad en economische activiteit verkleint. Gesteld wordt dat Nederlandse bedrijven niet zonder buitenlandse aandeelhouders kunnen, en de dividendbelasting daarom problematisch is.
- Daarnaast wordt gesteld dat deze effecten sterker verstorend zijn dan de vpb, en in verband met de mobiliteit van kapitaal een schuif naar andere belastingen nog sterker te prefereren is.

Appreciatie:

- Deze benadering focust volledig op de marginale aandeelhouder die niet kan verrekenen. Aanname is dat deze buitenlandse aandeelhouders onmisbaar zijn.
- Andere economen, zoals bijvoorbeeld [redacted] stellen dat het effect van deze marginale aandeelhouder op de kapitaalkosten verwaarloosbaar is doordat voldoende potentiële aandeelhouders (mondiaal) beschikbaar zijn die wel hun dividendbelasting kunnen verrekenen.
- Ook over de mate van verstoring van de dividendbelasting kan getwist worden: Het CPB stelt nota bene in de MEV2019 dat de economische theorie niet eenduidig is, naar dat de consensus wel lijkt dat belasting op dividend veel minder impact op economische bedrijvigheid heeft dan een winstbelasting.

- Concluderend: er zijn verschillen van inzicht in de economische wetenschap over de mate waarin de dividendbelasting de kapitaalkosten beïnvloedt. Het lijkt niet verstandig om heel stellig het één of het ander te beweren.
- Om die reden in de Memorie van Toelichting deze discussie onder economen ontlopen door effecten gerelateerd aan de kapitaalkosten onder de aanname van het verstorende prijseffect op te nemen. Er wordt gesteld “als er een effect is op de aandelenkoersen, dan…” Zo is de argumentatie niet kwetsbaar voor voor- of tegenstanders van deze redenering.

BIJLAGE

Artikel 1 van de heer Bellingwout

- Hij gaat in op het verwijt dat het afschaffen van de dividendbelasting voor het regeerakkoord niet bekend was en als het ware uit de lucht is komen vallen door de volgende redenering.
- Het is geen afschaffing van de dividendbelasting, maar een aanpassing van de dividendbelasting door het invoeren van een bronheffing op dividenden naar laagbelastende jurisdicties en in misbruiksituaties.
- Hij schetst de discussie in de literatuur en in de parlementaire behandeling door de jaren heen.
- Hij gaat in op de wetswijzigingen in 2007 (verlaging tarief dividendbelasting) en het feit dat er toen ook geen kwantificering van de gevolgen gegeven kon worden.
- Hij geeft de ontwikkelingen richting verdere afbouw in de dividendbelasting aan. Het invoeren van belastingplicht voor houdstercoöperaties en het invoeren van een inhoudingsvrijstelling voor deelnemingsverhoudingen in verdragssituaties.

- Er is geen sprake van een cadeautje aan buitenland overheden gezien de grote hoeveelheid procedures.
- Er is geen duidelijke rechtsgrond.
- Hij noemt het woord afschaffing onjuist, en vindt het invoeren van de bronbelasting op dividenden een wijziging van de dividendbelasting. Dit is meer een kwestie van smaak, dan inhoudelijk.

Artikel 2 van de heren Pötgens en Sleurink

- Er wordt een overzicht van de (parlementaire) historie gegeven van de afschaffing van de dividendbelasting.
- Zij beschrijven de volgens hen vrij beperkte rechtsgronden van de dividendbelasting.
- Zij betogen dat de dividendbelasting bijna volledig wordt opgebracht door buitenlandse portfolio-aandeelhouders en proberen dit enigszins te kwalificeren. Zij achten dit strijdig met het profijtbeginsel op grond waarvan belasting dient te worden betaald naarmate waarin een ieder profiteert van de met deze belasting gefinancierde overheidsuitgaven.
- Afschaffen van de dividendbelasting geeft een meer concurrerend vestigingsklimaat. De dividendbelasting speelt voornamelijk een rol in transformatieve situaties, zoals een fundamentele herstructurering of een grote overname of fusie. Bij dergelijke transformatieve situaties zal de keuze voor de nieuwe structuur dikwijls door de aandeelhouders moeten worden goedgekeurd. Aangezien de dividendbelasting ten laste van de buitenlandse aandeelhouders komt, zullen zij eerder geneigd zijn een structuur te kiezen waarbij zij hun dividend zonder dividendbelasting kunnen ontvangen.
- Met een zekere regelmaat komen nieuwe beursgenoteerde multinationals tot stand, bijvoorbeeld als gevolg van afsplitsingen

vanuit een bestaand beursfonds, bij een “merger of equals” tussen twee bestaande beursfondsen waarbij een “neutraal” nieuw vestigingsland wordt gezocht of bij een beursgang door een daarvoor door private equity gehouden groep. In zo’n geval ligt de keuze van de vestigingsplaats van de (nieuwe) moedermaatschappij open. Bij deze keuze scoort Nederland over het algemeen hoog, maar opnieuw vormt de dividendbelasting een negatieve indicatie.

- Zij gaan in op de opbrengst van de dividendbelasting in een bredere context. De opbrengst staat onder druk door het verdwijnen van één of meer beursfondsen en door de lopende EU-procedures.

Artikel 3 van de heren Van Horzen en De Haan

- Dit is louter een opiniestuk gelardeerd met kwinkslagen van het type: [redacted] is tegen afschaffing dus afschaffing moet wel een goed idee zijn. Iedere hint van wetenschappelijkheid is afwezig. Er wordt daarom niet nader op in gegaan.

4.4.a Spanjers over dividendbelasting

Q: In de miljoenennota wordt de dividendbelasting geraamd op 5,6 miljard? Kost de afschaffing van de dividendbelasting dan niet eerder 2,5 miljard ipv 1,9 miljard?

A:

- Bovenstaande rekensom zou gemaakt kunnen worden door het gemiddelde verrekeningspercentage uit het verleden (ca. 44% van bruto is netto) toe te passen op de geraamde bruto-opbrengst voor 2019. Dat geeft echter geen goede inschatting van de netto-opbrengst.
- Van de 5,6 miljard bruto-opbrengst in de Miljoenennota is de netto-opbrengst niet één op één af te leiden met het gemiddelde verrekeningspercentage in het verleden.
- In 2019 zal het verrekeningspercentage veel hoger liggen dan gemiddeld in het verleden doordat BV's (incidenteel) veel meer winst zullen uitkeren dan gebruikelijk. Deze winstuitkeringen zijn belast met dividendbelasting, maar volledig verrekenbaar. Daardoor zijn ze geen onderdeel van de netto-opbrengst, maar wel van de bruto-opbrengst in de Miljoenennota.
- BV's zullen in 2018 en 2019 incidenteel veel meer winst uitkeren door de verhoging van het box 2 tarief en de maatregel die de omvang van rekeningcourantschulden begrenst (door deze te belasten in box 2).

***NB**: de aansluiting is daarnaast niet te maken omdat het gaat om het jaar 2020 dat de dividendbelasting wordt afgeschaft, de Miljoenennota bevat ramingen voor 2018 en 2019. Daarnaast zijn de ramingen van beleidsmaatregelen geüpdatet op basis van de ramingen in juni, de ramingen in de Miljoenennota zijn sindsdien (licht) bijgesteld.*

4.5 Rc-maatregel

Q: Waarom voeren we deze maatregel in?

A:

Algemeen: onderdeel van totaalpakket augustus met lastenverlichting voor mkb

- In augustus is een pakket maatregelen getroffen. Het pakket bevat maatregelen die specifiek voor het mkb een lastenverlichting betekenen:
    - Een verlaging van het box 2-tarief ten opzichte van het Regeerakkoord
    - €100 mln structureel om de lasten op arbeid voor het mkb te verlagen.
- Als onderdeel van de dekking van dit pakket, en van de hogere kosten van eerdere maatregelen uit het Regeerakkoord, is in de eerste plaats het hoge vpb-tarief verhoogd. Het lage vpb-tarief is ongemoeid gelaten – het mkb is daarmee ontzien. En deze RC-maatregel zorgt ook voor dekking voor het totaalpakket, van een relatief beperkte 50 mln structureel.

Inhoudelijke onderbouwing maatregel

- Waarom is voor deze maatregel gekozen? Directeur-grootaandeelhouders (dga's) lenen van hun eigen bedrijf. In sommige gevallen gaat het om zeer grote bedragen (>€500.000) die worden gebruikt voor consumptieve doeleinden. Deze aanwending is vergelijkbaar met het uitkeren van winst voor consumptieve doeleinden, waarover belasting moet worden betaald. Momenteel is het dus mogelijk om belastingbetaling voor zeer lange tijd uit te stellen. Deze vorm van belastinguitstel acht het kabinet ongewenst.

- Er wordt met deze maatregel niet meer belasting geheven, alleen wordt de belasting eerder geheven.
- Ook leiden deze leningen in de praktijk tot veel discussies met de Belastingdienst. In de praktijk is dit zeer complex en tijdrovend.
- Daarnaast leidt deze vorm van bovenmatig lenen in sommige gevallen tot financiële problemen voor de dga's omdat ze hun schuld niet meer kunnen aflossen. Het kabinet wil dit graag voorkomen.
- Door bovenmatig lenen (boven €500.000) te belasten en daarmee te ontmoedigen, zorgt het kabinet ervoor dat belastinguitstel en –afstel wordt tegengegaan.
- Het kabinet heeft oog voor overgangsproblematiek. Om dit in alle redelijkheid te voorkomen, worden bestaande eigenwoningschulden uitgezonderd en gaat de maatregel pas in per 2022. Dat geeft DGA's een handelingsperspectief om hun overmatige, niet woning-gerelateerde schulden terug te brengen zodat zij niet geraakt worden door deze maatregel.
- Schulden onder de €500.000 worden niet geraakt. Een groot deel van de kleine ondernemers met een eigen bedrijf zullen van deze maatregel dus niks merken.

Q: Wordt de €1,8 mld opbrengst in 2019 van de rc-maatregel gebruikt om het gat dividendbelasting te dichten (AFEP)?

A:

- Nee. De eenmalige opbrengst door de rc-maatregel van €1,8 mld in 2019 wordt veroorzaakt door anticipatie effecten [dwz: het zijn in feite inkomsten die anders over een lange periode in de toekomst binnengekomen zouden zijn]. Deze effecten zijn eenmalig, en worden niet gebruikt om de structureel hogere kosten van afschaffing van de dividendbelasting te betalen. Dit komt ten goede aan het EMU saldo.

- In augustus is een pakket maatregelen getroffen. Hiermee zijn de structureel hogere kosten van afschaffing van de dividendbelasting gedekt. Daarnaast bevat het pakket een aantal lastenverlichtingen voor het mkb, waaronder een verlaging van het box 2-tarief ten opzichte van het Regeerakkoord en €100 mln om de lasten op arbeid voor het mkb te verlagen. Ook deze maatregelen moeten gedekt worden.
- De veruit belangrijkste maatregel om het inkomstenkader te sluiten is de mindere verlaging van het hoge vpb tarief (€0,8 mld). De RC-maatregel levert een relatief bescheiden structurele dekking van 50mln.

Q: Waarom is dit vertraagd naar buiten gekomen?

A:

- De maatregel is genoemd en toegelicht in de Miljoenennota.
- De begeleidende brief met aanvullende informatie over de maatregel is abusievelijk een dag te laat naar buiten gekomen.

Q: Wat is de tijdslijn rond invoering van de maatregel?

A:

- De maatregel wordt nu verder uitgewerkt in een wetsvoorstel, het concept-wetsvoorstel zal worden geconsulteerd zodat iedereen in de gelegenheid is om daarop te reageren.
- Het voornemen is om deze maatregel in de loop van 2019 aan te bieden aan de Tweede Kamer.
- De maatregel voorziet in een overgangsperiode van ruim 3 jaar. Daarbij worden bestaande eigenwoningschulden geëerbiedigd.

Q: Het FD kopt dat het gaat om een belastingclaim van 4,5 mld. Klopt dat?

A:

- Nee. Voor technische details naar Staatssecretaris van Financiën verwijzen (dus niet verder op ingaan)
- In algemeenheid: Er wordt met deze maatregel niet meer belasting geheven, alleen wordt de belasting eerder geheven. De maatregel haalt slechts 50 miljoen structureel op en maakt deel uit van het dekkingspakket uit de augustusbesluitvorming, waarmee onder andere de verlaging van het box 2 tarief ten opzichte van het Regeerakkoord is gefinancierd.

Q: Waarom is deze maatregel in de augustusbesluitvorming terecht gekomen?

A:

Algemeen: onderdeel van totaalpakket augustus met lastenverlichting voor mkb

- In augustus is een pakket maatregelen getroffen met als uitgangspunt een lastenverlichting voor het MKB. Dit is vormgegeven op de volgende manier:
  - Een verlaging van het box 2-tarief ten opzichte van het Regeerakkoord
  - € 100 mln structureel om de lasten op arbeid voor het mkb te verlagen.
- Als onderdeel van de dekking van dit pakket, en van de hogere kosten van eerdere maatregelen uit het Regeerakkoord, is het hoge vpb-tarief verhoogd. Het lage vpb-tarief is ongemoeid gelaten – het mkb is daarmee ontzien. En deze RC-maatregel zorgt ook voor

dekking voor het totaalpakket, van een relatief beperkte € 50 mln structureel.

Inhoudelijke onderbouwing maatregel

- Het kabinet vindt deze maatregel nodig omdat dga's lenen van hun eigen bv waardoor de belastingheffing wordt uitgesteld tot een later moment.
- En in sommige gevallen leidt uitstel tot afstel.
- Daarnaast leidt deze vorm van bovenmatig lenen in sommige gevallen tot financiële problemen voor de dga's omdat ze hun schuld niet meer kunnen aflossen. Het kabinet wil dit graag voorkomen.
- Met de huidige middelen is het bestrijden van deze vorm van belastinguitstel door de Belastingdienst complex en tijdrovend. De voorgestelde maatregel zal dit vereenvoudigen.

Q: Wat was hierin de rol van VNO-NCW?

A:

- Bij totstandkoming van nieuwe maatregelen wordt er voorafgaand aan besluitvorming doorgaans met diverse partijen en belangbehartigers gesproken over voornemens van het kabinet.
- Er zijn dan ook gesprekken gevoerd met onder meer VNO-NCW over deze maatregel die voorgesteld is door de Belastingdienst en vervolgens door het Ministerie van Financiën is ontworpen en momenteel verder wordt uitgewerkt.
- Volledigheidshalve merk ik op dat het uiteindelijk aan de politiek is om een beslissing te nemen over de vraag of een beleidsoptie daadwerkelijk wordt omgezet tot kabinetsbeleid. Het kabinet is van oordeel dat wenselijk is dat deze maatregel wordt getroffen.

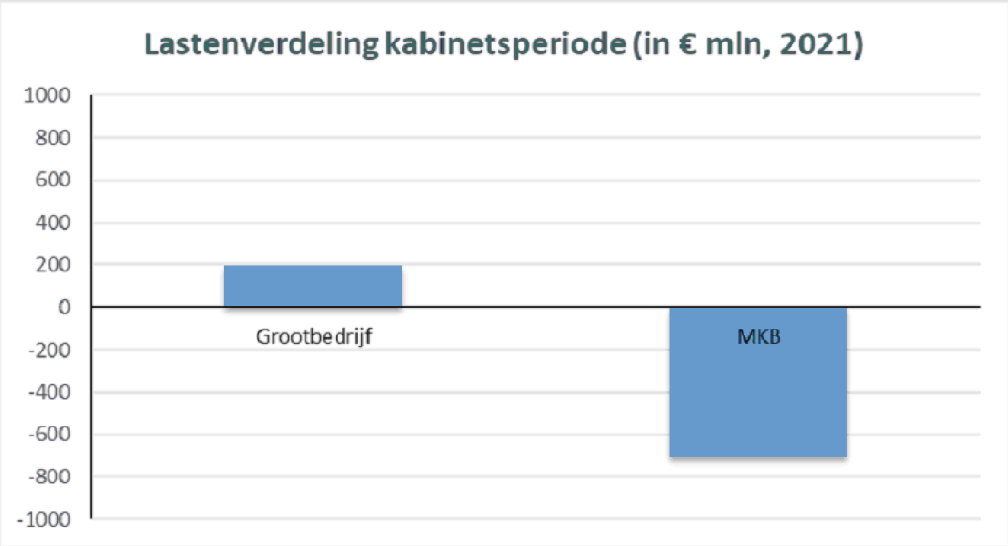
4.6 Lastenverdeling MKB versus grootbedrijf

- Gepoogd is om inzichtelijk te maken wat het effect is van de fiscale maatregelen in deze kabinetsperiode op de lastenontwikkeling van het MKB versus het grootbedrijf.
- Er is een inschatting gemaakt van de lastenverdeling MKB versus grootbedrijf voor de door het kabinet getroffen fiscale maatregelen. De verdeling is gebaseerd op de fiscale beleidsmaatregelen (relevant voor het bedrijfsleven) die in het regeerakkoord en navolgende fiscale wetsvoorstellen zijn opgenomen.[10] Ook de fiscale maatregelen die ten tijde van de augustusbesluitvorming zijn getroffen en de herijking van RA-maatregelen zijn in het beeld meegenomen. Tot slot zijn voor de Opslag Duurzame Energie (ODE) de Rutte III maatregelen in het beeld meegenomen.
- Uit de analyse blijkt het t.a.v. het totaalpakket aan maatregelen deze kabinetsperiode het volgende:
    - Over de kabinetsperiode (2021) is er alleen voor het MKB sprake van een lastenverlichting (zie figuur 1).
    - Structureel is er bij het MKB sprake van een kleine lastenverlichting, terwijl er bij het grootbedrijf juist sprake is van een forse lastenverzwaring (zie figuur 2). Dit wordt met name veroorzaakt door maatregelen zoals de beperking van de verliesverrekening en ATAD die vooral bij het grootbedrijf neerslaan.

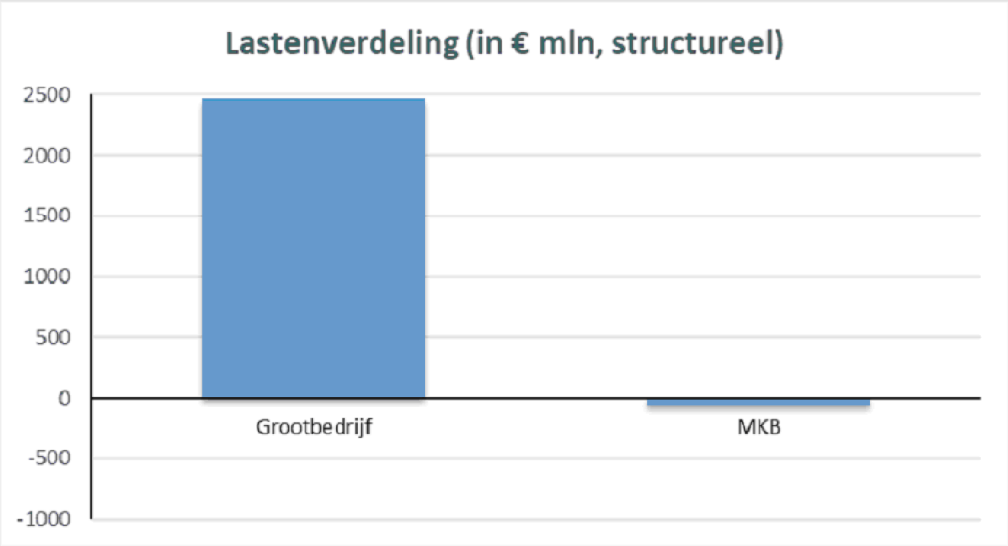
[10] Een grootbedrijf is een bedrijf met of een totale balans van meer dan 43 miljoen, of meer dan 250 fte personeel, of meer dan 50 miljoen omzet (EU-definitie).

- Kanttekening 1: maatregelen in het IB-pakket die specifiek bij het MKB neerslaan (bijv de beperking van aftrekposten, mn effect MKB-winstvrijstelling) zijn niet opgenomen in de analyse.
- Kanttekening 2: De verdeling burgers-bedrijven, laat staan de verdeling grootbedrijf-MKB, wordt normaal gesproken niet door het kabinet gepubliceerd. Reden is dat deze boekhouding veelal arbitrair is, zeker bij een verdeling grootbedrijf-MKB. Vanwege de grote onzekerheid en het arbitraire karakter bij een verdeling van het effect op lasten tussen MKB en grootbedrijf moeten de figuren worden gezien als een zeer grove inschatting. Een dergelijke verdeling is daarom ook niet opgenomen in de Miljoenennota 2019.

Figuur 1: Lastenverdeling MKB vs grootbedrijf (in 2021, - is lastenverlichting)

Figuur 2: Lastenverdeling MKB vs grootbedrijf (structureel, - is lastenverlichting)

4.6.a Toelichting maatregelen mkb en grootbedrijf

- De belangrijkste maatregel die leidt tot een lastenverlichting voor het mkb is het verlagen van het vpb tarief. Deze lastenverlichting van circa €3,6 mld (aanpassing augustus wordt hieronder beschreven) slaat voor ongeveer de helft neer bij het mkb.
- Tegelijkertijd slaan vrijwel alle grote lastenverzwarende maatregelen voor het grootste neer bij het grootbedrijf; deze raken het mkb in veel beperktere mate. Hieronder de belangrijkste lastenverzwarende maatregelen van het kabinet:
    - Earningstripping ATAD (grootste deel grootbedrjjf)
    - Oplopende CO2 minimumprijzen (vooral grootbedrijf)
    - Thin cap (vrijwel geheel grootbedrijf)
    - Versoberen verliesverrekening (grootste deel grootbedrijf) (alleen structureel effect).
    - Btw-verhoging (meer bij het grootbedrijf)
- Samenvattend is verlaging van de vpb is een lastenverlichting voor mkb en grootbedrijf, terwijl de lastenverzwarende maatregelen overwegend bij het grootbedrijf neerslaan.
- De maatregelen die in augustus genomen zijn maken de lastenverdeling tussen mkb en grootbedrijf gunstiger voor het mkb:
    - Reservering van €100 mln voor lastenverlichting op arbeid voor mkb
    - Mindere verlaging van het hoge vpb tarief t.o.v. RA, wat voor het overgrote deel alleen voor een lastenverzwaring bij het grootbedrijf leidt (slechts 5% mkb valt in hoge tarief; het lage tarief blijft dalen cf. RA)
    - Mindere verhoging van het box 2 tarief

4.6.b Stijging collectieve lastenquote 2019

Q: Waarom stijgt de collectieve lastenquote in 2019?

- De collectieve lasten stijgen in 2019 inderdaad (naar 39,2% bbp t.o.v. 38,7% in 2018)
- Dat de collectieve lasten toenemen heeft twee oorzaken.
- Ten eerste zorgen maatregelen van voorgaande kabinetten en toenemende zorgpremies voor een toename van de lasten
- Daarnaast zorgen incidentele anticipatie effecten van maatregelen zoals de box 2 verhoging tot tijdelijk hogere ontvangsten in 2019. Dit effect verdwijnt in 2020 weer.
- De maatregelen van dit kabinet zorgen geschoond van deze anticipatie effecten wel voor een lichte lastenverlichting in 2019.
- Over de gehele kabinetsperiode zorgen de plannen van het kabinet voor een sterkere lastenverlichting van €6,5 mld ten opzichte van het onderliggende basispad.

4.7 Verschil lastenontwikkeling MN2019 en MEV2019

- De beleidsmatige lastenontwikkeling zoals geboekt in het inkomstenkader in de MN2019 wijkt af van de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) zoals gepubliceerd door het CPB in de MEV.
- In de MN nemen de beleidsmatige lasten in 2019 met €3,8 mld toe t.o.v. 2018 (waarvan het grootste deel van de lastenverzwaring wordt veroorzaakt door het basispad: maatregelen van voorgaande kabinetten en stijgende zorgpremies door toegenomen zorguitgaven).
- In de MEV2019 wordt uitgegaan van een stijging van de beleidsmatige lasten van €5,3 mld.
- Het verschil tussen de BLO in de MN2019 en de MEV2019 wordt voornamelijk veroorzaakt door een andere gehanteerde definitie.
    - Het kabinet rekent met de ontwikkeling op lastenbasis: hoe de lastendruk in een jaar verandert. Daarvoor wordt zoveel mogelijk aangesloten bij het transactiebegrip: het beleid wordt toegerekend aan het jaar van de daadwerkelijke economische transactie waaruit het effect op de lasten zich voordoet. Anticipatie-effecten niet relevant voor het inkomstenkader.
    - De BLO van het CPB kijkt naar de ontwikkeling op EMU-basis: hoe de belastinginkomsten op EMU-basis veranderen als gevolg van beleidsmaatregelen. Voor de belasting- en premieontvangsten op EMU-basis gaat het voor de meeste belastingsoorten om de kasontvangsten van februari tot en met januari van het volgende jaar.
- Belangrijke verschillen komen vooral door anticipatie-effecten. De lastendruk kan in inkomstenkadertermen constant blijven, maar anticipatie-effecten op toekomstige lastenveranderingen kunnen zorgen dat er toch al een effect is op EMU-basis.

- In 2019 is de BLO van het CPB voornamelijk hoger omdat gedragseffecten leiden tot (EMU)kaseffecten van maatregelen die in 2019 niet in het lastenkader zitten. Dit betreft vooral de verhoging in 2020 van het box 2 tarief en de invoering in 2020 van de rekening-courantmaatregel voor directeur-grootaandeelhouders (dga's). Deze maatregelen leiden tot een positief kaseffect in 2019 van meer dan €2 mld terwijl dit effect niet wordt geboekt in het inkomstenkader.
- Daarnaast zijn er verschillen doordat sommige beleidsmaatregelen met vertraging effect hebben op de EMU(kas)ontvangsten door de duur van aangifte- en aanslagprocessen. Dat wordt vooral zichtbaar bij de vennootschapsbelasting en IB.
    - Overigens vermeldt het kabinet zelf het effect van beleidsmaatregelen op EMU-basis ook in de MN, hoofdzakelijk in de bijlagen.

4.8 Factsheet 30%-regeling

- Conform de afspraken uit het regeerakkoord wordt de maximale looptijd van de 30%-regeling voor ingekomen werknemers per 2019 verkort naar 5 jaar. Dat geldt zowel voor nieuwe als voor bestaande gevallen.
- Aanleiding is de evaluatie van de 30%-regeling voor ingekomen werknemers uit 2017. Hieruit volgt dat een verkorting van de looptijd van de regeling van 8 tot 5 jaar zorgt voor een hogere doelmatigheid, terwijl de doeltreffendheid daarmee nauwelijks wordt beperkt. Door de verkorting van de looptijd wordt de periode voor de keuzemogelijkheid voor behandeling als partieel buitenlands belastingplichtige voor de inkomstenbelasting ook beperkt tot maximaal 5 jaar.
- Voor de mogelijkheid om de werkelijke extra territoriale kosten onbelast te vergoeden zal vanaf 2019 ook worden uitgegaan van een maximumperiode van vijf jaar.
- Er komt overgangsrecht voor de regeling voor schoolgelden voor internationale scholen voor het schooljaar 2018/2019. Binnen de oorspronkelijke looptijd kunnen de schoolgelden voor het schooljaar 2018/2019 - ook na de verkorting van de looptijd - onbelast worden vergoed of verstrekt.

[NIET UITSPREKEN]

- Kanttekening 1: Afwezigheid van overgangsrecht voor bestaande gevallen (m.u.v. schoolgelden). Veel belanghebbenden maken zich hard voor het alsnog opnemen van overgangsrecht.
- Kanttekening 2: Politieke druk om de 30%-regeling af te toppen op € 100.000. Dit was ook een aanbeveling van Dialogic. In het SO kabinetsreactie evaluatie 30%-regeling hebben zowel D66, de PvdA, de SP, de PvdD, als de SGP hierover vragen gesteld.
- Kanttekening 3: Politieke druk op geheel afschaffen van de mogelijkheid om te kiezen voor partiële buitenlandse belastingplicht in de inkomstenbelasting.
- Kanttekening 4: De inperking van de ET-regeling tot vijf jaar is niet wettelijk geregeld. Momenteel mogen de werkelijke ET-kosten alleen worden vergoed als sprake is van tijdelijkheid. De Belastingdienst legt dit in de praktijk uit als maximaal acht jaar. De inperking van de ET-regeling is gebaseerd op het (nieuwe) inzicht dat na een verblijf in Nederland van vijf jaar geen sprake meer is van tijdelijk verblijf. Voor de mogelijkheid om de werkelijke ETK onbelast te vergoeden zal daarom in de praktijk ook worden uitgegaan van een maximumperiode van vijf jaar.

Figuur 1: Budgettaire reeks

	2019	2020	2021	Struc (2022)
Totaal budgettair effect (mln)	392	359	291	257
Inperken 30%-regeling (mln) t.a.v. looninkomen	369	337	273	241
Doorwerking ETK-regeling (mln)	5	5	4	3
Doorwerking partiële buitenlandse belastingplicht (mln)	19	17	14	12
Overgangsregeling schoolgelden voor internationale scholen i.v.m. wijziging 30%-regeling (mln)	-1			

Q: Waarom is bij de verkorting van de looptijd van de 30%-regeling geen eerbiedigende werking opgenomen voor bestaande gevallen?
A:

- Uit de evaluatie van de 30%-regeling voor ingekomen werknemers van Dialogic blijkt dat een verkorting van de looptijd van acht jaar tot vijf jaar zorgt voor een hogere doelmatigheid van de 30%-regeling, terwijl de doeltreffendheid nauwelijks wordt beperkt.
- Daar komt bij dat de ET-kosten (extraterritoriale kosten) van werknemers waarvoor de 30%-regeling een tegemoetkoming is, na verloop van tijd ook afnemen.
- Bij ingekomen werknemers gaat het om extra kosten in verband met *tijdelijk* verblijf in Nederland in het kader van de dienstbetrekking.
- Een periode van vijf jaar past beter bij de huidige praktijk en de huidige inzichten over tijdelijkheid.
- Ik ben mij ervan bewust dat de consequenties van de verkorting van de looptijd significant kunnen zijn voor ingekomen werknemers die gepland hebben om langer dan vijf jaar in Nederland te verblijven. Zeker voor die werknemers die door de verkorting direct in 2019 uit de regeling vallen.
- Het uitzonderen van bestaande gevallen leidt echter tot ongelijke behandeling, die gelet op de achtergrond van de wijziging niet goed te rechtvaardigen is. Hiernaast is de keuze om geen eerbiedigende werking op te nemen mede ingegeven budgettaire overwegingen. Bij volledig respecterend overgangsrecht voor beschikkingen afgegeven tot en met 31 december 2018, leidt de verkorting van de looptijd pas in 2024 tot een eerste opbrengst en wordt de structurele opbrengst pas bereikt in 2027.

- Overigens stelt het kabinet, gelet op de vele ontvangen reacties op de aangekondigde onmiddellijke werking, wel overgangsrecht voor met betrekking tot de regeling voor schoolgelden voor internationale scholen voor het schooljaar 2018/2019.

TOELICHTING

- In de evaluatie van de 30%-regeling heeft Dialogic geconstateerd dat de regeling in ruim 80% van de gevallen gemiddeld niet langer dan vijf jaar wordt gebruikt en dat van de circa 20% van de gebruikers die de 30%-regeling langer dan vijf jaar gebruikt, een substantieel aandeel zich niet tijdelijk, maar structureel of zeer langdurig in Nederland vestigt. Daar komt bij dat de ET-kosten van werknemers waarvoor de 30%-regeling een tegemoetkoming is, na verloop van tijd ook afnemen.
- Gelet op de hiervoor genoemde argumenten om de 30%-regeling te verkorten, valt echter niet goed te rechtvaardigen waarom voor werknemers waarvoor de 30%-regeling al minimaal vijf jaar, en voor degenen die per 1 januari 2012 overgangsrecht kregen zelfs al minimaal zeven jaar, is toegepast een andere behandeling zouden moeten krijgen dan de werknemers waarvoor de regeling op 1 januari 2019 minder dan vijf jaar is toegepast.
- Het niet opnemen van overgangsrecht is voor het eerst expliciet benoemd in de kabinetsreactie op de evaluatie van de 30%-regeling. Het bleek overigens minder expliciet al uit de budgettaire reeks in het regeerakkoord waarin voor het jaar 2019 de maximale opbrengst al was ingeboekt.
- Hiernaast heeft de Belastingdienst in juni 2018 de werknemers die het betreft en hun inhoudingsplichtigen per brief over de voorgenomen wijziging geïnformeerd.

Q: Waarom is niet gekozen voor aftopping van de 30%-regeling?

A:

- De kracht van de 30%-regeling zit voor een belangrijk deel in de eenvoud en de begrijpelijkheid van de regeling.
- Het invoeren van een plafond doet dit deels teniet.
- Bovendien leidt het invoeren van een plafond tot een meer complexe en lastiger uitvoerbare regeling en tot hogere administratieve lasten.
- Ook wringt het invoeren van een plafond met de doelstelling van de 30%-regeling om schaarse werknemers aan te trekken.

TOELICHTING

- Het invoeren van een plafond per 1 januari 2019 is daarnaast niet uitvoerbaar voor de softwareontwikkelaars.
- Het gaat hier om een wijziging die de softwareontwikkelaars eerder had moeten bereiken.

Q: Waarom blijft de keuzemogelijkheid om te worden aangemerkt als partiële buitenlandse belastingplichtige gehandhaafd, zij het nu voor een periode van vijf jaar?

A:

- Naar Nederlandse maatstaven kunnen ingekomen werknemers over veel vermogen beschikken bijvoorbeeld omdat de pensioenvoorziening die zij hebben opgebouwd in het land van herkomst in Nederland niet als zodanig wordt gezien.
- Zonder de keuze voor partiële buitenlandse belastingplicht wordt de werknemer ook in de heffing betrokken voor dit vermogen in box 3 alsmede voor eventueel inkomen in box 2 uit niet in Nederland gevestigde vennootschappen.

- Bovendien levert de keuzemogelijkheid naar verwachting een belangrijke bijdrage aan het aantrekkelijk en competitief houden van het Nederlandse vestigingsklimaat.

TOELICHTING

- De keuzemogelijkheid geldt voor ingekomen werknemers gedurende de looptijd van de 30%-regeling.
- Zij kunnen voor de heffing van inkomstenbelasting over inkomen uit box 2 en box 3 kiezen voor de behandeling als buitenlandse belastingplichtige in plaats van als binnenlandse belastingplichtige.

4.9 Factsheet stijging energierekening huishoudens

- In 2019 stijgen de energiebelasting en Opslag Duurzame Energie (ODE) voor een huishouden met een gemiddeld verbruik met circa € 130 (inclusief btw). (Het gemiddelde verbruik van een huishouden in 2019 is 2581 kWh elektriciteit en 1170 m3 gas.)
- Met de ODE worden investeringen in duurzame energie gesubsidieerd via de SDE+.
- In de energiebelasting wordt aardgas in de eerste schijf duurder en elektriciteit goedkoper. Daarmee wordt het iets aantrekkelijker om gebruik te maken van duurzame of elektrische warmte-opties, zoals warmtepompen of aardwarmte.
- Verder wordt de vaste belastingvermindering in de energiebelasting met € 51 verlaagd, van € 308,54 naar € 257,54.
- De opbrengst van de maatregelen in de energiebelasting wordt ingezet om de inkomstenbelasting en de belasting op winst te verlagen.

TOELICHTING

Energiebelasting in koopkrachtberekeningen

- In de berekening van de koopkracht en inkomenseffecten worden energiebelastingen niet specifiek meegenomen. Het effect van energieprijzen en –belasting op de koopkracht loopt mee via de inflatie, net zoals bijvoorbeeld huurstijgingen. Huishoudens met een lager inkomen zijn echter relatief meer kwijt aan energie dan hoge inkomens.

- Door het via de inflatie laten meelopen wordt het inkomenseffect uitgesmeerd over de verschillende inkomensgroepen en worden negatieve inkomenseffecten voor lage inkomensgroepen dus onderschat.
- Zie verder factsheet 1.3 over koopkrachteffecten.

Belastingvermindering

- De belastingvermindering is een vast bedrag dat per elektriciteitsaansluiting in mindering wordt gebracht op de verschuldigde energiebelasting.
- Met de maatregel wordt structureel € 410 miljoen opgehaald. De verlaging van de belastingvermindering leidt tot een lastenverzwaring voor burgers (€ 378 mln) bedrijven (€ 32 mln). Deze opbrengst wordt echter ingezet om de directe belastingen te verlagen.
- Een 'lump-sum transfer' zoals de belastingvermindering is een ongerichte manier van inkomensbeleid. Alle bedrijven en huishoudens – ook met hoge inkomens – krijgen hetzelfde bedrag aan belastingvermindering.
- Uit onderzoek van de OESO blijkt dat inkomensbeleid door middel van een belastingvermindering meer publieke middelen kost dan gericht inkomensbeleid.
- De verlaging van de belastingvermindering zorgt er daarnaast voor dat minder vaak sprake zal zijn van een negatieve energiebelasting. Dit ontstaat wanneer het verbruik bij een aansluiting zo laag is dat de belasting die daarop drukt lager is dan de belastingvermindering – de verbruiker krijgt dan netto energiebelasting terug.

1893993 02480

Schuif van elektriciteit naar aardgas

- De energiebelasting op aardgas gaat omhoog (+3ct/m3), op elektriciteit omlaag (-0,72 ct/kWh). Dit geldt voor de eerste schijf van de EB (0 – 170.000 m3, 0 – 10.000 kWh).
- Door de maatregel wordt de EB minder verstorend in de keuze voor verschillende verwarmingsopties. Vervanging van Cv-ketels door elektrificatie (warmtepompen) of duurzame warmteopties (aardwarmte) wordt ietsje aantrekkelijker. Voor de meeste situaties zal de schuif echter te klein zijn om op zichzelf technieken als warmtepompen financieel aantrekkelijk te maken.
- Volgens PBL leidt de schuif tot ongeveer 2 Petajoule (PJ) afname van het gasverbruik, en 0,1 PJ toename van het elektriciteitsverbruik in Nederland in 2030. Dat resulteert per saldo in een daling van de CO2-emissie van ongeveer 0,1 Mton per jaar.
- Met de schuif wordt structureel € 200 miljoen opgehaald. Ook dit bedrag wordt ingezet om de directe belastingen te verlagen.
- De schuif leidt op zichzelf tot een lastenverzwaring voor burgers (€ 107 mln) en bedrijven (€ 93 mln). Verbruikers die naar verhouding meer gas verbruiken ondervinden logischerwijs een grotere lastenverzwaring dan verbruikers die juist meer elektriciteit verbruiken.

4.10 Factsheet tariefmaatregel grondslagverminderende posten

Overzicht van de betrokken aftrekposten:

- De aftrekposten waarop de tariefmaatregel van toepassing is, worden in het wetsvoorstel BP2019 expliciet genoemd.
- Het gaat om de volgende posten:
    - de ondernemersaftrek, bestaande uit:
        - zelfstandigenaftrek,
        - aftrek voor speur- en ontwikkelingswerk,
        - meewerkaftrek,
        - startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid en
        - stakingsaftrek;
    - de MKB-winstvrijstelling,
    - de terbeschikkingstellingsvrijstelling,
    - de aftrekbare kosten met betrekking tot een eigen woning, bestaande uit:
        - rente van schulden,
        - kosten van geldleningen,
        - periodieke betalingen voor erfpacht, opstal en beklemming en
        - de aftrekbare kosten restschuld vervreemde eigen woning;
    - de persoonsgebonden aftrek, te weten:
        - uitgaven voor onderhoudsverplichtingen,
        - uitgaven voor specifieke zorgkosten,
        - weekenduitgaven voor gehandicapten,
        - scholingsuitgaven (beoogde afschaffing per 2020),
        - uitgaven voor monumentenpanden (beoogde afschaffing per 2019),

  - aftrekbare giften,
  - het restant persoonsgebonden aftrek van voorgaande jaren en
  - (o.b.v. overgangsrecht) verliezen op beleggingen in durfkapitaal.
- Voor de aftrekbare kosten eigen woning geldt sinds 2014 al een tariefmaatregel, deze wordt per 2020 versneld.
- Het kabinet heeft de keuze gemaakt om daarnaast alle persoonsgebonden aftrekposten onder deze maatregel te brengen en enkele faciliteiten in de ondernemerssfeer.
- De tariefmaatregel grondslagverminderende posten is een van de maatregelen waarmee de beoogde verlaging van de belasting op inkomen mogelijk wordt gemaakt.
- Door ook de aftrekposten voor ondernemers nog tegen maximaal het basistarief te kunnen verzilveren, wordt een bescheiden bijdrage geleverd aan het verkleinen van de fiscale verschillen tussen de ondernemer en de werknemer.

<u>TOELICHTING</u>

- De maatregel is alleen van toepassing op belastingplichtigen die (als geen rekening zou worden gehouden met de genoemde posten) een belastbaar inkomen in box 1 hebben dat belast wordt in de hoogste schijf (in 2020: meer dan € 68.507).

MKB-winstvrijstelling

Q: Kunt u de tariefmaatregel voor grondslagverminderende posten m.b.t. de MKB-winstvrijstelling rijmen met de achtergrond van invoering van de MKB-winstvrijstelling per 2007? Deze is immers ingevoerd als flankerende maatregel voor de toenmalige verlaging van het Vpb-tarief om te voorkomen dat IB-ondernemers massaal in de bv zouden vluchten.

A:

- Het toepassen van de tariefmaatregel op o.a. de MKB-winstvrijstelling is primair bedoeld om de verlaging van de inkomstenbelastingtarieven en invoering van het tweeschijvenstelsel mogelijk te maken.
- Daarnaast levert dit een bescheiden bijdrage aan het verkleinen van de fiscale verschillen tussen de IB-ondernemer en de werknemer.
- Ook de samenhang tussen de IB-ondernemer en de directeur-grootaandeelhouder met zijn bv heeft de aandacht van het kabinet.
- Omdat de IB-ondernemer beide speelvelden raakt moet de samenhang in onderlinge relatie worden bezien.
- De fiscale ondernemersfaciliteiten spelen in beide speelvelden een belangrijke rol.
- Het geheel van fiscale ondernemersfaciliteiten moet tevens worden bezien in samenhang met andere beleidsterreinen die van invloed zijn op de keuzes van werkenden, zoals het arbeidsrecht en de rechten en plichten die voortvloeien uit het socialezekerheidsrecht.
- In de brief (van 22 juni 2018) over de route en vervolgstappen naar vervanging van de Wet deregulering beoordeling arbeidsrelatie

(Wet DBA) hebben de Minister van SZW en ik aangegeven een **onafhankelijke commissie** in te stellen die onderzoek zal doen naar de arbeidsmarkt, waarbij ook de fiscaliteit - met de ondernemersfaciliteiten als belangrijk onderdeel daarvan - wordt meegenomen door deze commissie.

- De uitkomsten hiervan zullen mede in relatie tot de achtergrond van de MKB-winstvrijstelling worden bezien.

TOELICHTING

- In de MvT van het Belastingplan zijn de gevolgen voor de gemiddelde belastingdruk toegelicht.
- De lastendruk voor IB-ondernemers met een brutowinst tot circa € 75.000 daalt, omdat zij net als werknemers en dga's profiteren van de lastenverlichting in box 1.
- IB-ondernemers met hogere brutowinsten zien hun gemiddelde belasting- en premiedruk toenemen als gevolg van het toepassen van de tariefmaatregel op de ondernemersaftrek en de MKB-winstvrijstelling.
- Uit de aangiftegegevens blijkt dat circa 90% van de IB-ondernemers een brutowinst heeft tot het beginpunt van de hoogste tariefschijf (€ 68.507) en daarom daalt hun gemiddelde belasting- en premiedruk als gevolg van de voorgenomen maatregelen.

Achtergrondinformatie

In de TaxLive van vrijdag 21 september 2018 kwam de aftrekbeperking aan de orde. Daarin staat de volgende passage:

"Voor Heithuis kan de tariefmaatregel voor grondslagverminderende posten en dan meer in het bijzonder de MKB-winstvrijstelling niet door de beugel. "Alle aftrekposten in de inkomstenbelasting worden op een hoop geveegd en zijn met een stapsgewijze afbouw straks nog maar aftrekbaar tegen een tarief van 37,05% in 2023. Maar niet alle aftrekposten hebben dezelfde achtergrond. Kijk naar de MKB-winstvrijstelling die in 2007 werd ingevoerd als flankerende maatregel voor de toenmalige verlaging van het Vpb-tarief om te voorkomen dat IB-ondernemers massaal in de bv zouden vluchten. Er is toen heel bewust gekozen voor de MKB-winstvrijstelling als tariefmaatregel voor IB-ondernemers in plaats van een verhoging van het box 2-tarief voor ab-houders. Kennelijk maakt men nu voor hetzelfde vraagstuk een andere beleidskeuze. Mijn voorkeur zou zijn om de aftrek van de MKB-winstvrijstelling tegen de huidige normale tarieven in stand te houden en ook het box 2-tarief te handhaven. En dan profiteert het mkb meer van de kabinetsplannen dan nu, want het mkb lijkt er nu toch wel enigszins bekaaid vanaf te komen."

Q: Waarom wordt de aftrek van betaalde partneralimentatie in de tariefmaatregel betrokken? Moet dit tarief niet gelijk zijn aan het tarief waartegen ontvangen alimentatie wordt belast?
A:

- Tegenover de aftrek van betaalde partneralimentatie bij de alimentatieplichtige staat de heffing over ontvangen partneralimentatie bij de alimentatiegerechtigde. Deze aftrek respectievelijk inkomsten worden bij beide belastingplichtigen volgens het progressieve tarief in aanmerking genomen. Hierdoor zijn deze tarieven niet per definitie aan elkaar gelijk.

- Onder de huidige wetgeving vindt de heffing over ontvangen alimentatie namelijk veelal tegen een lager tarief plaats dan de aftrek van betaalde alimentatie.
- Zo werd in 2016 circa 49% van de aftrek verzilverd tegen het hoogste tarief terwijl slechts circa 7% van de ontvangen alimentatie werd belast tegen het hoogste tarief.
- De tariefmaatregel heeft als doel om budgettaire opbrengst te realiseren om de verlaging van de belasting op inkomen in box 1 mogelijk te maken.
- Hierbij is er onder meer voor gekozen om bepaalde aftrekposten waaronder alle persoonsgebonden aftrekposten in de maatregel te betrekken dus ook de aftrek van betaalde partneralimentatie.
- Als gevolg van de tariefmaatregel zal de heffing over ontvangen partneralimentatie juist doorgaans tegen hetzelfde tarief plaats gaan vinden als de aftrek van betaalde partneralimentatie.

4.11 Verhoging verlaagde btw-tarief

Wat

- Het verlaagde btw-tarief wordt verhoogd van 6% naar 9%.

Waarom

- De ruimte om de belastingen op inkomen verder te verlagen wordt deels gevonden door een verhoging van het verlaagde btw-tarief van 6% naar 9%.
- Onder het verlaagde btw-tarief vallen momenteel onder andere de volgende posten: voedingsmiddelen, geneesmiddelen en (medische) hulpmiddelen, boeken en tijdschriften, logiesverstrekking, personenvervoer, het verlenen van toegang tot musea, muziek- en toneeluitvoeringen, bioscopen en sportwedstrijden, arbeidsintensieve diensten zoals fiets- en kledingreparaties en diensten van kappers en schoenmakers.

Q: Waarom wordt er gekozen voor een btw-verhoging?

A:

- De lasten op arbeid zijn hoog in Nederland. Van alle belastingmiddelen wordt het meest opgebracht door de gecombineerde loon- en inkomstenbelasting. Verlaging van deze lasten zal de concurrentiekracht van Nederland versterken. Ook het IMF en de OESO roepen op tot verlaging van de lasten op arbeid.
- Vooral door de invoering van een tweeschijvenstelsel met een basistarief van 36,93% en een toptarief van 49,5%, een verhoging van de algemene heffingskorting en een per saldo verhoging van de

arbeidskorting, gaan alle inkomensgroepen, maar vooral werkenden, er de komende jaren op vooruit.

- De lagere lasten op arbeid worden deels gecompenseerd door hogere lasten op consumptie.
- Zo'n schuif in de belastingmix heeft naast positieve economische effecten ook andere voordelen, namelijk een minder verstorend en meer solide belastingstelsel.
- Iedereen betaalt mee aan de hogere btw, zowel werkenden als niet-werkenden. Door de terugsluis naar lagere lasten op arbeid is een positief effect op de werkgelegenheid mogelijk.

Q: Worden lagere inkomens extra benadeeld door een verhoging van het verlaagde btw-tarief, aangezien de eerste levensbehoeften onder dit tarief vallen?

A:

- Nee. Er is geen groot verschil tussen de inkomensgroepen qua aandeel van het budget dat besteed wordt aan producten die vallen onder het verlaagde btw-tarief. Dit heeft het CPB geconcludeerd in haar rapport over bouwstenen voor een moderne btw.
- Dit komt doordat niet alleen eerste levensbehoeftes onder het verlaagde tarief vallen, maar bijvoorbeeld ook horecabezoek en een bezoek aan het theater. Hoge inkomens geven hier relatief meer aan uit.

Q: Ontstaan er grenseffecten door deze btw-verhoging? Let op, dit betreft de reactie op de toezegging voor Henk Krol (APB).

A:

- Het *Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility* (ITEM) heeft onderzoek gedaan naar de grenseffecten van de btw-verhoging. Vastgesteld wordt dat het lastig is om een goede inschatting te geven van de grenseffecten bij deze maatregel. Hun conclusie tendeert ernaar dat de verhoging waarschijnlijk niet al te grote impact heeft op het grensoverschrijdende bestedingsgedrag van consumenten.
- Dit vanwege de bestaande prijsverschillen aan weerszijden van de grens en de vaak grote prijsverschillen binnen Nederland (tussen bijvoorbeeld verschillende supermarktketens).
- Daarnaast is het zo dat de omvang van het grenseffect voor iedere productgroep afhangt van de geschiktheid voor grensoverschrijdende besteding, de prijselasticiteit van de vraag en het prijsverschil met buurlanden.
- Niet alle goederen die onder het verlaagde btw-tarief vallen, zijn gevoelig voor grenseffecten. Goederen die wel gevoelig kunnen zijn voor grenseffecten 1) hebben een hoge prijs per gewicht/volume, 2) hebben een lage bederfelijkheid (tijdens vervoer), 3) zijn niet cultuurgebonden en 4) hebben grote merkwaarde. Voorbeelden zijn boeken, geneesmiddelen en bepaalde soorten voedingsmiddelen.
- Met name houdbare voedingsmiddelen zijn gevoelig voor grenseffecten.
- In België en Duitsland ligt het prijspeil voor voedingsmiddelen over het algemeen hoger dan in Nederland. Ook na verhoging van het verlaagde btw-tarief.

- De grenseffecten zijn naar verwachting dus beperkt.

Q: Is het mogelijk om groenten en fruit (of andere producten) te belasten tegen een lager tarief?

A:

- Allereerst wil ik benadrukken dat het verhoging van het verlaagde btw-tarief een generieke maatregel is. Het is niet mogelijk om een uitzondering te maken voor groente en fruit.
- Een dergelijke uitzondering is lastig af te bakenen, omdat groente en fruit als basisingrediënten onderdeel uitmaken van veel samengestelde producten.
- Door deze afbakeningsvraagstukken is de handhaafbaarheid van deze maatregel ZEER lastig. Een uitzondering voor groente en fruit zou leiden tot een forse toename aan complexiteit bij zowel de Belastingdienst als bij het bedrijfsleven, waardoor de administratieve lasten voor het bedrijfsleven en uitvoeringskosten voor de Belastingdienst fors zullen toenemen.
- Daarnaast wil ik benadrukken dat de verhoging van het verlaagde btw-tarief niet los kan worden gezien van de andere maatregelen die volgen uit het regeerakkoord. Tegenover de btw-verhoging staat namelijk een verlaging van de belasting op inkomsten. Dit betekent dat mensen ook meer te besteden hebben.
- Tot slot. Het verlagen van de btw voor bepaalde producten neigt naar instrumentalisme. Dit maakt de fiscaliteit onnodig complex en het is bovendien vaak niet effectief. In de subsidiesfeer kunnen doorgaans effectievere oplossingen worden gevonden.

Q: Hoe wordt omgegaan met overgangssituaties?

A:

- Ondernemers worden niet geconfronteerd met aanvullende regels rondom overgangssituaties.
- Wij vragen aan ondernemers om hun administratieve verplichtingen exact hetzelfde te voldoen als zij dat normaal doen.
- Dit betekent dat zij de btw op de goederen en diensten die zij leveren aangeven in het tijdvak waarin zij dat normaal gesproken ook doen, rekening houdend met de wettelijke vereisten.
- Dat kan er toe leiden dat ondernemers op een in 2018 uitgereikte factuur 6% btw in rekening brengen voor prestaties die zij pas volgend jaar verrichten.
- Op die manier blijven de administratieve lasten voor ondernemers beperkt.

Q: Lokt dit geen misbruik uit?

A:

- Het is tot op bepaalde hoogte mogelijk voor ondernemers om nog gebruik te maken van het 6%-tarief, terwijl zij pas volgend jaar de dienst of het goed leveren.
- Dat noem ik geen misbruik.
- In de praktijk kleven daar ook wel de nodige nadelen aan.
- Allereerst moeten klanten bereid zijn om voor te financieren. Niet iedereen zal zijn stukadoor willen betalen voor een klus die hij pas volgend jaar uitvoert. Al zeker niet als het om grote bedragen gaat.
- Anderzijds, en dat geldt natuurlijk voor consumenten én bedrijven, bestaat het risico dat de tegenpartij failliet gaat. Dan kun je soms fluiten naar je geld.
- Tot slot kan niet zomaar een vage factuur worden uitgeschreven of

een blanco vooruitbetaling worden gedaan. Daar zijn regels voor. Zo moet de levering of de dienst nauwkeurig zijn omschreven, anders is de btw pas later én tegen het hogere tarief verschuldigd.

4.12 Box-2

Q: Waarom wordt het box 2-tarief verhoogd?

A:

- Ondernemers met een eigen bedrijf (de directeur-grootaandeelhouder ofwel 'dga') betalen vennootschapsbelasting (vpb) over de winsten in hun bv en box 2-belasting over de uitkering van deze winsten.
- Door een verlaging van de vpb-tarieven betaalt de dga vanaf 2019 minder belasting over zijn winst. Zonder correctie van het box 2-tarief zou de belastingdruk van dga's sterk uit de pas gaan lopen met de belastingdruk van bedrijven met winst uit de eigen onderneming (IB-ondernemers) en werknemers.
- Het kabinet vindt het van belang dat het globale evenwicht tussen de belasting- en premiedruk van IB-ondernemers en dga's niet verder wordt verstoord, zodat de keuze voor een ondernemingsvorm zo min mogelijk wordt bepaald vanuit fiscale motieven.
- Om te voorkomen dat het belastingtarief van dga's sterk uit de pas gaat lopen met het belastingtarief van IB-ondernemers en werknemers wordt daarom het tarief in box 2 gecorrigeerd van 25% naar 26,9%.

- Daarnaast is het belangrijk om te benadrukken dat per saldo vrijwel alle ondernemers als gevolg van het regeerakkoord erop vooruitgaan. Ook blijft de belastingdruk van dga's na de maatregelen in lijn met IB-ondernemers en ruim onder dat van de werknemer.

Achtergrondinformatie globaal evenwicht

- Er zijn veel factoren die de keuze voor de rechtsvorm bepalen. Bijvoorbeeld aansprakelijkheid, regels voor bedrijfsopvolging en oprichtingskosten. Maar ook de fiscaliteit speelt een rol.

	Huidig	Structureel, na RA (2023)	Structureel zonder correctie
Werknemer	52,00%	49,50%	
IB-ondernemer	44,72%	44,33%	
DGA winst < € 200.000	40,00%	38,60%	37,00%
DGA winst > € 200.000	43,75%	43,16%	41,69%

- Uit de tabel blijkt dat het huidige marginale toptarief van de IB-ondernemer en dga dicht bij elkaar ligt en ruim onder dat van de werknemer.
- Indien het box 2-tarief niet wordt verhoogd, profiteert de dga fors als gevolg van de lagere vpb-tarieven. Dit kan bovendien een onwenselijke sterk aanzuigende werking op de bv als rechtsvorm tot gevolg hebben.

4.13 Vernieuwing Belastingdienst

- De Belastingdienst staat voor de opgave om werkprocessen te **moderniseren** en tegelijkertijd de **continuïteit** te borgen. Gezien de **complexiteit**, **hardnekkigheid** en **omvang** van de problemen kiest de Staatssecretaris voor een beheerste aanpak van de vernieuwsopgave van de Belastingdienst. In zijn brief 'Beheerst vernieuwen' van 26 april 2018 aan de Tweede Kamer schetst de Staatssecretaris van Financiën deze aanpak.
- De kern van de vernieuwing is de **modernisering** van de **interactie** met burger en bedrijf, **informatiegestuurd toezicht**, de ontwikkeling van **data-analyse** en de ontwikkeling van **managementinformatie** voor de **sturing** en de modernisering van het IV-landschap.
- Succesvolle vernieuwing is alleen mogelijk als de Belastingdienst drie grote onderwerpen voortvarend aanpakt: de **gevolgen** van de **uitstroom** van personeel, de **complexe** en **verouderde ICT** en de sturing. In de brief Beheerst vernieuwen worden (beheers) maatregelen genoemd op deze terreinen[11].
- In het aan de Kamer toezegde **Jaarplan** Belastingdienst zal de Kamer op een gestructureerde wijze worden geïnformeerd over de ambities en resultaten op deze onderwerpen.

[11] Bij de uitwerking van deze maatregelen en de vernieuwing zal verder worden ingegaan op doelmatigheid en doeltreffendheid.

4.14 Wegwerken achterstanden Erf- en schenk (stand AO 25/9)

- De medewerkers bij de Belastingdienst hebben in de zomerperiode met een zomertaskforce gewerkt om de opgelopen achterstand versneld weg te werken.
- De voorraad te behandelen aangiften **erfbelasting** is gedaald van **22.593** op 1 juli naar **10.856** op 31 augustus.
  De voorraad te digitaliseren aangiften **schenkbelasting** is gedaald van **26.895** op 1 juli naar **7.818** op 31 augustus.
- Daarmee zijn we weer op koers ten opzichte van de toezegging aan de Kamer om eind 2018 een 'normale werkvoorraad' te hebben.
- De Kamer is er ook mee bekend dat er nog een spannend moment komt in oktober (zie bijlage Kamerbrief SO 4 september jl.): de oplevering van een nieuwe ICT-functionaliteit die nodig is om de definitieve aanslagen erfbelasting over 2018 op te leggen. De ontwikkeling hiervan verloopt volgens planning: op dit moment worden de testen uitgevoerd en op dit moment is er geen reden om aan te nemen dat de oplevering niet als gepland gaat plaatsvinden. Als dit anders loopt, zal de Kamer hierover worden geinformeerd.
- In aanloop op de ingebruikname van de functionaliteit in oktober, lopen de voorraden af te handelen aangiftes op. Dit is ingecalculeerd.
- Ook in 2019 en 2020 zullen er nog een aantal spannende momenten zijn bij de verdere oplevering van ICT-functionaliteiten die van invloed zijn op het behandelen van de werkvoorraad.

4.15 Extra geld voor Belastingdienst

- In 2017 is voor de Belastingdienst in het Reageerakkoord en Miljoenennota 2018 **totaal 500 mln. bovenop het reeds beschikbare budget** op de Aanvullende Post van de Rijksbegroting gekomen.
- Zoals de Staatssecretaris in zijn brief Beheerst Vernieuwen heeft aangegeven zijn de problemen van de Belastingdienst terug te brengen op drie elementen: **Personeel**, **ICT** en **Sturing**. Deze elementen zijn noodzakelijk voor een **beheerste aanpak** van de vernieuwsopgave en hangen nauw met elkaar samen.
- Geld is het probleem niet en meer geld dus ook niet de oplossing
- In de bijlage bij de Aprilbrief brief staat dat er voor de Belastingdienst in april nog **cumulatief tot en met 2023 ruim 1 mld.** beschikbaar was op de Aanvullende Post. In de **Financiënbegroting 2019** ziet u dat van deze middelen cumulatief **ruim 500 mln. nu overgeheveld** wordt aan de begroting van de Belastingdienst (artikel 1)
- De 500 mln. is beschikbaar gesteld voor het **aanpakken van de complexe en verouderde ICT**, **het vernieuwen van processen**, en de **instroom** van personeel en het verbeteren van **de bedrijfsvoering**.
- Er blijft daarna nog circa 500 mln. beschikbaar op de Aanvullende Post, voor de nog te ontwikkelen nieuwe plannen. Belangrijk is nu dat de **Belastingdienst beheerst gaat werken aan de vernieuwingsopgave**.

- De Belastingdienst kent problemen op het gebied van **Personeel**, **Sturing** en **ICT**, een gebrek aan budget is **niet het probleem**.
- Er is in de Financiënbegroting 2019 voor 2019 en verder nu al **ruim 500 mln. aanvullend beschikbaar gesteld** op de begroting van de Belastingdienst. Op de Aanvullende Post van de Rijksbegroting resteert vervolgens nog ruim 500 mln. op de Aanvullende Post van de Rijksbegroting staat.
- Dit budget is opgebouwd vanuit de oorspronkelijke **Investeringsagenda** dat bij de **Miljoenennota 2018** en het **Reageerakkoord** is aangevuld met nog eens 500 mln.
- Een **terugkerend beeld** in de Tweede Kamer is het intensiveren van toezicht als business case voor extra investeringen in de Belastingdienst ("investeringen in de Belastingdienst betalen zich "vanzelf" terug in hogere belastingontvangsten").
- Naast dat extra budget niet nodig is, is in het verleden is gebleken dat het **zowel ex ante als ex post niet lukt een directe relatie te leggen tussen specifieke investeringen en meer belastingopbrengsten.**
- Zowel in de **Kamerbrief van 30 juni 2017** (Business Case intensivering toezicht en invordering), **de Kamerbrief van 23 februari** 2018 (Aanpak belastingontwijking en ontduiking) en in de recente **Kamerbrief van 18 september** over 'Intensivering aanpak verhuld vermogen' **heeft het kabinet herhaald** dat de **AR, ADR als CPB** over de wijze van toerekening van belastingopbrengsten hebben geconcludeerd dat er **geen directe relatie** is te leggen tussen **intensiveringsmaatregelen en extra opbrengsten.**

1893993 02480

4.16 ATAD (woco's)

Q: Waarom worden woco's niet uitgezonderd van de earningsstrippingsmaatregel uit ATAD1?

A:

- Een uitzondering voor woco's op de earningsstrippingmaatregel is juridisch niet mogelijk. Het risico op het verlenen van verboden staatssteun is te groot.
- Tegenover de lastenverzwaring door ATAD in deze kabinetsperiode staan lastenverlichtende maatregelen: het lagere Vpb-tarief, de vermindering in de verhuurderheffing voor investeringen in verduurzaming, en de tariefsverlaging in de verhuurderheffing.
- Daarmee blijft er voor corporaties financiële ruimte om de komende jaren aan de slag te gaan met de uitdagingen op de woningmarkt.

Toelichting - Passage implementatiewetsvoorstel ATAD1

'Dit wetvoorstel leidt voor woningcorporaties tot een lastenverzwaring van € 102 miljoen in 2019, naar verwachting stijgend naar € 353 miljoen in 2030. De reden van deze stijging is dat een groot deel van de woningcorporaties in de afgelopen jaren fiscaal verlieslatend is geweest waardoor er momenteel een grote compensabele verliesvoorraad aanwezig is bij de woningcorporaties. Hierdoor leidt de earningsstrippingmaatregel in het begin tot een relatief laag te betalen bedrag aan extra belasting voor woningcorporaties. Daarbij is aangetekend dat deze bedragen gebaseerd zijn op de geldende tariefstructuur van 25% voor belastbare bedragen boven € 200.000 en 20% voor bedragen daaronder. In het wetsvoorstel Wet bronbelasting 2020 wordt echter een verlaging van de tarieven in de

vennootschapsbelasting voorgesteld waarbij het algemene tarief in de vennootschapsbelasting stapsgewijs wordt verlaagd naar 22,25% en het tarief voor winsten onder de € 200.000 naar 16%. Dit leidt voor woningcorporaties naar verwachting tot een lastenverlichting van € 7 miljoen in 2019 stijgend naar € 65 miljoen in 2030. Daarnaast wordt in het wetsvoorstel Fiscale vergroeningsmaatregelen 2019 een vermindering van de verhuurderheffing voorgesteld voor verduurzaming van huurwoningen. Vanaf 2022 is hiervoor structureel € 104 miljoen beschikbaar en voor de jaren 2019 tot en met 2021 een oplopende reeks van respectievelijk € 26 miljoen, € 52 miljoen en € 78 miljoen. Deze maatregel zal met name ten goede komen aan woningcorporaties. Daarbovenop stelt het kabinet in het wetsvoorstel Wet bronbelasting 2020 aanvullend nog eens € 100 miljoen structureel beschikbaar via een verlaging van het tarief van de verhuurderheffing. Hierdoor ervaren woningcorporaties in ieder geval binnen deze kabinetsperiode een lastenverlichting, waardoor de investeringscapaciteit op peil kan blijven.

Tabel 2: Budgettaire effecten woningcorporaties (€ mln., -/- = lastenverlichting) naar belastingjaar

	2019	2020	2021	Struc
ATAD1	102	144	193	353
Tariefsverlaging vennootschapsbelasting	-7	-13	-39	-65
Verduurzaming in verhuurderheffing	-26	-52	-78	-104
Tariefsverlaging verhuurderheffing	-100	-100	-100	-100
Totaal	-31	-21	-24	84

Q: Klopt het dat woco's de komende jaren bijna een miljard euro extra betalen aan vennootschapsbelasting en verhuurderheffing?

A:

- Het kabinet heeft aandacht voor de situatie van de woco's. In het wetsvoorstel ATAD1 gaan we specifiek in op de gevolgen van de nieuwe wetgeving voor woco's.

- Tegenover de lastenverzwaring door ATAD, staan lastenverlichtende maatregelen: het kabinet verlaagt het Vpb-tarief, komt met een vermindering in de verhuurderheffing voor investeringen in verduurzaming, en verlaagt de verhuurderheffing met 100 mln.
- Er blijft daarmee financiële ruimte voor corporaties om de komende jaren te investeren in de woningmarkt, in lijn met de woningmarktambities van het kabinet.
- Het de verwachting dat woco's in de komende jaren meer winst gaan maken. Dan gaan zij ook meer vpb betalen. Hetzelfde geldt voor de verhuurderheffing.
- Dit is echter geen kabinetsbeleid maar een gevolg van de betere economie in combinatie met stijgende huizenprijzen.
- Bij het opstellen van hun plannen hebben corporaties reeds rekening gehouden met de oploop in de verhuurderheffing door stijgende WOZ-waardes, en de door corporaties verwachte hogere afdrachten in de Vpb.

<u>TOELICHTING</u>

- Aedes stelt dat woco's tijdens de kabinetsperiode een cumulatieve extra lastenverzwaring tegemoet zien van bijna 1 miljard. Daarvan is 400 mln vanwege hogere Vpb, 300 mln vanwege hogere verhuurdersheffing en 260 vanwege ATAD (na tariefsverlaging).
- De hogere Vpb en verhuurdersheffing zijn het gevolg van ontwikkelingen in de economie. Deze worden als endogeen beschouwd en zijn daarmee niet relevant voor het lastenkader.
- In het wetsvoorstel ATAD 1 staat de relevante tabel met betrekking tot

woco's.

Tabel 2: Budgettaire effecten woningcorporaties (€ mln., -/- = lastenverlichting) naar belastingjaar

	2019	2020	2021	Struc
ATAD1	102	144	193	353
Tariefsverlaging vennootschapsbelasting	-7	-13	-39	-65
Verduurzaming in verhuurderheffing	-26	-52	-78	-104
Tariefsverlaging verhuurderheffing	-100	-100	-100	-100
Totaal	-31	-21	-24	84

- Structureel jaarlijks is er door de 100 mln. tariefsverlaging uit de augustusbesluitvorming zelfs sprake van een lastenverlichting.
- De verwachting is dat de sectorbrede investeringsruimte van corporaties *voorafgaand* aan de tariefsverlaging al genoeg is om een groot deel van de voor het klimaatakkoord benodigde verduurzaming te realiseren.

4.17 Panama Papers - aanpak verhuld vermogen buitenland

- Onder andere de Panama en Paradise Papers maken bij uitstek zichtbaar dat het verhullen van vermogen geglobaliseerd is en in toenemende mate gebaseerd op nieuwe technologische ontwikkelingen.
- In het regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst is naar aanleiding van de Panama Papers opgenomen dat de informatiepositie en de opsporingscapaciteit van de Belastingdienst wordt versterkt en er meer transparantie komt.
- Zoals ik ook in mijn brief aan uw Kamer van 18 september jl. aangegeven heeft het kabinet dan ook besloten door middel van een tijdelijke investering in capaciteit een impuls te geven aan de gevraagde versterking.
- Het kabinet heeft daartoe cumulatief 17 mln. ter beschikking gesteld voor de periode 2019-2022, met als doel om met de circa 50 fte capaciteitsuitbreiding diegene die vermogen in echt ingewikkelde constructies verborgen houdt niet alleen in woord, maar ook in daad tijdige, gepaste, waar mogelijk preventief en waar nodig strafrechtelijk aan te pakken. Het gaat uiteindelijk ook om de preventieve uitstraling en verbetering van de compliance. Rechtvaardigheid en maatschappelijk effect staan bovenaan.
- Een deel van de acties zullen zich in het domein van het strafrecht bevinden; reden waarom voor de FIOD een belangrijke rol bij dit plan is weggelegd en een deel van het budget wordt ingezet om ook daar te investeren. Daarnaast wordt het Openbaar Ministerie als belangrijke ketenpartner actief aangesloten.

Q: Wat is de noodzaak van intensivering van de aanpak en bestrijding van verhuld vermogen in het buitenland?

A:

- Het thema belastingontduiking strekt zich uit naar de bestrijding van verhuld vermogen in het buitenland. Met de aanpak van verhuld vermogen bestrijdt de Belastingdienst internationale constructies die worden gebruikt om belasting te ontduiken en inkomsten uit andere criminele activiteiten te verhullen.
- Het bestrijden van verhuld vermogen is een belangrijk speerpunt voor het kabinet.
- Zo hebben mijn voorgangers grote successen laten zien met de inkeerregeling.
- Met regelmaat halen de acties van de Belastingdienst en FIOD de publiciteit. Vorige week nog met betrekking tot een interventie bij banken gericht op Nederlandse zwartspaarders. Ook diverse invallen wegens het vermoeden van witwassen n.a.v. het onderzoek Panama Papers haalden vorige week het nieuws.
- Ook internationaal is de Belastingdienst actief in gremia van o.a. OESO en EU. Daarin wordt bijvoorbeeld intensief samengewerkt op het punt van informatie-uitwisseling. Daarnaast heeft de FIOD recent samen met de VS, het VK, Canada en Australië het initiatief genomen om de samenwerking bij de bestrijding van internationale en grensoverschrijdende fiscale- en financieel-economische criminaliteit te intensiveren onder de noemer “Joint Chiefs of Global Tax Enforcement”.

Q: Wat zijn de ontwikkelingen?

A:

- Onder andere de Panama en Paradise Papers maken bij uitstek zichtbaar dat het verhullen van vermogen geglobaliseerd is en in toenemende mate gebaseerd op nieuwe technologische ontwikkelingen, zoals betaalmethoden. Deze complexe zaken zijn tijdrovend en gaan gepaard met rookgordijnen.
- Daarnaast ontvangt NL grote hoeveelheden data uit landen waar voorheen weinig tot geen informatiewisseling mee plaatsvond: Zwitserland, Luxemburg, Kanaaleilanden, Maagdeneilanden om er een paar te noemen. De internationale afspraken die we geïmplementeerd hebben beginnen daarmee hun vruchten af te werpen.
- Het gaat om grote datastromen die ontsloten en geanalyseerd moeten worden.
- Deze ontwikkelingen vragen nieuwe competenties en extra capaciteit, terwijl daar niet per definitie hogere belastingopbrengsten tegenover staan. Veel capaciteit zit immers in de eerste stadia van analyse en verrijking. Indien de analyse leidt tot de conclusie dat verhuld vermogen aan de orde is, vraagt bestrijding om een nog intensievere en specifieke aanpak. Daarnaast kan na analyse van de ontvangen buitenlandse informatie ook blijken dat belastingplichtigen correct aangifte hebben gedaan. Dat is een belangrijke vaststelling.

Regeerakkoord en intensivering

- In het regeerakkoord staat dat naar aanleiding van de Panama Papers een businesscase zal worden opgesteld om de informatiepositie en de opsporingscapaciteit van de Belastingdienst te versterken.

- Conform mijn eerdere toezegging stuur ik u met Prinsjesdag een brief over de voorstellen van het kabinet.
- Vooruitlopend hierop kan ik u al informeren dat het kabinet door middel van een tijdelijke investering in capaciteit een impuls geeft aan de gevraagde versterking.

Q: Wat wordt er gedaan?

- Met deze impuls gaat de Belastingdienst zich richten op:
  - ingewikkelde structuren waarbij de vestigingsplaats verhuld wordt;
  - zaken waarbij de belastingplichtigen op voorhand informatie weigeren te verstrekken;
  - zaken waarbij intensief gebruik gemaakt wordt van deskundige facilitators, zoals advocaten en adviseurs.
- Het doel is dan ook om diegene die vermogen in echt ingewikkelde constructies verborgen houdt niet alleen in woord, maar ook in daad tijdige, gepaste, waar mogelijk preventief en waar nodig strafrechtelijk aan te pakken. Het gaat uiteindelijk ook om de preventieve uitstraling en verbetering van de compliance. Rechtvaardigheid en maatschappelijk effect staan bovenaan.
- Een deel van de acties zullen zich in het domein van het strafrecht bevinden; reden waarom voor de FIOD een belangrijke rol bij dit plan is weggelegd en een deel van het budget wordt ingezet om ook daar te investeren. Daarnaast wordt het Openbaar Ministerie als belangrijke ketenpartner actief aangesloten.
  Samengevat:
- 1) We gaan onze inzet verschuiven van projectbasis naar een opbouw van toegewijde teams met specifieke kennis;
  2) We gaan verder investeren in data-analisten en fiscalisten met

internationale oriëntatie die we voor deze nieuwe fase nodig hebben; 3) We bouwen capaciteit op aan opsporingsambtenaren en boetespecialisten.

- Met de extra inzet kunnen tientallen nieuwe onderzoeken worden opgestart. Door de toenemende verbeterde informatiepositie van de Belastingdienst zou het aantal onderzoeken vervolgens verder kunnen toenemen.
- Voor deze aanpak hebben Belastingdienst en FIOD een volledige “wasstraat” ontwikkeld. Van voorkant tot achterkant: van identificatie en herkenning BSN-nummers via analyse en verrijking van de data naar prioritering en vervolgens maatwerkbehandeling en een geïntegreerde keten van aangiftebehandeling tot opsporing.
- Deze impuls is een begin en biedt potentie om méér te gaan doen. Vanzelfsprekend volgt een evaluatie en kijken we dan opnieuw wat nodig is.
- Door de investering wordt de slagkracht tegen verhuld vermogen in het buitenland vergroot en kan nog duidelijker het signaal worden afgegeven dat verhuld vermogen houden in het buitenland beslist niet loont en, sterker nog, wordt bestraft.

Vraag: Zijn er belastingopbrengsten te relateren aan de intensivering?

Antwoord:

- Het blijkt niet mogelijk om een businesscase conform de normen van de Algemene Rekenkamer op te stellen. Het lukt niet om zowel ex ante als ex post een directe relatie te leggen tussen specifieke investeringen en meer belastingopbrengsten. Eerder heb ik dat al in mijn brief Aanpak belastingontwijking en ontduiking en bij de

beantwoording van Kamervragen over een nieuw datalek bij Mossack Fonseca richting uw Kamer aangegeven.

- Zo wordt in de praktijk capaciteit ingezet op data-analyse en verrijking. Het is onzeker hoeveel extra belastingopbrengsten dit in de toekomst genereert.
- Daarom kan ik u nu geen toezegging doen voor de te behalen extra belastingopbrengsten.
- Bovendien is het laaghangende fruit van grote sommen vermogen bij de inkeerregeling al geplukt.
- De bate is ook gelegen in het maatschappelijk effect en rechtvaardigheid. Een zichtbare aanpak van verhuld vermogen heeft een preventieve werking en draagt bij aan de verbetering van de compliance.

4.18 Advies Raad van State m.b.t. samenstelling Belastingplan 2016 en 2018

Kern

- Het klopt dat de Afdeling advisering van de Raad van State (de Afdeling) eerder opmerkingen heeft gemaakt over de samenstelling van het pakket Belastingplan.
- Zo heeft de Afdeling zowel bij het pakket Belastingplan 2016 als Belastingplan 2018 opmerkingen gemaakt over de samenstelling van het pakket Belastingplan.
- Die opmerking zag er v.w.b. het pakket BP 2016 op dat de samenstelling van het pakket Belastingplan 2016 aanpassing zou behoeven.
- De Afdeling was van mening dat het niet juist is dat een majeure wijziging van het fiscale procesrecht (invoeren van een prejudiciële procedure in belastingzaken) bij de Hoge Raad, was opgenomen in het wetsvoorstel Belastingplan 2016.
- Die maatregel zou zich lenen voor opneming in een afzonderlijk voorstel van wet.
- Daaraan is geen gevolg gegeven.
- De Afdeling heeft v.w.b. het pakket Belastingplan 2018 het volgende opgemerkt.
- "*De Afdeling constateert dat de technische uitwerking van de koopkrachtmaatregelen uit de augustusbesluitvorming (in de sfeer van de ouderen-korting en de algemene heffingskorting), anders dan gebruikelijk, nog niet in voorliggend voorstel zijn opgenomen. Zij adviseert dit alsnog te doen.*"
- Daarop is door het kabinet in het nader rapport het volgende geantwoord: "*Naar aanleiding van het advies van de Afdeling zijn de fiscale koopkracht-maatregelen alsnog in het wetsvoorstel opgenomen. Deze koopkracht-maatregelen waren niet in de aan*

de Raad van State toegezonden versie van het Belastingplan 2018 opgenomen omdat op dat moment de augustusbesluitvorming nog niet was afgerond."

4.18.a Advies + nader rapport Belastingplan 2018

Opmerking Raad van State:

De brief van 25 augustus 2017 waarmee de Staatssecretaris van Financiën de Afdeling advisering om een spoedbehandeling van voorliggend voorstel heeft verzocht, vermeldt dat het voorstel in afwachting van het afronden van de augustusbesluitvorming nog geen maatregelen bevat met betrekking tot de koopkracht. Dergelijke maatregelen ontbreken dan ook in voorliggend voorstel, dat bij kabinetsmissive van 28 augustus 2017 voor advies aan de Afdeling is voorgelegd. De augustusbesluitvorming is vervolgens na genoemde data afgerond. Deze besluitvorming heeft geleid tot een koopkrachtpakket dat is weergegeven in de ontwerp-Miljoenennota 2018, die op 4 september 2017 voor advies aan de Afdeling is voorgelegd. De Afdeling constateert dat de technische uitwerking van de koopkracht-maatregelen uit de augustusbesluitvorming (in de sfeer van de ouderen-korting en de algemene heffingskorting), anders dan gebruikelijk, nog niet in voorliggend voorstel zijn opgenomen. Zij adviseert dit alsnog te doen. Voor een inhoudelijke opmerking over deze koopkrachtmaatregelen verwijst de Afdeling naar haar advies over de ontwerp-Miljoenennota 2018. De Afdeling adviseert bedoelde koopkrachtmaatregelen uit de augustus-besluitvorming alsnog op te nemen in het voorstel.

Reactie in nader rapport

Naar aanleiding van het advies van de Afdeling zijn de fiscale koopkracht-maatregelen alsnog in het wetsvoorstel opgenomen. Deze koopkracht-maatregelen waren niet in de aan de Raad van State

toegezonden versie van het Belastingplan 2018 opgenomen omdat op dat moment de augustusbesluitvorming nog niet was afgerond.

4.18.b Advies + nader rapport Belastingplan 2016

Opmerking Raad van State:

2. Samenstelling belastingplanpakket 2016

De Afdeling maakt enkele opmerkingen over de samenstelling van het belastingplanpakket voor het jaar 2016. a. Wetsvoorstel Belastingplan 2016 Zoals de Afdeling meermalen heeft opgemerkt, dienen in een belastingplan alleen maatregelen te worden opgenomen waarmee een wezenlijk budgettair belang is gemoeid, waarbij het budgettaire effect hoofddoelstelling is en welke een direct verband vertonen met de begroting. Naast het belastingplan kunnen in afzonderlijke wetsvoorstellen de maatregelen worden opgenomen die niet direct betrekking hebben op het budgettaire beeld van het komende jaar, maar waarvan de inwerkingtreding per begin van het volgend kalenderjaar nodig of gewenst is. De Afdeling merkt op dat in het Belastingplan 2016 deze splitsing niet volledig is gemaakt. Zo is met de herziening van box 3 geen budgettair belang gemoeid. Ook bij de maatregelen met betrekking tot partners is van een budgettair belang niet of nauwelijks sprake. Dat geldt ook voor de maatregelen inzake de heffing van motorrijtuigenbelasting en provinciale opcenten voor niet-ingezetenen en voor het eenmalige uitstel van de wijziging van de tarieven in de algemene bestedingsbelasting (ABB) op de bovenwindse eilanden. De Afdeling is van oordeel dat dergelijke maatregelen – maatregelen in de orde van grootte van maximaal € 10 miljoen – waarbij het budgettaire effect geen hoofddoelstelling is, thuishoren in een wetsvoorstel «overige fiscale maatregelen». Dat is ook in lijn met de toelichting op het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016 (OFM 2016) zelf, die

immers vermeldt dat het in dat voorstel gaat om maatregelen met «geen of nauwelijks gevolgen voor het budgettaire beeld voor 2016». De Afdeling adviseert genoemde maatregelen op te nemen in het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016.

b. Wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016 Volgens de toelichting op het Belastingplan 2016 zijn in het wetsvoorstel OFM 2016 maatregelen opgenomen ten behoeve van het noodzakelijke onderhoud, alsmede maatregelen die meer technisch van aard zijn, uitvoeringstechnisch met elkaar samenhangen en geen budgettaire gevolgen hebben. Met betrekking tot het wetsvoorstel OFM 2016 is de Afdeling van oordeel dat het voorstel om in belastingzaken een prejudiciële procedure bij de Hoge Raad in te voeren, alsmede het voorstel betreffende de implementatie van country-by-country-reporting, niet aan deze criteria voldoen. Van noodzakelijk onderhoud of van maatregelen die meer technisch van aard zijn is geen sprake. Ook is het niet duidelijk waarom het wenselijk is dat deze maatregelen op 1 januari 2016 ingaan. Dat geldt zeer zeker voor het in belastingzaken invoeren van een prejudiciële procedure bij de Hoge Raad die, zoals in de Uitvoeringstoets Overige fiscale maatregelen 2016 ook wordt vermeld, op ieder moment kan worden ingevoerd. Het komt de Afdeling onwenselijk voor om zo'n majeure wijziging van het fiscale procesrecht op te nemen in een wetsvoorstel dat wijzigingen bevat waarvan het wenselijk is dat deze op 1 januari 2016 ingaan. Dat legt een niet gewenste druk op de parlementaire besluitvorming, hetgeen te meer klemt omdat het niet duidelijk is waarom het nu opeens urgent is om dit voorstel per 1 januari 2016 in werking te laten treden. De Afdeling adviseert bedoelde voorstellen niet in het wetsvoorstel OFM 2016 op te nemen maar in aparte wetsvoorstellen die los staan van het

belastingplanpakket 2016. Dat past ook in het streven naar een betere spreiding van fiscale wetsvoorstellen over het jaar (zie nader onder c hierna).

c. Voorstellen Wet implementatie wijzigingen Moeder-dochterrichtlijn 2015 en Wet vrijstelling uitkeringen Artikel 2-Fonds
Het belastingplanpakket 2016 bestaat uit vijf wetsvoorstellen. Hiermee ligt het zwaartepunt van de fiscale besluitvorming over wetgeving opnieuw in de laatste maanden van het jaar. Zoals de Afdeling in haar advies over het Belastingplan 2012 heeft opgemerkt, meent de Afdeling dat dit patroon moet worden doorbroken en dat moet worden gestreefd naar een betere spreiding van de fiscale wetsvoorstellen over het jaar. Dat geeft meer tijd voor bezonnen beoordeling en is niet in het belang van de kwaliteit van de advisering en de parlementaire behandeling. Het is de Afdeling in dit verband niet duidelijk waarom het voorstel van wet implementatie wijzigingen Moeder-dochterrichtlijn 2015 pas nu (als onderdeel van het belastingplanpakket 2016) in procedure wordt gebracht. Bij dit voorstel gaat het om de implementatie van twee richtlijnen waarvan de eerste dateert van 8 juli 2014 en die in essentie losstaat van de problematiek van de tweede te implementeren richtlijn. Deze laatste dateert weliswaar van 27 januari 2015, met als uiterste implementatie-datum 31 december 2015, maar de omvang ervan is niet van dien aard, zo komt het de Afdeling voor, dat het implementatiewetsvoorstel niet eerder in procedure had kunnen worden gebracht.
Ook met betrekking tot het voorstel van wet vrijstelling uitkeringen Artikel 2-Fonds is het de Afdeling niet duidelijk waarom het voorstel pas nu (als onderdeel van het belastingplanpakket 2016) in procedure is gebracht. De beantwoording van Kamervragen in welk antwoord een onderzoek

van de landsadvocaat is aangekondigd, dateert van 11 juli 2014. Niet duidelijk is welke de datum van het advies van de landsadvocaat is, maar de keuze om Artikel 2-Fonds-uitkeringen vrij te stellen is pas naar buiten gebracht op 4 juni 2015, terwijl het wetsvoorstel zelf vermeldt dat bij die keuze urgentie een grote rol speelt. Tot slot merkt de Afdeling op dat in het Belastingplan 2015 de stap leek te worden gezet om maatregelen die wel op enig moment getroffen dienen te worden maar die niet noodzakelijkerwijs op 1 januari van enig jaar in werking hoeven te treden, zouden worden opgenomen in een wetsvoorstel dat bij de Tweede Kamer zou worden ingediend in het voorjaar. Voorliggend belastingplanpakket getuigt niet van enige poging in die richting. De Afdeling adviseert in de toelichting op het vorenstaande in te gaan en in de toekomst de indiening van fiscale wetsvoorstellen meer over het jaar te spreiden.

Reactie in nader rapport

2. Samenstelling belastingplanpakket 2016

a. Wetsvoorstel Belastingplan 2016

Naast de maatregelen die budgettaire gevolgen hebben per 1 januari 2016 zijn in het wetsvoorstel Belastingplan 2016 ook maatregelen opgenomen die geen budgettaire gevolgen hebben. Een van deze maatregelen betreft de voorgestelde wijziging van box 3. Dit betreft een maatregel die een zodanig beleidsmatig belang heeft dat opname in het meer prominente wetsvoorstel Belastingplan 2016 wat het kabinet betreft voor de hand ligt, ondanks dat er geen budgettaire effecten zijn en het op grond daarvan ook voor het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016 in aanmerking zou komen. Naar aanleiding van het advies van de Afdeling zijn twee maatregelen die, zoals de Afdeling terecht opmerkt, geen budgettair belang hebben, verschoven van het wetsvoorstel

Belastingplan 2016 naar het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016. Het gaat dan om de maatregel inzake de uitzondering op het partnerbegrip bij stiefkinderen en de maatregel benutten dubbele vrijstelling fiscale partners bij onder meer de kapitaalverzekeringen.

b. Wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016 Anders dan de Afdeling meent het kabinet dat het bij het invoeren van een fiscale prejudiciële procedure niet gaat om een majeure wijziging van het fiscale procesrecht, maar om uitbreiding van een beproefd en gewaardeerd instrument. Voor een uitgebreidere toelichting verwijs ik naar het nader rapport inzake het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016. Met het voorstel betreffende de implementatie van verrekenprijsdocumentatie en «country-by-country reporting» implementeert Nederland de uitkomst van actiepunt 13 van het OESO-project Base Erosion and Profit Shifting (BEPS-project). In «Article 8 Effective Date» van «Model Legislation Related to Country-by-Country Reporting», zoals opgenomen in het in 2015 door de OESO opgestelde implementatiepakket, is bepaald dat de wetgeving in werking zou moeten treden voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016. Nederland heeft zich uitdrukkelijk gecommitteerd aan de uitkomst van genoemd actiepunt en aan de inwerkingtreding van de voorgestelde regels voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016. Nederland wil een voortrekkersrol vervullen in het vergroten van transparantie bij de aanpak van belastingontwijking door bedrijven. Ter illustratie kan worden gewezen op de brief van 2 juni 2015 waarin is aangekondigd dat de uitkomst van actiepunt 13 wordt geïmplementeerd voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016. Ook in de brief van 8 juni 2015 aan de TAXE-commissie van het Europese parlement18 wordt aangegeven dat de bewuste regelgeving op 1 januari 2016 in werking zal treden. Naar het

oordeel van het kabinet is het derhalve wenselijk dat de voorgestelde maatregelen betreffende de implementatie van verreken-prijsdocumentatie en «country-by-country reporting» in werking treden voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016. Het voorgaande gevoegd bij het feit dat het eerdergenoemde implementatiepakket pas op 8 juni 2015 is gepubliceerd, maakt dat het kabinet opname in het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2016 terecht acht.

c. Voorstellen Wet implementatie wijzigingen Moeder-dochterrichtlijn 2015 en Wet vrijstelling uitkeringen Artikel 2-Fonds

In antwoord op schriftelijke vragen van het lid Bashir heb ik op 22 oktober 2014 laten weten dat het wetsvoorstel ter implementatie van de wijziging van de Moeder-dochterrichtlijn gericht op het tegengaan van een mismatch bij hybride leningen in het voorjaar van 2015 bij de Tweede Kamer zou worden ingediend. Echter, op 9 december 2014 heeft de Ecofin nogmaals een wijziging van de Moeder-dochterrichtlijn aanvaard (algemene antimisbruikbepaling). Ten behoeve van het overzicht heeft het kabinet ervoor gekozen beide wijzigingsrichtlijnen in één wetsvoorstel te implementeren, mede gelet op de omstandigheid dat de implementatie-termijn voor beide richtlijnwijzigingen dezelfde is. Omdat voor de bij de implementatie van beide wijzigingen te maken keuzes een zorgvuldige voorbereiding en afweging noodzakelijk is gebleken, wordt het wetsvoorstel eerst nu in procedure gebracht. De landsadvocaat wijst in zijn advies over de uitkeringen uit het Artikel 2-Fonds op de verschillende aspecten die vooral betrekking hebben op de mogelijke uitstraling die een fiscale vrijstelling zou kunnen hebben in de richting van andere uitkeringen van met name oorlogsgetroffenen. De door de landsadvocaat genoemde aspecten hebben uiteraard een belangrijke rol gespeeld bij de voorbereiding van de besluitvorming over

een mogelijke (fiscale) regeling voor de betreffende uitkeringen. Dat heeft enige tijd gekost. De uiteindelijke conclusie was dat het advies voldoende dragend was voor een nadere uitwerking van een fiscale vrijstelling voor deze groep. Het wetsvoorstel dat thans aan het parlement wordt voorgelegd is – naar mijn oordeel en ook naar het oordeel van de Afdeling – dan ook een voorstel dat op een verantwoorde wijze rekening houdt met alle door de landsadvocaat naar voren gebrachte aspecten en dat tegelijkertijd recht doet aan de terechte gevoelens van de mensen die in aanmerking komen voor de uitkering Het kabinet onderkent het belang van een bezonnen beoordeling tijdens het parlementair proces en hecht ook aan een gedegen advies van de Afdeling. Het kabinet constateert daarbij dat het pakket Belastingplan 2016 dit jaar omvangrijk is en dat spreiding van verschillende wetsvoorstellen over het jaar 2015, te prefereren zou zijn geweest. Gelet op het verloop van het voorjaar waarin verschillende gesprekken zeer grondig zijn voorbereid en gevoerd met diverse fracties uit de Tweede Kamer teneinde te beoordelen of er voldoende breed draagvlak aanwezig was voor een brede belastingherziening en er verschillende andere trajecten liepen (zoals de wetsvoorstellen Wet elektronisch berichtenverkeer Belastingdienst, Wet deregulering beoordeling arbeidsrelatie, de Fiscale verzamelwet 2015 en de Autobrief II), bood 2015 geen gelegenheid om eerder een substantieel verzamelwetsvoorstel voor te bereiden en in te dienen. Betere en verantwoorde spreiding van fiscale wetgeving blijft echter een nadrukkelijk streven van het kabinet.

4.19 Vleesbelasting

Q: Kunt u een technische appreciatie geven van een vleesbelasting naar het model van de frisdrankbelasting?

A:

- U heeft bij de begroting van LNV een aantal vragen gesteld waarschijnlijk om zicht te krijgen op de uitvoerbaarheid van een vleesbelasting.
- Ook ik ben benieuwd naar de antwoorden op deze vragen. Die antwoorden kunnen een indicatie geven of vleesbelasting uitvoerbaar is.
- De technische appreciatie ofwel de uitvoerbaarheid is afhankelijk van antwoorden op onder meer de volgende vragen:
    - Wie zijn belastingplichtig? [slachthuis, importeurs, zelfstandige slagerijen?] Wat is het aantal belastingplichtigen?
    - Wat is de grondslag? [bijvoorbeeld een kg vlees of kg bewerkt vlees? Inclusief botten?]
    - Wat is het belastbaar feit? [bijvoorbeeld uitslag uit een slachthuis, of verkoop door een individuele slagerij en of invoer?]
    - Al dan niet teruggaaf bij export naar derde landen? [per kg vlees of ook bij bewerkt vlees?]
    - Al dan niet teruggaaf bij overbrenging bij overbrenging naar andere EU-lidstaten?
    - Hoe controle op overbrengingen vanuit andere lidstaten naar Nederland?

4.20 Raming erf- en schenkbelasting

Q: Kunt u de raming erf- en schenkbelasting toelichten?

A:

- U heeft op Prinsjesdag de nieuwe raming voor de erf- en schenkbelasting in de Miljoenennota gezien. De raming voor 2018 is met 352 mln neerwaarts bijgesteld ten opzichte van de raming in de Voorjaarsnota.

- Door de aangifteverwerking in juli en augustus is meer inzicht gekomen in de actuele waarde van de aangiften. In de raming is aangenomen dat deze waarde representatief is voor de aangiften, die de rest van het jaar verwerkt gaan worden. Deze waarde is in lijn met de gemiddelde waarde van aangiften van afgelopen jaren. Dat leidt tot een neerwaartse bijstelling ten opzichte van de Voorjaarsnota. De bijstelling is dus niet gerelateerd aan de uitvoeringsproblematiek.

- De problematiek is wél de reden dat de ramingsmethodiek anders is dan gebruikelijk, en anders dan bij overige belastingsoorten. Dit maakt dat de raming voor 2018 en ook voor 2019 met meer onzekerheid is omgeven dan normaal. Ook dit is toegelicht in de bijlage van de Miljoenennota. Er zijn opwaartse risico's bij de raming – als bijvoorbeeld gemiddelde waarde van aanslagen oploopt (wat niet ondenkbaar is, gegeven de toename van de grondslag – maar een neerwaarts risico dat ik ook wil noemen is het volgende. Mocht de oplevering van de benodigde ICT-vertraging oplopen, dan heeft dit mogelijk negatieve gevolgen voor de kasontvangsten voor 2018. Dan komen de ontvangsten op deze aanslagen vertraagd binnen in de kas van 2019.

1893993 02480

5 Hervormingen

5.1 Arbeidsmarkt

5.1.a Onderkant arbeidsmarkt (loondispensatie / banenafspraak)

Loondispensatie

- De stas SZW heeft in een Kamerbrief van 7 september een pakket aan maatregelen aangekondigd om mensen met een arbeidsbeperking beter aan het werk te helpen.
- In deze brief wordt ook de RA-maatregel om loonkostensubsidie in de Participatiewet te vervangen door loondispensatie, teruggedraaid. Doel van deze maatregel was om het voor werkgevers aantrekkelijker te maken (o.a. door minder administratieve lasten) om mensen met een arbeidsbeperking aan te nemen. Daarnaast zou de besparing die ermee gemoeid was (-500 mln. struc.), voor 20.000 extra beschutte werkplekken zorgen (480 mln. struc.).
- SZW heeft gezocht naar draagvlak voor deze RA-maatregel, maar de Kamer was kritisch en had veel aanvullende wensen, waardoor het doel van de maatregel niet meer zou worden bereikt (vereenvoudiging systeem).

Banenafspraak

- In de brief wordt ook gesteld dat de door het vorige kabinet gemaakte banenafspraak en quotumregeling worden “vereenvoudigd”.
- Door beperkingen in de uitvoering bleek de regeling in de huidige vorm niet hanteerbaar.
- De financiële consequenties van de aanpassingen zijn nog niet duidelijk en worden uitgewerkt.
- De brief bevat een breder pakket aan maatregelen dan de twee hierboven beschreven. Centraal staat dat door (vooral) eenvoudigere

regelingen, het voor alle betrokken partijen aantrekkelijker (ook de arbeidsbeperkte zelf) wordt om te gaan werken. In de brief wordt aangekondigd dat verdere uitwerking van de maatregelen vóór de begrotingsbehandeling van SZW met de Kamer wordt gedeeld.

Q: Wanneer informeert het kabinet de Kamer over de voortgang van de banenafspraak bij de overheid?

A:

- De minister van BZK informeert de Kamer in het laatste kwartaal van 2018 over de afspraken en de acties van de sector overheid naar aanleiding van het brede onderzoek naar de mogelijkheden en knelpunten om de afgesproken aantallen voor de banenafspraak te realiseren.

Q: Hoe gaat het kabinet de banenafspraak aanpassen?

A:

- De komende periode gebruikt het kabinet om met alle betrokkenen de plannen verder uit te werken.

5.2 Financiële sector

5.2.a Schikking ING

- ING heeft een door het Openbaar Ministerie (OM) aangeboden transactie van € 775 mln. betaald vanwege jarenlange en structurele overtreding van anti-witwasregelgeving.
- Hoge transacties zijn een uitzondering en moeten dat ook blijven. Deze beoordeling is in eerste instantie aan het OM.
- Het OM heeft uitvoerig onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om natuurlijke personen strafrechtelijk te vervolgen.
- Het OM heeft geoordeeld dat de strafbare feiten in strafrechtelijk opzicht niet individueel aan personen toe te rekenen zijn.
- Het OM ziet de transactie als een passende en effectieve afdoening, onder meer omdat hiermee een groot herstel- en verbeterprogramma kan worden afgedwongen waarin OM en DNB vertrouwen hebben, en omdat hiermee snel een norm gesteld kan worden voor alle partijen in het financiële stelsel.
- De integriteit van financiële instellingen is één van de pijlers van vertrouwen en vormt daarmee een randvoorwaarde voor het goed functioneren van een instelling.
- De minister van Financiën heeft na het bekend worden van de zaak meerdere keren met de voorzitter van de raad van commissarissen van ING gesproken.
- Beslissingen over personele consequenties zijn aan de raad van commissarissen en de aandeelhouders. De raad van commissarissen heeft besloten om op het niveau van de raad van bestuur personele consequenties te trekken.

5.2.b CBS-rapport 10 jaar na Lehman

Korte samenvatting

- CBS vergelijkt, naar aanleiding van het begin van de crisis na de val van Lehman Brothers in 2008, de Nederlandse economie in 2007 met die in 2017. De vergelijking wordt gedaan aan de hand van een aantal sociaaleconomische en demografische indicatoren (tabel).
- Uit de vergelijking komt het beeld naar voren dat Nederland zich momenteel duidelijk in hoogconjunctuur bevindt en ook op veel vlakken het pre-crisisniveau is overstegen. Het herstel is echter nog niet op alle vlakken volledig (overheidsschuld. nieuwbouw, werkloosheid). Op de 'zachte indicatoren' zoals aantal gesloten huwelijken en vruchtbaarheidscijfers was het beeld in 2017 nog wat ongunstiger dan in 2007. De vraag hierbij is echter in hoeverre dit daadwerkelijk samenhangt met de crisis.

Indicator	Stand in 2017
BBP per hoofd	Ruim 2% boven niveau 2007
Consumentenvertrouwen	+24, hoogste niveau ooit op 2000 na
Begrotingssaldo	1.2% bbp vs -0.1% bbp in 2007
Overheidsschuld	57.1% bbp vs 43.1% bbp in 2007
Nieuwbouw	67.000, kwart minder dan 2007
Woningverkopen	242.000, hoogste aantal sinds 1995
Huizenprijs	+3% t.o.v. pre-crisis, met grote regionale verschillen (grote delen buiten Randstad prijs nog niet terug op niveau)
Hypotheekschuld	94.3% bbp en daarmee lager dan in 2007 (95.8% bbp)
Werkloosheid	4.9% van de beroepsbevolking vs 4.2% in 2007
Werkgelegenheid	Overall hoger dan 2007, maar leger in bouw, industrie en financiële dienstverlening
Bijstand	457.000 personen in 2017, anderhalf keer zoveel als eind 2008
Huwelijken/geregistreerd partnerschappen	Trekt aan sinds 2013, maar nog altijd lager dan pre-crisis
Vruchtbaarheid	Ca. 170.000 in 2017, 11.000 lager dan pre-crisis

Spreeklijn

- Het mooie CBS-overzicht laat duidelijk zien dat de Nederlandse economie er tien jaar na de crisis weer goed voor staat. De economie is groter dan tien jaar geleden, consumenten hebben vertrouwen in de toekomst, er zijn meer mensen aan het werk en de overheid heeft haar begroting op orde.
- De overheidsschuld ligt weliswaar nog hoger dan voor de crisis, maar met de historisch gezien grote begrotingsoverschotten die dit kabinet tot nog toe realiseert, neemt de schuld in rap tempo af. Dat is ook wenselijk. De crisis heeft ons geleerd dat de schuld snel kan oplopen als de economische situatie omslaat.

Q: Hoe robuust is úw begroting, hoe robuust is de Nederlandse economie nu?

A:

- De begroting staat er steeds beter voor. Nederland heeft nu weer een begrotingsoverschot, en een schuld die onder de 60 procent is en verder daalt. Maar de crisis heeft ons geleerd dat de schuld snel kan oplopen als de economische situatie omslaat. Daarom is het verstandig dat de schuld verder daalt.
- Ook de economie is robuuster geworden. Er zijn sinds de crisis veel maatregelen genomen, zowel in Europa als in Nederland zelf, om de financiële sector robuuster te maken. Denk aan de verhoging van kapitaalbuffers, maar ook wat er in de woningmarkt is gedaan, zoals de strengere leennormen en het beperken van de hypotheekrenteaftrek. Dat draagt bij aan de stabiliteit van de economie. Maar we moeten waakzaam blijven voor toekomstige economische schokken.

5.3 Klimaat

Q: Wanneer komt het kabinet met de Kabinetsappreciatie op het voorstel voor hoofdlijnen van een Klimaatakkoord?

A:

- De afgelopen maanden heeft een groot aantal partijen aan verschillende sectortafels gewerkt aan een voorstel voor hoofdlijnen van een Klimaatakkoord.
- Op 10 juli a.s. is dit voorstel door de voorzitter van het Klimaatberaad gepresenteerd.
- Met dit voorstel komt het kabinet een stap dichter bij het sluiten van een klimaatakkoord. Het voorstel draagt daarmee bij aan de ambitieuze en belangrijke doelstelling om in 2030 49% minder CO_2 uit te stoten dan in 1990.
- Dit voorstel is door PBL en CPB geanalyseerd. In hun analyse geven zij aan dat de CO_2-reductiedoelstelling van het kabinet behaald kan worden. De technische opties om deze CO_2-reductie kostenefficiënt in te vullen zijn geïdentificeerd. Nu moet een tweede slag gemaakt worden waarbij het concrete instrumentarium wordt vormgegeven, waarmee de reductie ook gerealiseerd kan worden.
- Het kabinet bestudeert de plannen van de tafels en de analyse van PBL en CPB en komt later deze week met haar kabinetsappreciatie zodat de tafels verder kunnen met het uitwerken van het klimaatakkoord.
- Bij die reactie gaat het kabinet uit van de kaders die de minister van EZK geformuleerd heeft in zijn brief van 23 februari jl. en zijn brief van 10 juli jl.

- Op basis van de kabinetsappreciatie en de doorrekening kan de rest van het jaar door partijen gebruikt worden om het voorstel verder uit te werken tot concrete doorrekenbare afspraken.
- De uitvoering van het Klimaatakkoord start in 2019.
- Ook bij het sluiten van het klimaatakkoord staat een doelmatige besteding van de overheidsmiddelen centraal. Dit is nodig om de kosten voor de maatschappij betaalbaar te houden en de overheidsuitgaven te beheersen. Bij de keuzes die gemaakt worden is de kostenefficiëntie leidend en zijn de afspraken in het Regeerakkoord het uitgangspunt.
- Bovendien is dienen de gemaakte afspraken doorrekenbaar te zijn. Als het hoofdlijnenakkoord in de winter gesloten wordt komt er een doorrekening van PBL en CPB waaruit moet blijken wat de verwachte CO_2-reductie is van de voorgestelde afspraken en beleidsinstrumenten, hoe kostenefficiëntie het pakket is en wat de lasteneffecten van het pakket zijn.
- Op basis van de kabinetsappreciatie en de doorrekening kan de rest van het jaar door partijen gebruikt worden om het voorstel verder uit te werken tot concrete doorrekenbare afspraken.

Q: Hoe zorgt het kabinet voor draagvlak en een eerlijke lastenverdeling?

A:

- Voor het kabinet geldt dat kostenefficiëntie leidend moet zijn bij keuzes om de transitie betaalbaar te houden.
- Bovendien moeten de voorstellen passen binnen de bestaande financiële en budgettaire kaders.

- Het geld dat beschikbaar is voor de transitie kan maar 1 keer worden uitgegeven.
- 'Macro' beschouwd, moet ons land de lasten van deze transitie kunnen dragen.
- Maar macro is niet micro. Op microniveau kunnen de maatregelen leiden tot grote inkomenseffecten.
- Dat moeten we zoveel mogelijk voorkomen, want als mensen het gevoel hebben dat de huishoudportemonnee te veel gaat lijden onder de transitie, dan verdwijnt het prille draagvlak snel.
- En als individuele bedrijven uit Nederland wegtrekken, dan verdwijnen de banen zonder dat de wereldwijde CO2-uitstoot daalt.
- Daar schiet niemand iets mee op.
- De doorrekening op het eindvoorstel zal inzicht bieden op het effect dat specifieke maatregelen op burgers en bedrijven en op burgers onderling.
- Bovendien wordt de discussie over de koopkrachtplaatjes uiteindelijk ieder jaar bij de augustusbesluitvorming tegen het licht gehouden.

Q: Hoe is het voorstel voor hoofdlijnen doorgerekend door PBL en CPB?

A:

- Het Klimaatberaad heeft het voorstel voor hoofdlijnen van een Klimaatakkoord aangeboden aan het PBL en het CPB voor doorrekening.
- Hierbij wordt specifiek gekeken naar de te behalen megatonnen CO2-reductie, de kostenefficiëntie en de lasteneffecten van het voorstel.

- Het zal geen integrale doorrekening zijn, omdat nog niet alle maatregelen en instrumenten voldoende concreet zijn. Het PBL heeft het daarom over een “analyse”.
- Het voorstel kijkt vooral naar de technologieën die gebruikt kunnen gaan worden (het “wat”) en nog niet zo veel naar de manier waarop we er voor kunnen zorgen dat die technologieën gebruikt kunnen gaan worden (het “hoe”).
- De analyse dient er vooral toe om partijen aan de tafels en het kabinet inzicht te bieden in de vraag of men op de juiste weg is, en welke keuzes daarbij van partijen noodzakelijk zijn.
- Daarmee biedt de analyse de basis om met de betrokken partijen de verdere uitwerking van het Klimaatakkoord op te pakken.

Q: Hoe duur wordt het klimaatakkoord voor Nederland?

A:

- Het PBL schat de nationale kosten van het voorstel voor hoofdlijnen van een klimaatakkoord op 3 tot 4 miljard euro in 2030.
- Dit is exclusief de mobiliteitssector, want het PBL heeft die plannen niet kunnen analyseren. Dit komt doordat de mobiliteitstafel met een menu aan maatregelen is gekomen, maar nog geen voorkeurspakket heeft gekozen.
- Het PBL geeft aan dat kosten onzeker zijn omdat zij afhangen van technologische verandering en van het klimaatbeleid in andere landen.
- Deze nationale kosten zijn de kosten voor de samenleving als geheel. De planbureaus kunnen de gevolgen voor de overheidsfinanciën en de lasten voor burgers en bedrijven pas gaan doorrekenen als het klimaatakkoord is uitgewerkt.

- Het PBL geeft verder aan dat er tot 2030 voor 80 tot 90 miljard geïnvesteerd moet worden. Dit zijn investeringen in wind- en zonneparken, het elektriciteitsnet, CO2-reductie bij bedrijven, het aanpassen van woningen, etc. Van deze investeringen hebben we tot ver na 2030 plezier en daarom ziet het PBL maar een deel van deze investeringen als kosten in de periode tot 2030.

Q: Hoe gaat u er voor zorgen dat het klimaatakkoord niet te duur wordt?

A:

- Allereerst heeft het kabinet in het regeerakkoord duidelijke budgettaire kaders gesteld waarbinnen het klimaatakkoord moet blijven.
- Ook moeten we weten wat de kosten van klimaatmaatregelen zijn, zowel voor de overheid, als voor burgers en bedrijven. Het PBL en het CPB spelen hier een belangrijke rol.
- Iedere klimaattafel heeft een duidelijke doelstelling en heeft er belang bij om een pakket van kostenefficiënte maatregelen voor te stellen.
- Het PBL heeft in haar analyse al aangegeven dat de voorstellen van de tafels in lijn zijn met een kostenefficiënt klimaatpakket.
- In de kabinetsreactie op het voorstel voor de hoofdlijnen van een klimaatakkoord zal het kabinet hier verder op in gaan.

Q: Hoe verhoudt de 49%-doelstelling van het Klimaatakkoord zich tot de internationale context met betrekking tot de 55%-ambitie en het behouden van een gelijk speelveld?

A:

- Met de 49%-ambitie heeft het kabinet niet zozeer beoogd de lat structureel hoger te leggen dan de buurlanden, maar vooral om zich eerder dan andere landen te kunnen voorbereiden.
- In Europa neemt het kabinet het voortouw om de reductiedoelstelling voor 2030 te verhogen naar 55%.
- Nederland doet hiermee een inzet die rechtstreeks volgt uit het Klimaatakkoord van Parijs.
- Een eenzijdige ambitie van Nederland zal weinig succesvol zijn. Een ongelijke inzet tussen landen kan al snel leiden tot verschuiving van productie van energie, grondstoffen en producten over de grens.
- Daardoor kan de nationale uitstoot in korte tijd fors dalen, terwijl het netto 'mondiale' klimaateffect gering of zelfs negatief is.
- Dan maken we kosten en verdwijnt de werkgelegenheid, terwijl het klimaat niet geholpen is.
- In het komende decennium zal duidelijk worden op welke manier andere landen het Nederlandse voorbeeld volgen.
- Omdat de uitkomst van de internationale gesprekken nog niet vaststaat, kan de uiteindelijke doelstelling voor 2030 afwijken van de 49% waar het kabinet nu van uit gaat.

Q: Hoe staat het met de voortgang van de Klimaatwet?

A:

- Voor het zomerreces is door een groot aantal fracties een gewijzigd voorstel voor een Klimaatwet ingediend.

- Dit toont een breed politiek draagvlak voor het aanpakken van klimaatverandering.
- Het gewijzigd voorstel van de wet is voor advies aangeboden aan de Raad van State.
- Na verwerking van het advies door de initiatiefnemende fracties, kan de behandeling van het wetsvoorstel beginnen.
- Tevens zal het kabinet Uw Kamer een kabinetsreactie sturen op het voorstel.

5.4 Pensioen

Kern:

- In het regeerakkoord is een ambitieus pakket aan maatregelen opgenomen om het pensioenstelsel te vernieuwen.
- Voor de toekomst is een stelsel nodig dat beter aansluit bij de veranderende arbeidsmarkt en de persoonlijke behoeften van deelnemers en gepensioneerden, maar waarbij de sterke elementen (zoals verplichtstelling, collectieve uitvoering en risicodeling) gehandhaafd blijven.
- Belangrijke uitgangspunten daarbij zijn, in lijn met eerdere SER-adviezen, het afschaffen van de zogenoemde doorsneesystematiek en een nieuw pensioencontract met een meer persoonlijk pensioenvermogen gecombineerd met het behoud van collectieve risicodeling.
- Het kabinet wil samen met sociale partners de stap zetten naar een vernieuwd pensioenstelsel, nadat de Sociaal-Economische Raad hierover een advies heeft uitgebracht.
- Binnen de SER wordt op dit moment gewerkt aan de vormgeving van een nieuw pensioencontract. In de laatste jaren is al veel uitgewerkt en de urgentie is nog onverminderd groot.

Achtergrond (niet uitspreken):

- Binnen de SER wordt nog steeds gesproken een mogelijk pensioenakkoord. Er lijkt echter niet veel voortgang in de discussie te zitten. Of ze eruit gaan komen is daarom zeer de vraag.
- Met name (compensatie voor) de afschaffing van de doorsneesystematiek, de risicodeling in het contract en het

beleggingsbeleid zijn hele fundamentele discussiepunten waar geen voortgang op wordt geboekt.

- Daarnaast is steeds meer de vraag of er überhaupt draagvlak voor een pensioenakkoord is binnen de vakbonden. De discussie duurt nu al bijna een jaar en er lijkt inhoudelijk geen voortgang te worden geboekt.
- Ook de positie van DNB hierbij is een vraag. DNB is kroonlid in de SER maar kon zich eerder niet vinden in de concept SER-teksten. Als DNB een pensioenakkoord niet steunt of zelfs afvalt is dat een fors politiek en publicitair risico.

5.5 Woningmarkt

5.5.a Factsheet scheefwonen

Wat is scheefwonen en waarom is het een probleem?

- Je hebt 'goedkoop scheefwonen', 'duur scheefwonen' en 'te groot scheefwonen'. In de media gaat het normaal gesproken om goedkoop scheefwonen, waarbij iemand met een te hoog inkomen in een gereguleerde huurwoning woont en daardoor een te lage huur betaalt. In het Interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) sociale huur uit 2016 werd geconcludeerd dat dit aanzienlijke ondoelmatigheden oplevert. Er komt jaarlijks circa €1,2-1,5 miljard aan impliciete subsidies bij deze huishoudens terecht.
- Het feit dat huishoudens te goedkoop (of te groot) wonen draagt ook bij aan gebrekkige doorstroming. Deze huishoudens zijn weinig geneigd te verhuizen en houden zo woningen bezet voor hen die het wel nodig hebben.

Hoeveel mensen wonen scheef?

Uit het WoON-onderzoek 2015 blijkt dat de goedkope scheefheid (huishoudens met een inkomen boven € 36.165 woonachtig in een huurwoning met een huurprijs onder de liberalisatiegrens) sinds 2009 is afgenomen. Er zijn helaas geen recentere cijfers.

Tabel 1.3.2 Goedkope scheefheid naar segment huursector, 2009 - 2015

	Corporaties	Particulier
2009	661.300	127.900
2015	409.800	118.700

- In totaal gaat het in 2015 om zo'n 21% van de gereguleerde huurwoningen. Dit percentage is redelijk gelijk verdeeld over het land. In bijvoorbeeld schaarstegbieden is het 24%, in niet-schaarstegebieden 20% en in de vier grootste steden 21,5%.
- De afname van de goedkope scheefheid tussen 2009 en 2015 is voor een deel het gevolg van de crisis, waardoor de inkomens gedaald zijn. Daarnaast is de instroom in de sociale sector sinds 2011 aan strengere regels gebonden (zie passages over beleid verderop).
- In de periode 2013 - 2016 nam het aandeel huishoudens met een middeninkomen in een gereguleerde corporatiewoning af van 13% naar 11%.
- In 2016 is de inkomensgrens voor een periode van 5 jaar verhoogd. Dit zorgt ervoor dat middeninkomens tot 2021 nog in de sector terecht kunnen. Uiteraard vertraagt dit de doorstroming binnen de sector. Aan de andere kant is op dit moment het aanbod middenhuurwoningen (net boven de liberalisatiegrens) niet zeer ruim, dus daar kunnen middeninkomens ook niet makkelijk terecht.
- Wel zouden de hoge inkomens zo snel mogelijk uit de gereguleerde huur moeten verdwijnen. Het aandeel huishoudens met een hoger inkomen in een gereguleerde corporatiewoning nam af van 18% in 2013 naar 13% in 2016. Deze woningen zouden beschikbaar kunnen komen voor lage (en evt. midden)inkomens.

- Veel minder beweging dan bij goedkoop scheefwonen is te zien bij het te groot goedkoop scheefwonen en evenmin is duidelijk in welke mate corporaties daar op sturen.

Welk beleid wordt er gevoerd?

- Sinds 2011 geldt een inkomenseis die bepaalt of een huishouden toegang kan krijgen tot een sociale huurwoning. De toewijzingsgrens werd ingevoerd op € 33.600 (in 2017 € 36.165). Een maatregel uit 2016 die scheefwonen juist in de hand werkt, is de tijdelijke verhoging van de inkomensgrens tot € 40.349, voor een periode van 5 jaar.
- Corporaties mogen een inkomensafhankelijke huurverhoging toepassen om goedkoop scheefwonen tegen te gaan. Voor huishoudinkomens onder de € 41.056 geldt een maximale huurverhoging van 3,9%. Voor huishoudinkomens boven de € 41.056 geldt een maximale huurverhoging van 5,4%. Ook binnen het huidige huursombeleid, waarbij de toename van de totale huursom voor een corporatie wordt gemaximeerd op inflatie plus 1%, is het nog steeds mogelijk voor corporaties om een inkomensafhankelijk huurbeleid te voeren als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan.
- In de Wet doorstroming huurmarkt die in 2016 van kracht werd, wordt niet alleen ingezet op financiële prikkels maar zijn ook de mogelijkheden om tijdelijke huurcontracten af te sluiten verruimd.
- Voor de toekomst
- Een beleidsoptie uit het IBO Sociale Huur (2016) was dat bij goedkoop scheefhuren in het contract kan worden opgenomen dat de huur stijgt wanneer het inkomen uitkomt boven de toewijzingsgrens voor de doelgroep (€ 36.165).

- Een denkrichting voor de lange termijn uit het IBO is de introductie van marktconforme huren. In deze optie wordt het stelsel van impliciete subsidies volledig afgebouwd door geen huurprijsregulering meer toe te passen.
- De Studiegroep Duurzame Groei (2016) had het idee om de mogelijkheid creëren voor corporaties om, wanneer het inkomen boven de toewijzingsgrens uitkomt, de huur binnen een paar jaar op te trekken naar maximaal onder het puntenstelsel (WWS).
- In het Manifest Passend Wonen van juni 2018 hebben een aantal (vooral Amsterdamse) corporaties voorgesteld om naar een methodiek van Passend Wonen te gaan. Woningcorporaties kunnen voortaan in het contract opnemen dat de huur kan stijgen én dalen op basis van 1. het gezamenlijk inkomen van de bewoner(s); 2. het aantal bewoners.
- Het AD berichtte 26 september jl. over een plan van de coalitiepartijen. Het ging hier ook om een vorm van passend wonen, waarbij de huur bij goedkoop scheefwonen vrij snel kon worden opgetrokken naar maximaal WWS of liberalisatiegrens (als die lager ligt), maar waar de huur ook kon dalen bij inkomensdaling. De details zijn helaas nog niet bekend. MinBZK heeft aangegeven dit voorstel mee te nemen in gesprekken met Woonbond/Aedes over een sociaal huurakkoord.

Spreektekst inzake het voorstel van de coalitiepartners om de huurprijs jaarlijks te herijken op het inkomen?

A

- De Kamer geeft een duidelijk signaal om de huren meer op het inkomen passend te maken en de doorstroming te bevorderen.

- Dit sluit ook aan op het regeerakkoord waar vanuit het kabinet zich inzet op een betere allocatie van de woningvoorraad, passend bij de financiële mogelijkheden en hedendaagse wensen van mensen. Waarbij enerzijds het moment van toewijzen van belang is, maar anderzijds ook de mogelijkheid voor doorstroming zodat blijvende passendheid mogelijk is.
- Dit is tevens een van de onderwerpen: zoals betaalbaarheid waarborgen via huursom, passend toewijzen en een verdeelsleutel bij verduurzaming.
- De minister van BZK moet bezien hoe dit praktisch en juridisch vorm gegeven kan worden en welke effecten kunnen worden verwacht.
- De minister van BZK heeft in haar brief over Voortgang aanpak Woningmarkt van 25 september aangegeven dat zij met Aedes en Woonbond wil bezien waar en welke ruimte er is om tot een gedragen akkoord te komen.
- De minister van BZK heeft in het AO Huuraangelegenheden van 26 september aangegeven dat zij de inbreng en de wens van de coalitiepartijen voor grotere huursprongen bij inkomensstijging maar ook bij inkomensdaling zal betrekken bij haar gesprekken met Aedes en Woonbond en de Kamer hierover zal informeren.
- Aan de hand van de uitkomsten van deze gesprekken kan de minister van BZK een concreet beeld vormen over de benodigde acties om de huurprijsontwikkeling, doorstroming en verduurzaming te kunnen bevorderen.

5.5.b Reactie PvdA-maatregelen wonen

Vraag: Wat vindt u van het idee om starters op de woningmarkt minder overdrachtsbelasting en huisjesmelkers en speculanten meer overdrachtsbelasting te laten betalen?

Antwoord:

- Starters en gezinnen hebben moeite om een betaalbare woning te vinden. Zeker in de grote stad. Ik ben mij hier bewust van.
- Fiscale maatregelen zullen het probleem van excessen op de woningmarkt, zoals huisjesmelkerij, niet direct oplossen, omdat zeker niet iedere belegger een huisjesmelker is.
- Bovendien maakt zo'n maatregel de overdrachtsbelasting onnodig complex. Het is aannemelijk dat de hogere kosten door de hogere overdrachtsbelasting worden doorbelast naar huurders in de vorm van hogere huren.
- Marktpartijen kunnen bovendien bijdragen aan een wenselijke verruiming van het aanbod huurwoningen, vooral in het nog schaarse middenhuursegment.
- Excessen op de woningmarkt moeten gericht aangepakt worden. Daar werkt dit kabinet aan samen met de sector. De minister van BZK heeft de Kamer hierover op 5 juli geïnformeerd.

Indien nodig kunt u ingaan op de complexiteit van de 'doelgroep starters' en "huisjesmelkers/speculanten":

- Een speciale regeling voor ‘starters’ en ‘huisjesmelkers/speculanten’ op de woningmarkt is complex. **Hoe ga je om met, en hoe controleer je bijvoorbeeld**:
    - mensen die samen een woning kopen, maar verschillende achtergronden hebben op de woningmarkt?
    - doorstromers die hun oude woning niet verkocht krijgen?
    - mensen die uit het buitenland komen en een woning kopen?
    - doorstromers die eerst hun oude woning verkopen, dan tijdelijk huren, en vervolgens weer een woning kopen?

Vraag: Wat vindt u van het idee van een ‘huisjesmelkerstaks’, namelijk een extra belasting voor iedereen die meer dan tien huizen bezit?

Antwoord:

- Fiscale maatregelen zullen het probleem van excessen op de woningmarkt, zoals huisjesmelkerij, niet direct oplossen, omdat zeker niet iedere belegger een huisjesmelker is.
- Marktpartijen kunnen bovendien bijdragen aan een wenselijke verruiming van het aanbod huurwoningen, vooral in het nog schaarse middenhuursegment.
- Excessen op de woningmarkt moeten gericht aangepakt worden. Daar werkt dit kabinet aan samen met de sector. De minister van BZK heeft de Kamer hierover op 5 juli geïnformeerd.

Indien er wordt ingegaan op de haalbaarheid van een dergelijke maatregel:

- Als de uitvoering van een dergelijke belasting bij de Belastingdienst ligt, dan wordt de maatregel streng getoetst op uitvoerbaarheid, zoals u bekend is.

Vraag: Wat vindt u van het idee van het (op landelijk niveau) invoeren van verhuurvergunningen voor woonruimte volgens Gronings model?

Antwoord:

- Het ministerie van BZK voert momenteel gesprekken met de sector om een gezamenlijke aanpak voor “goed verhuurderschap” uit te werken. Het betreft naast discriminatie en de aanpak van huisjesmelkers ook het hanteren van dubbele bemiddelingskosten.
- Het verkennen van de mogelijkheden voor een verhuurvergunning kan eventueel in dit traject meegenomen worden.
- De minister van BZK zal de Kamer dit najaar informeren over de uitkomsten van het traject.

Vraag: Vindt u ook niet dat bij verhuur via AirBnB gewoon netjes btw en toeristenbelasting betaald moet worden, waarmee geïnvesteerd kan worden in een fijne buurt?

Antwoord:

- Ja, de btw-regelgeving dient voor alle prestaties door ondernemers te worden toegepast, dus ook voor de verhuur via Airbnb.
- De toeristenbelasting is een gemeentelijke belasting, hiervoor zijn gemeenten zelf verantwoordelijk.

6 Europa/internationaal

6.1 Meerjarig Financieel Kader (MFK)

- De raming van de Nederlandse afdrachten aan de EU voor **2019 stijgt met 303 miljoen euro t.o.v. Startnota**.
- Dit is het gevolg van 3 verschillende effecten:
  - **Reservering CBS bronnenrevisie: 500 mln euro.** Elke 5 jaar vindt een bronnenrevisie plaats. Op basis van het verleden is een inschatting gemaakt van de bruto naheffing, waarvoor een reservering is getroffen. Het structurele effect (vanaf 2021) bedraagt jaarlijks 100 mln euro.
  - **Voorjaarsraming Commissie: 432 mln euro.**
    - Het Nederlandse aandeel in het EU-BNI neemt vanaf 2018 toe. Het effect van 2018 slaat neer in 2019, waardoor 2019 dubbel zo groot is.
    - In 2018 ontstaat een meevaller als gevolg van een lagere invoerrechten-afdracht.
  - **EU-jaarbegrotingsvoorstel 2019**
    - 188 mln euro. A.g.v. het verwachte inlopen van vertragingen (met name bij Cohesie) is bij de VJN uit prudentie 188 miljoen euro doorgeschoven naar 2019, wat een tegenvaller in 2019 zou betekenen.
    - -817 mln euro. Bij presentatie van het EU-jaarbegrotingsvoorstel 2019 bleek echter dat de vertragingen uit eerdere jaren niet ingelopen worden in 2019, wat een meevaller van 817 miljoen euro betekent.

Q: Als de vertraging niet in 2019 wordt ingehaald, wanneer dan wel?

A:

- Het is vooraf moeilijk te voorspellen wanneer inhaalbetalingen voor de vertraagde programma's plaats zullen vinden.
- De betalingen kunnen niet meer naar een jaar binnen het huidige MFK (dat loopt tot en met 2020) worden doorgeschoven, omdat voor het jaar 2020 is reeds met het maximaal mogelijke betalingenniveau gerekend.
- Doordat de inhaalbetalingen daarmee doorschuiven naar het volgende MFK, lopen ze automatisch mee in de onderhandelingen voor het volgende MFK. Deze onderhandelingen zijn op dit moment net begonnen.

6.2 Stand van zaken EMU

- De conclusies van de Eurotop refereren aan drie onderwerpen:
  - 1) Starten werk aan routekaart voor politieke onderhandelingen EDIS (o.b.v. alle elementen uit 2016-roadmap)
  - 2) Eurogroep werkt aan term sheet voor vormgeving backstop voor het Single Resolutie Fonds (SRF) in het ESM tezamen met versterking van het ESM (o.b.v. alle elementen uit Centeno-brief)
  - 3) EG houdt verdere discussie over andere onderwerpen uit Centeno-brief (waaronder een eurozonebegroting).
- NL kan zich vinden in de Eurotop-conclusies. De prioriteit moet liggen bij de bankenunie en het ESM en de conclusies sorteren hier voor op mogelijke besluitvorming in december 2018.

<u>Routekaart EDIS (European Deposit Insurance Scheme)</u>

- Bij de routekaart voor het starten van politieke onderhandelingen over een EDIS zal worden vastgehouden aan elementen van de 2016 routekaart.

6.3 ECB-beleid en dekkingsgraden

- De ECB heeft in juni bekend gemaakt het **opkoopprogramma**, beter bekend als QE, per 1 januari **te zullen beëindigen**. Opbrengsten van aflopende obligaties worden voorlopig nog wel geherinvesteerd dus de balans van de ECB blijft vanaf 1 januari even groot.
- Daarnaast heeft de ECB aangekondigd de beleidsrentes naar verwachting niet te verhogen voor het einde van de zomer 2019.
- De algemene verwachting is dat de rentes vanaf dan slechts langzaam zullen stijgen maar uit de historie blijkt dat het **lastig is te voorspellen hoe de rente zich op middellange termijn gaat ontwikkelen**.
  Hogere rentes hebben per saldo een positief effect op de dekkingsgraad van pensioenfondsen maar kunnen een drukkend effect hebben op kredietverlening. Ook kunnen hogere rentes een prikkel geven om minder schuld aan te gaan en zorgen dat banken afzien van te risicovolle leningen.

6.4 Brexit

- Met presentatie van VK White Paper zijn de onderhandelingen een nieuwe fase ingegaan: VK heeft langverwachte nadere positie op kader toekomstige betrekkingen ingenomen. Het white paper voldoet echter niet aan de EU-randvoorwaarden.
- Steun voor de aanpak en de inzet van Team Barnier.
- Op 20 september zal Brexit op de informele Europese Raad worden besproken.
- Barnier heeft in de persconferentie met Raab op 21/8 aangegeven dat de deadline van oktober opgeschoven kan worden tot 'ruim voor het einde van het jaar' dus mogelijk november. Beide partijen is het er nog veel aan gelegen om tot een akkoord te komen.
- De kans dat er geen akkoord komt tussen de EU en het VK is onverminderd aanwezig. In die context bereiden NL, de Commissie en de rest van de EU27 zich nog steeds actief voor op een cliff edge scenario.

Q: Wat is de stand van zaken in de onderhandelingen?

A:

- Sinds de ER Artikel 50 van 28-29 juni jl. slechts zeer beperkt vooruitgang geboekt.
- De openstaande punten in het terugtrekkingsakkoord zijn de Iers/Noord Ierse grenskwestie, de governance ofwel de rol van het EU Hof van Justitie in het terugtrekkingsakkoord, geografische indicaties en de behandeling van data die zich op dit moment al in het VK bevinden.
- Ook de gesprekken over de politieke verklaring over het kader van de toekomstige betrekkingen verlopen stroef en blijven vooralsnog

beperkt tot het uitwisselen van standpunten. Hierbij zijn de gesprekken over interne en externe veiligheid constructiever dan die over het beoogde economische partnerschap.

- In juli heeft het VK een White Paper met de Britse inzet voor de toekomstige relatie uitgebracht. Dit heeft nog niet geleid tot een doorbraak in de onderhandelingen.
- Sinds de tweede week van augustus daarom wekelijks onderhandelingen om kansen op overeenstemming over terugtrekkingsakkoord en politieke verklaring over kader toekomstige betrekkingen zoveel als mogelijk te vergroten.

Q: Is NL goed voorbereid op no deal? Wat is de stand van zaken van de Nederlandse voorbereidingen om klaar te zijn voor een no deal?

A:

- De inzet van het kabinet is " hope for the best (deal/overgangsperiode), prepare for the worst (no deal/cliff edge)" : de onderdelen van de Rijksoverheid die de Brexit aangaat, inclusief hun uitvoeringsdiensten, etc., treffen maatregelen ter voorbereiding op de terugtrekking van het VK uit de EU, deal of no-deal.
- Over deze voorbereidende preparedness- en contingency-maatregelen is uw Kamer voor de verschillende beleidsdomeinen recent nog geïnformeerd. Ook volgt er op 10 oktober 2018 een besloten technische briefing waar specifieker wordt ingegaan op de te nemen contingency-maatregelen in het geval dat het VK de EU verlaat zonder terugtrekkingsakkoord.

6.4.a Voorbereiding Douane op Brexit

- De Douane bereidt zich, conform de overheidslijn, voor op een harde Brexit per 29 maart 2019: “Prepare for the worst, hope for the best”;
- De gevolgen van een Brexit zijn aanzienlijk vanwege de bestaande handelsstromen tussen Nederland en het VK. Na een Brexit, waarbij het VK uit de douane-unie en interne markt treedt, zal het goederenverkeer tussen het VK en het vaste land van de EU te maken krijgen met douaneformaliteiten;
- Het is nog onduidelijk hoe de toekomstige relatie tussen het VK en de EU27 eruit zal gaan zien, maar ongeacht welke toekomstige relatie er komt worden douaneformaliteiten en douanecontroles van toepassing wanneer het VK uit de interne markt en de douane-unie treedt;
- De wervings- en opleidingscapaciteit van de Douane wordt zo maximaal mogelijk benut. De Douane is in maart jl. gestart met het werven van extra douaniers en het doen van investeringen in extra huisvesting en materieel. Het aantal extra benodigde douaniers zal liggen tussen de 750 fte (bij een Brexit volgens een CETA-overeenkomst) en 930 fte (bij een Brexit zonder overeenkomst);
- Bij de Belastingdienst is – ondanks de grote uitstroom – sprake van overtolligheid op de relatief eenvoudigere functies. Deze medewerkers stromen waar mogelijk door naar Douane.
- Op basis van de huidige inschatting verwacht Douane dat eind maart volgend jaar 300 fte Brexit personeel inzetbaar is;
- De verwachting dat deze extra inzet voldoende is om de eerste gevolgen van terugtrekking van het VK uit de EU aan te kunnen. De Douane zal wel keuzes moeten maken omdat op 29 maart 2019 nog niet alle benodigde douaniers inzetbaar zijn. Daarbij zal door

herprioritering van de capaciteit en werkzaamheden voorrang worden gegeven aan het opvangen van de directe gevolgen van de terugtrekking van het VK uit de EU, zoals het kunnen verwerken van de extra stroom douaneaangiften;

- Omdat de capaciteit eind maart 2019 nog niet op het structureel gewenste niveau zit lopen de volgende noodzakelijke tranches werving, selectie en opleiding uiteraard gewoon door, zodat binnen afzienbare tijd het volledige aantal van 928 fte in de douaneorganisatie aan het werk is;
- Om zoveel als mogelijk nieuwe medewerkers tijdig beschikbaar te hebben op 29 maart 2019, is naast de reguliere douaneopleiding een traject opgestart om voor een aantal gerelateerde processen aan de terugtrekking van het VK uit de EU meer taakgericht op te leiden. Dit verkort het opleidingstraject en versnelt de beschikbaarheid van nieuwe medewerkers aanzienlijk;
- Zoals ook blijkt uit het rapport van EZK (KPMG) wordt het bedrijfsleven zwaar door de Brexit geraakt. Naar schatting zullen ruim 35.000 bedrijven voor het eerst te maken krijgen met douaneformaliteiten. Extra lasten hiervan voor bedrijfsleven kunnen oplopen tot € 600 miljoen (zowel in EU als VK).

Achtergrondinformatie
Dit voorjaar is bij BVM 78 mln. structureel voor Brexit ter beschikking gesteld aan Belastingdienst/Douane;

- 57 mln. daarvan heeft betrekking op de financiering van de personele kosten (928 fte);
- Toekomstige Brexit douaniers worden in tranches geworven. Deze gefaseerde instroom van nieuwe medewerkers is noodzakelijk teneinde een zorgvuldige werving- en selectieprocedure alsmede het

daarbij behorende opleidingstraject binnen de staande organisatie te realiseren;

- Ondanks de krappe arbeidsmarkt slaagt de Douane er vooralsnog goed in nieuwe douaniers aan te trekken. De vacatures uit de eerste en tweede wervingsronde zijn grotendeels vervuld. In de derde wervingsronde zijn er voldoende geïnteresseerden, waarvan naar het beeld van de Douane voldoende geschikte kandidaten, om de opgestelde vacatures te kunnen vervullen. Ook de respons op de vierde wervingsronde, die is gestart in september, is positief;
- Douane ligt op koers om ruim 500 FTE extra binnen te hebben in maart 2019 (planning werving is 523 fte, zie bovenstaande tabel);
- Qua *inzetbaarheid* koerst de Douane nog steeds op het realiseren van 300 opgeleide fte per eind maart 2019. Dat is in lijn met wat het kabinet eerder is gemeld (verslag schriftelijk overleg Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken; Vergaderjaar 2017-2018, Kamerstuk 21501-02 nr. 1904);
- Om nieuwe medewerkers tijdig beschikbaar te hebben op 29 maart 2019, is naast de reguliere douaneopleiding een traject opgestart om voor een aantal gerelateerde processen aan de terugtrekking van het VK uit de EU meer taakgericht op te leiden. Dit verkort het opleidingstraject en versnelt de beschikbaarheid van nieuwe medewerkers aanzienlijk.

6.5 Begroting Italië

Kern

- Een lijst aan beleidsmaatregelen en enkele kerncijfers van de Italiaanse begroting zijn eind vorige week bekend geworden.
- De Italiaanse ontwerpbegroting (Draft Budgetary Plan – DBP) voor 2019 zal een flink deel van de dure verkiezingsbeloften uit het recent gesloten regeerakkoord in enige vorm bevatten waaronder het basisinkomen, de vlaktaks en de terugdraaiing van de eerdere pensioenhervorming.
- Het EMU-saldo zal volgend jaar vermoedelijk oplopen van -1,7% tot -2,4% bbp. Hiermee zal Italië niet voldoen aan de eisen die de Commissie aan Italië heeft gesteld op basis van het SGP.
- In reactie op de kerncijfers is de volatiliteit op de financiële markten hoog en is de spread op Italiaans-Duitse staatsobligaties flink gestegen op eind vorige week en begin deze week.

Evt. Q&A's

Vraag: Wat is de reactie van de minister op deze begroting?

Antwoord

- Ik heb kennis genomen van de ontwikkelingen rond de Italiaanse begroting.
- Dit is echter nog niet de complete en definitieve ontwerpbegroting die uiterlijk 15 oktober zal worden ingediend in Brussel.
- Aangezien de concrete uitwerking van de Italiaanse begroting nog bekend worden, lijkt het mij onverstandig dat ik een mening geef over de kerncijfers. Desalniettemin zijn we wel bezorgd.
- Ook is Nederland van mening dat lidstaten zich moeten houden aan de regels uit het Stabiliteit- en Groei Pact. Dit geldt dus ook voor Italië.
- Het is de Europese Commissie die straks aan zet is om na 15 oktober te bepalen of de ontwerpbegroting, het zogeheten Draft Budgetary Plan (DBP), voldoet aan de eisen van het SGP. Als de Italiaanse ontwerpbegroting niet voldoet aan de eisen van het SGP, zal ik uiteraard de Europese Commissie aansporen tot een strikte opstelling.

Vraag: Hoe beoordeelt de minister de reactie van de financiële markten op de Italiaanse begroting?

Antwoord:

- Ik heb kennis genomen van de ontwikkelingen op de financiële markten rond Italië.
- Het lijkt mij onverstandig als ik commentaar ga leveren op de precieze beweging van de financiële markten, maar wij volgen deze uiteraard nauwgezet.

Vraag: Wat betekent de Italiaanse begroting voor de discussie over de verdieping EMU?
Antwoord:

- De begroting van één lidstaat bepaalt niet hoe we naar de toekomst van de algehele EU of EMU kijken.
- Wel vind ik het enorm belangrijk dat lidstaten zich houden aan de regels die we binnen de EU en EMU hebben afgesproken, en dit geldt dus ook voor de Europese begrotingsregels.
- Dat is in het belang van deze lidstaten zelf en Europa als geheel en zo alleen zo kunnen we een zinnige discussie voeren over de verdieping van de EMU.

7 Overig

7.1 Appreciaties tegenbegroting GL, SP en PvdA

Kernpunten

- De linkse oppositie heeft alternatieve plannen gemaakt en laten doorrekenen. Hun motto's zijn: 'mensen boven multinationals', 'leraren, agenten en verpleegkundigen boven beleggers, banken en expats' en 'duurzaam en betaalbaar wonen en een eerlijk klimaatbeleid'.
- Ze verhogen de lasten met 6 miljard euro en geven 5,9 miljard euro extra uit. Het EMU-saldo 2019 is hiermee gelijk aan het saldo van het kabinet (1,0%).

- U kunt aangeven:
  - Het is te prijzen dat de linkse oppositiepartijen alternatieve plannen presenteren en deze hebben laten doorrekenen door het CPB. Dit faciliteert een debat gebaseerd op feiten. Ook verdient het een compliment dat de linkse partijen begrotingsdiscipline tonen en het saldo niet laten verslechteren.
  - De partijen kiezen voor een grotere collectieve sector (hogere lonen onderwijs, zorg en politie) en financieren dit vooral met lastenverzwaringen, voor het bedrijfsleven en burgers. Ze houden niet alleen de dividendbelasting in stand, maar verhogen ook de vpb, de bankenbelasting en zien af van het tweeschijvenstelsel.
  - De collectieve lastendruk neemt hiermee toe, waardoor ondernemen en werken minder lonend wordt. De coalitie maakt op dit punt daarom andere keuzes, juist om werken en investeren te stimuleren.

Tabel van partijen zelf [bron PvdA]

	Uitgaven	Lasten
1: Mensen boven multinationals		
Geen duurdere boodschappen door btw-verhoging		-€ 3,0
Geen verlaging winstbelasting en toptarief naar 27%		€ 2,1
Eigen risico verlagen	€ 1,9	
Afzien van tweeschijvenstelsel		€ 3,9
Eerder stoppen met werk	€ 0,9	
Verhoging vermogensbelasting voor miljonairs		€ 1,4
Lokale armoedebestrijding, schuldhulpverlening en investeringen in beschut werk (0,6 miljard) & terugdraaien bezuiniging op kleine en laagbetaalde banen (0,2 miljard)	€ 0,6	-€ 0,2
Eerlijk werk (Wajong 75% WML, geen aanpassing WIA)	€ 0,1	
2: Leraren, agenten en verpleegkundigen boven beleggers, banken en expats		
Salaris omhoog en werkdruk omlaag in publieke sector (onderwijs, zorg, politie en sociale advocatuur)	€ 2,0	
Bankenbelasting omhoog		€ 1,0
Dividendbelasting blijft		€ 0,4
Afschaffen expatregeling		€ 0,4
3: Duurzaam en betaalbaar wonen en een eerlijk klimaatbeleid		
Extra betaalbare en duurzame woningen en geen bezuiniging huurtoeslag	€ 0,6	
Geen verhuurderheffing bij extra bouw, verduurzaming of lagere huren		-€ 0,6
Hogere energierekening vervuilers		€ 1,9
Verlagen energierekening burgers		-€ 1,2

Bijlage – Toelichting maatregelen

EMU-saldo en houdbaarheid

- De AOW-leeftijd wordt bevroren op 66 jaar. De AOW-uitgaven nemen in 2019 hierdoor toe met € 0,6 mld. Het bevriezen van de AOW-leeftijd kent echter een meerjarige budgettaire oploop. Na 2019 leidt deze maatregel dan ook tot een significante verslechtering van het EMU-saldo en de houdbaarheid.
- Er wordt in de tegenbegroting geen rekening gehouden met het accreseffect van de extra uitgaven. Conform de reguliere systematiek zou er accreseffect van circa € 0,6mld. optreden. Dit leidt tot een verslechtering van het saldo van € 0,1 %, tenzij er met het lokaal bestuur afspraken worden gemaakt om de reguliere accressystematiek niet toe te passen.

Lasten

- De lasten voor burgers stijgen voornamelijk doordat het tweeschijvenstelsel niet wordt ingevoerd. Hierdoor vervalt een lastenverlichting van circa €4 mld in 2019. Dit gaat vooral ten koste van de koopkracht van mensen met een middeninkomen. Ook zullen huishoudens door aanpassingen in het forfaitaire rendement op sparen en beleggen onder de €101.000 geen belasting in box 3 meer betalen, terwijl het effectieve tarief daarboven wordt verhoogd. Dit leidt per saldo tot een lastenverzwaring van €1,4 mld.
- De Belastingdienst verwacht bij deze maatregel forse uitvoeringsproblemen. Tegelijkertijd wordt de verhoging van het lage btw-tarief teruggedraaid, wat een lastenverlichting van meer dan €2 mld voor gezinnen oplevert in 2019. De plannen zorgen dus voor een gedeeltelijke schuif van lasten op consumptie naar lasten op arbeid, wat economisch gezien onverstandig is.

- Ook de lasten voor de bedrijven zullen flink stijgen. Het pakket voor het bedrijfsleven van het kabinet bestaat uit grondslagverbreding en tariefsverhoging. De oppositie laat de grondslagverbreding in stand, maar schrapt de tariefsverlaging en verhoogt het tarief in de 2e schijf naar 27%. Het tarief komt fors hoger uit dat het Europese gemiddelde, waardoor het vestigingsklimaat verslechtert. Dat zorgt voor een lastenverzwaring van meer dan €2 mld in 2019. Daarnaast stijgen de lasten onder andere door een hogere bankbelasting van taakstellend €1 mld en hogere milieubelastingen. Het niet-afschaffen van de dividendbelasting leidt tot een lastenverzwaring (en extra inkomsten) vanaf 2020.

Maatregelen Sociale Zekerheid

- Het budget voor arbeidsvoorwaarden van de overheid en sociale advocatuur wordt met 0,8 mld verhoogd. Dit werkt structureel door. Voor de overheidssectoren (defensie, politie, rijk en rechterlijke macht) en onderwijs samen kost 1 procent loonstijging ongeveer 0,4 mld. De overheid gaat niet over salarissen in de sociale advocatuur, wel bepaalt de overheid de vergoeding voor een zaak.
- Er wordt 0,6 mld vrijgemaakt voor lokale armoedebestrijding en schuldhulpverlening. Uit de omschrijving blijkt dat dit ook gaat over beschutte werkplekken. Het is, vanwege decentralisatie, niet af te dwingen dat gemeenten de 0,6 mld. ook daadwerkelijk uitgeven aan armoede- en schuldenbestrijding. Dit kan hierdoor gezien worden als een algemene verhoging van de gemeentelijke middelen. Hiertegenover staat dat er in de begroting geen rekening wordt gehouden met accreseffecten van de extra uitgaven (ook 0,6 mld.) waardoor gemeentelijke middelen per saldo gelijk blijven.

- De uitgaven aan sociale zekerheid voor mensen met zware beroepen wordt verhoogd met 0,4 mld. Omdat hier geen uitwerking van wordt gegeven is hier geen oordeel over te vellen.
- De RA-maatregel voor Loondispensatie wordt teruggedraaid. Dit is conform de onlangs bekendgemaakte positie van het kabinet.

Maatregelen Zorg

- Alle voorgestelde maatregelen in de zorg (verlaging eigen risico en middelen loonontwikkeling) zijn niet gedekt conform begrotingsregels. De verhogingen van de zorguitgaven worden niet gedekt door verlaging van andere collectieve uitgaven.
- In de tegenbegroting wordt het eigen risico in de zorg verlaagd. Het kabinet heeft de hoogte van het verplichte eigen risico bevroren op 385 euro. Het kabinet ziet geen reden om een verdere verschuiving van private naar collectieve financiering te realiseren.
- In de tegenbegroting wordt verbetering van de arbeidsvoorwaarden in de zorg nagestreefd door nieuwe rijksbijdragen te introduceren (2% extra loon in 2019). kabinet ziet geen reden om meer ruimte beschikbaar te stellen voor arbeidsvoorwaarden. Het kabinet stelt ruimte ter beschikking voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden conform ontwikkeling in de marktsector. De zorg volgt dus de markt. Overigens kan de overheid gegeven het arbeidsvoorwaardenoverleg tussen sociale partners in de verschillende zorgsectoren geen garantie geven dat extra middelen voor arbeidsvoorwaarden één op één zal leiden tot de beoogde verbetering.

Maatregelen Wonen en Klimaat

- Om meer te bouwen in de gebieden waar nu tekort aan betaalbare huurwoningen zijn, wordt door de linkse partijen komend jaar 565 miljoen uitgetrokken. Daarnaast gaat de verhuurdersheffing omlaag wanneer corporaties ervoor kiezen om de huren te verlagen (600 mln.).
- In het RA is besloten de verhuurderheffing oplopend tot 100 mln struc. in 2022 te verlagen zodat woningcorporaties ruimte en een incentive hebben om hun woningen te verduurzamen. In de augustusbesluitvoring is besloten bovenop deze korting nogmaals 100 mln. p/j te korten op de verhuurderheffing om de woningcorporaties extra investeringsruimte te geven voor de door het kabinet gestelde opgave aan de woco's (verduurzaming, meer bijbouwen, huurmatiging).
- Het grootste knelpunt op de woningmarkt lijkt op dit moment de maximale capaciteit van de bouwbedrijven, subsidies op de aanbouw van meer woningen lost dit probleem niet op. Bovendien verlaagt het Kabinet de verhuurderheffing om woco's meer investeringsruimte te geven. Extra geld inzetten op de huurtoeslag verhoogt enkel de woning/huurprijs, hervorming huurmarkt is beter idee.
- De hoogste 3 EB-schijven van gas en elektra gaan omhoog zodat de grootste vervuilers meer gaan betalen. Totale opbrengst: 1,9 miljard.
- Op dit moment wordt er gewerkt aan het klimaatakkoord. In het klimaatakkoord zet het kabinet in op een evenwichtige instrumenten mix bestaande uit normering, beprijzing en subsidiering.
- Binnen de energiebelasting geldt een lastverdeling van circa 50% bij bedrijven en circa 50% bij huishoudens. Bij de tariefstelling van de energiebelasting zijn de gevolgen voor huishoudens en bedrijven in samenhang gewogen.

- In principe is het daarbij wenselijk dat de vervuiler betaalt. Tegelijkertijd moeten we letten op de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven. Als hogere belasting er toe leidt dat bedrijven hun activiteiten verplaatsen naar het buitenland, schiet het milieu daar niets mee op. Dat is alleen maar slecht voor de werkgelegenheid en economie in Nederland.
- Het regeerakkoord verlaagt de teruggave van de energiebelasting met 50 euro per jaar waardoor de energierekening van burgers toeneemt. Dit voorstel verhoogt de teruggave met 100 euro in 2019 (dus 150 euro verschil met kabinet). Door deze maatregel stijgt de energierekening van een gemiddeld huishouden niet ondanks de toenemende prijs door ODE en de hogere belasting op gas. Kosten: 1,2 miljard.
- De verlaging van de belastingvermindering is onderdeel van een breder pakket aan maatregelen. De opbrengst van de maatregel wordt ingezet om de inkomstenbelasting en de belasting op winst te verlagen.
- Een ‘lump-sum transfer’ zoals de belastingvermindering is een ongerichte manier van inkomensbeleid. Alle bedrijven en huishoudens – ook met hoge inkomens – krijgen hetzelfde bedrag aan belastingvermindering.
- Uit onderzoek van de OESO blijkt dat inkomensbeleid door middel van een belastingvermindering meer publieke middelen kost dan gericht inkomensbeleid.

7.2 Appreciaties tegenbegroting 50Plus

- De tegenbegroting van 50Plus is er vooral gericht op een 'inhaalslag voor ouderen'. Deze verhoogt de lasten in 2019 met 1,6 miljard, en geeft 2,5 miljard extra uit. Daardoor verslechtert het EMU-saldo met 0,9 miljard.
- Er gaat vooral extra geld naar zorg (lager eigen risico) en sociale zekerheid (hoger minimumloon en bevriezen AOW-leeftijd). De belastingen worden verhoogd, o.a. door de verlaging van de vpb, het en afschaffen van de dividendbelasting en de wet-Hillen terug te draaien. De ouderenkorting wordt juist sterk verhoogd. De **lasten voor burgers** stijgen met 0,9 miljard, de **lasten voor bedrijven** met 0,2 miljard, en de overige lasten (o.a. accijns alcohol en tabak) met 0,4 miljard.
- U kunt aangeven:
    - Het is te prijzen dat 50Plus een tegenbegroting heeft laten doorrekenen door het CPB.
    - Het is verstandig om, juist in deze economisch goede tijden, een buffer op te bouwen. Nu al zijn CPB en RvS kritisch op het expansieve begrotingsbeleid. Dat is dus niet verstandig. Op langere termijn is het pakket nog slechter voor de begroting. Bijvoorbeeld het terugdraaien van de wet-Hillen kost op lange termijn veel geld. Het kabinet kiest ervoor om dit in langzame stapjes te doen, juist om rekening te houden met huiseigenaren.
    - De hogere belastingen zijn niet goed voor arbeid en ondernemen. Het kabinet heeft er voor gekozen om de vpb te verlagen, juist om investeringen te stimuleren. 50 Plus draait dit

terug; dat is dus niet goed voor ondernemers. Dat geldt ook voor het bevriezen van de arbeidskorting en het beperken van de fiscale ondernemersregelingen.

- De maatregelen van 50Plus zijn sterk gericht op de koopkracht van ouderen. Dat is een politieke keuze, maar ook in de begroting van het kabinet gaan ouderen er op vooruit. De mediane **koopkracht van gepensioneerden** stijgt volgend jaar met 1,5 procent. Dat is hetzelfde als de mediaan van alle Nederlanders.

Overzicht maatregelen [bron site 50Plus]

Budgettaire effecten (in mrd)	2019
50PLUS prioriteiten 2019	
AOW-leeftijd bevriezen op 66 in 2019, verlagen naar 65 in 2020	-0,6
Extra verhogen WML, AOW en Bijstand met 3%	-1,3
Verlagen Eigen Risico Zorgverzekering	-1,0
Verhogen en langzamer afbouwen Ouderenkorting	-0,6
Verlaging verhuurderheffing	-0,7
Extra middelen Belastingdienst	-0,5
Afschaffen belasting op leidingwater	-0,3
Niet afschaffen Wet Hillen	0,0
Terugdraaien bezuiniging vitamines en paracetamol	0,0
50PLUS dekkingsmaatregelen 2019	
Niet verlagen Vennootschapsbelasting	0,7
Niet afschaffen Dividendbelasting	0,4
Beperking Fiscale ondernemersregelingen	0,5
Hogere belastingopbrengst door intensivering	0,5
Bevriezen Arbeidskorting	0,2
Verhogen tarief Innovatie-box	0,2
Afschaffen 30%-regeling Expats	0,4
Reguleren softdrugs	0,3
Verhogen accijnzen alcohol en tabak	0,2
Afschaffen LIV	0,6
Generieke taakstelling subsidies	0,2
Effect op EMU Saldo	**-0,9**

Bijlage - Toelichting maatregelen

EMU-saldo en houdbaarheid

- In de tegenbegroting 50PLUS zit een lastenverzwaring € 1,6 mld. en een extra intensivering aan de uitgavenkant van € 2,5 mld. Het EMU-saldo 2019 verslechtert hierdoor met 900 mln. (circa 0,1%) en komt uit op 0,9%.
- Er wordt in de tegenbegroting geen rekening gehouden met het accreseffect van de extra uitgaven. Conform de reguliere systematiek zou er accreseffect van circa € 0,3 mld.. optreden. Dit leidt tot een verdere verslechtering van het EMU-saldo, tenzij er met het lokaal bestuur afspraken worden gemaakt om de reguliere accressystematiek niet toe te passen.
- De AOW-leeftijd wordt bevroren op 66 jaar en in 2020 teruggebracht naar 65. De AOW-uitgaven nemen in 2019 hierdoor toe met € 0,6 mld. Het verlagen en bevriezen van de AOW-leeftijd kent echter een meerjarige budgettaire oploop. Na 2019 leidt deze maatregel dan ook tot een significante verslechtering van het EMU-saldo en de houdbaarheid.
- Het terugdraaien van de wet-Hillen is slecht voor de houdbaarheid, juist op de lange termijn. Het kabinet faseert dit in 30 jaar uit.
- 50PLUS intensiveert in haar tegenbegroting € 0,5 mld. bij de Belastingdienst. Dit zou € 0,5 mld. extra belasting inkomsten moeten genereren. Het is de vraag of er een 1-op-1-verband tussen extra uitgaven aan de Belastingdienst en de hogere inkomsten bestaat. Zeker in 2019 zullen de kosten van de investeringen geen extra inkomsten genereren.

Lasten

- 50PLUS heeft een alternatief plan gepresenteerd waarin de beleidsmatige lasten met netto €1,6 mld worden verhoogd (definitie op EMU-basis). De hogere lasten worden voor opgebracht door zowel burgers als bedrijven.
- De lasten voor burgers stijgen per saldo met €0,9 mld. De intensiveringen bij de belastingdienst leiden tot hogere belastingopbrengsten. Daarnaast verhoogt 50PLUS de maximale ouderenkorting terwijl ze de afbouw ervan verlagen, wat een lastenverlichting oplevert van €0,6 mld in 2019. Tegelijkertijd wordt onder meer de arbeidskorting niet geïndexeerd en de 30% regeling afgeschaft. De lasten op arbeid wordenin de plannen van 50plus dus licht verhoogd, terwijl de lasten op inactieven (ouderen) dalen. Dit heeft een negatief effect op de arbeidsparticipatie. Tot slot wordt de belasting op leidingwater afgeschaft (€0,3 mld lastenverlichting), de accijns op alcohol en tabak verhoogd en de softdrugs gereguleerd (€0,4 mld lastenverzwaring).
- De lasten voor bedrijven stijgen licht, met €0,2 mld. 50PLUS draait de verlaging van de vennootschapsbelasting uit het regeerakkoord terug, terwijl de verhuurdersheffing taakstellend wordt verlaagd. Daarnaast draait 50PLUS de voorgenomen afschaffing van de dividendbelasting terug. Volgens het CPB leidt dit vanaf 2020 tot een lastenverzwaring voor het buitenland; het levert vanaf 2020 tevens extra inkomsten op.

Maatregelen Sociale Zekerheid en zorg

- Het minimumloon wordt met 3 procent verhoogd bovenop de wettelijke verhoging. Dit kost 1,3 mld. en werkt structureel door. De stijging van het minimumloon werkt door op de hoogte van de AOW die gekoppeld is aan het minimumloon.

- Alle voorgestelde maatregelen in de zorg (verlaging eigen risico en pakketuitbreiding) zijn niet gedekt conform begrotingsregels. De verhogingen van de zorguitgaven worden niet gedekt door verlaging van andere collectieve uitgaven.
- In de tegenbegroting wordt het eigen risico in de zorg verlaagd. Het kabinet heeft de hoogte van het verplichte eigen risico bevroren op 385 euro. Het kabinet ziet geen reden om een verdere verschuiving van private naar collectieve financiering te realiseren.
- In de tegenbegroting wordt voorgesteld de pakketmaatregel vitaminen, mineralen en paracetamol terug te draaien. Het kabinet volgt met deze pakketmaatregel het advies van het Zorginstituut en ziet geen reden om hiervan af te wijken.

7.3 Overzicht IBOs

7.3.a Nieuwe IBO's

- In de miljoenennota worden 5 nieuwe interdepartementale beleidsonderzoeken (IBO) aangekondigd:

- IBO **toeslagen** (meest betrokken departement FIN en SZW)
    - Doel van dit IBO is om in twee deelonderzoeken te kijken naar mogelijke verbeteringen. Het eerste deelonderzoek richt zich op verbetermogelijkheden die op de korte termijn (deze kabinetsperiode) binnen het huidige stelsel in gang gezet kunnen worden. Het gaat daarbij om het verkennen van maatregelen die gericht zijn op het beter faciliteren van burgers, op het verder terugbrengen van terugvorderingen en nabetalingen in aantal en hoogte daarvan, en het sneller waarnemen van veranderingen in de persoonlijke omstandigheden van burgers. Het tweede deelonderzoek heeft een bredere scope en richt zich op verbetermogelijkheden voor de lange termijn (na deze kabinetsperiode). In dit deelonderzoek zal onder meer worden gekeken naar het afschaffen van toeslagen en de mogelijkheid van compensatie binnen bijvoorbeeld de fiscaliteit, andere inkomensafhankelijke regelingen c.q. de stelsels van wonen, zorg en kinderen. Voor dit IBO geldt dat te onderzoeken varianten binnen de kaders van het huidige Zvw-stelsel blijven.
- Politieke context: Tijdens de formatie is met Omtzigt afgesproken dat hij een motie in zou mogen dienen met het verzoek om onderzoek naar toeslagen.

- Het feit dat de varianten binnen de kaders van het huidige Zvw-stelsel blijven zou gevoelig kunnen liggen bij partijen die voorstellen zoals inkomensafhankelijke premie op de agenda hebben staan. Dit op nadrukkelijk verzoek van VWS opgenomen (ivm Europese regelgeving). Er is naar verwachting voldoende ruimte voor varianten op gebied van zorgtoeslag.

- IBO **luchtkwaliteit** (meest betrokken departement IenW)
    - De overheid staat voor de opgave van een permanente verbetering van de luchtkwaliteit met het oog op de gezondheid. Dit omdat uit onderzoek van o.a. de Gezondheidsraad blijkt dat ook bij het behalen van Europese normen voor luchtkwaliteit zich negatieve gezondheidseffecten voordoen. Het IBO brengt effectieve maatregelen en bijbehorende verantwoordelijkheidsverdeling in kaart. De resultaten van het IBO worden gebruikt voor de uitwerking van het Schone Luchtakkoord.

- IBO **koninkrijksrelaties** (meest betrokken departement BZK)
  BZK heeft in het RA een sterke coördinerende rol ten aanzien van het Caribisch gebied gekregen. BZK heeft begin september de Raad van State om voorlichting gevraagd over haar coördinerende rol. Uit talrijke onderzoeken is gebleken dat de aanpak van Nederland leidt tot versnippering, ineffectiviteit en suboptimale resultaten van beleid op de eilanden. De inzet zou moeten zijn om het maximale rendement uit de belastingeuro te halen (zowel vanuit Caribisch Nederlands als Europees-Nederlands perspectief). Het IBO moet leiden tot onderbouwde varianten voor een andere beleidsmatige aanpak met een passende financiële constructie.

- IBO **deeltijdwerk** (meest betrokken departement SZW en OCW)
  Zoals rapporten van SCP en recent McKinsey hebben laten zien, valt Nederland internationaal gezien erg op door de grote mate van deeltijdwerk onder met name vrouwen. Het kabinet vindt deze thematiek maatschappelijk zeer relevant. Het kabinet wil preciezer onderzoeken hoe het komt dat er in Nederland veel meer dan in andere landen voor deeltijd wordt gekozen. Welke rol speelt beleid daarbij? Wat zijn andere oorzaken en overwegingen? Het doel van dit IBO is om een scala aan beleidsopties aan te reiken dat aansluit bij de verschillende visies op deeltijdwerk die er bestaan en maatschappelijke belangen die ermee gemoeid zijn. Denk aan goede zorg voor kinderen, gelijkheid tussen man en vrouw, economische groei en economische zelfstandigheid.
- Politieke context: Behalve wellicht het vergroten van de economische zelfstandigheid van vrouwen, liggen de andere genoemde visies politiek lastig. De discussies zijn vaak gericht op standpunten, voorkeuren en emoties (zoals vrouwen horen achter het aanrecht, kinderopvang wordt niet altijd goed gewaardeerd en wel of niet belonen van tweeverdieners) en raken het gehele systeem en verschillende beleidsterreinen.

- IBO **Internationalisering van het onderwijs** (meest betrokken departement OCW)
  De opdracht aan de werkgroep is om te onderzoeken welke kansen en risico's er zitten aan de internationalisering van de studentenpopulatie, welke positieve en negatieve effecten er optreden en welke beleidsinterventies geschikt zijn om de positieve effecten te vergroten en de negatieve effecten te beperken.

1893993 02480

7.3.b Lopende IBO's

Op dit moment lopen reeds 3 IBO's. Deze worden dit najaar afgerond.

- IBO **Jongeren met afstand tot de arbeidsmarkt**

  Voor de ondersteuning van een substantiële groep jongeren met een (risico) op een afstand tot de arbeidsmarkt is er verschillend beleid, georganiseerd door verschillende (decentrale) partners, zoals van gemeentes, scholen, bedrijven en bijvoorbeeld (jeugd)zorg. Het gaat vaak om jongeren die te maken hebben met problematiek op meerdere leefgebieden. Op basis van een analyse van het huidige systeem en de knelpunten die daarin optreden (op lokaal, regionaal of nationaal niveau), verkent dit IBO hoe de effectiviteit het rijksbeleid ten behoeve van deze jongeren vergroot kan worden. Tevens wordt onderzocht hoe kosten en baten het beste kunnen worden neergelegd bij verschillende actoren (doelgroep, hun ouders/verzorgers, gemeente, onderwijs, Rijk, bedrijfsleven, zorg) en waar onnodige overlap in beleid kan worden voorkomen of synergievoordelen te behalen zijn.

- IBO **Mensen met een (licht) verstandelijk beperking**

  Mensen met een (Licht) Verstandelijke Beperking doen relatief vaak een beroep op publiek gefinancierde voorzieningen. Het gaat om voorzieningen op verschillende beleidsterreinen zoals justitie, wonen, onderwijs, zorg, jeugdhulp en sociale zekerheid. Doel van het IBO is om te komen tot aanbevelingen om het beleid gericht op LVB'ers (die gebruik maken van voorzieningen) doelmatiger en doeltreffender te maken, om daarmee de budgettaire beheersbaarheid, de kwaliteit en de toegankelijkheid van de voorzieningen (op de lange termijn) voor LVB'ers beter te borgen.

- IBO **Grondvergoeding energievoorzieningen**
  Dit IBO doet onderzoek naar de markconformiteit van grondvergoedingen en mogelijke alternatieven bij hernieuwbare energie (oa wind). Grondvergoedingen maken een substantieel onderdeel uit van de kosten voor hernieuwbare energietechnieken en leggen daarmee een aanzienlijk beslag op de beschikbare middelen in de Subsidieregeling Duurzame Energie (SDE+). De hoofdvraag van het IBO luidt: Welke alternatieven ten aanzien van vergoedingen voor grondgebruik bij hernieuwbare energietechnieken zijn er en wat zijn de voor- en nadelen van ieder van de alternatieven?

7.4 Moties Algemene Politieke Beschouwingen

7.4.a Overzicht FIN-relevante aangenomen moties APB

1. Motie Klaver cs over jeugdhulp en leeftijdsgrens

- Constaterende dat in artikel 1 van de Jeugdwet geregeld is dat jeugdigen van 18 t 23 jaar in aanmerking blijven komen voor jeugdhulp wanneer dat voor hen noodzakelijk is;
- constaterende dat de jeugdhulp in de praktijk vaak stopt zodra een jongere 18 jaa is geworden, zelfs wanneer de hulpvraag onverminderd bestaat;
- overwegende dat zorg en ondersteuning altijd gericht moeten zijn op wat een jongere nodig heeft;
- overwegende dat de regering een kabinetsreactie op het advies over leeftijdsgrenzen van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving in voorbereiding heeft;
- verzoekt de regering om, bij deze reactie specifiek in te gaan op de vraag wat gemeenten nodig hebben om de wettelijk geregelde verplichtingen tot het verlene van jeugdhulp tot 23 jaar na te komen en de budgettaire consequenties daarvan, de Kamer hierover te informeren.

1. Klaver en Dijkhoff over straffen in financiële sector

- Constaterende dat misdrijven van financiële instellingen onder meer worden afgewikkeld met transacties, zodat bedrijven hun verantwoordelijkheid voor misdrijven niet kunnen ontlopen;
- van mening dat het rechtsgevoel ernstig wordt geschaad als vervolgens na het sluiten van een dergelijke transactie criminele handelingen van individuen onbestraft zouden blijven;

- verzoekt de regering, de aard en omvang van transacties in de financiële sector te inventariseren, te bezien of verbeterstappen mogelijk zijn en de Kamer binnen een jaar te informeren.

2. Pechtold en Buma over begrotingen in begrijpelijke taal

- Van mening dat communicatie vanuit de overheid voor iedereen begrijpelijk en toegankelijk moet zijn;
- overwegende dat de rijksoverheid nu B1-niveau aanhoudt voor de websites, maar niet voor documenten;
- verzoekt de regering, belangrijke documenten, zoals de rijksbegroting, uit te brengen in een versie in begrijpelijke taal, bijvoorbeeld op 2F-taalniveau.

2. Asscher, Buma en Segers over investeringen huurwoningen

- Overwegende dat er weer sprake is van woningnood;
- overwegende dat de aftrekmogelijkheden in de verhuurderheffing zijn uitgeput;
- overwegende dat daardoor minder geïnvesteerd kan worden in krimpgebieden en in betaalbare huurwoningen;
- verzoekt de regering, te bezien hoe de investeringen in betaalbare huurwoningen en krimpgebieden op peil gehouden kunnen worden en de Tweede Kamer hier voor de begrotingsbehandeling Wonen over te informeren.

3. Van der Staaij en Buma over weersverzekering

- Constaterende dat extreme weersomstandigheden, zoals de recente droogteperiode, de continuïteit en vitaliteit van gezinsbedrijven in de land- en tuinbouw bedreigen;

- overwegende dat het belang van de continuïteit en crisisbestendigheid van landbouwbedrijven groot gewicht toekomt;
- overwegende dat de brede weersverzekering een middel is om collectief de kwetsbaarheid van agrarische bedrijven voor extreme weersomstandigheden te beperken, maar dat de hoge assurantiebelasting het instrument onvoldoende aantrekkelijk maakt;
- overwegende dat in verschillende andere Europese landen de brede weersverzekering vrijgesteld is van assurantiebelasting;
- verzoekt de regering, te bezien hoe ook in Nederland vrijstelling van assurantiebelasting voor de brede weersverzekering verwezenlijkt kan worden, en de Kamer voor de behandeling van het Belastingplan hierover te informeren.

4. Coalitiemotie over NPO

- Overwegende dat het kabinet wil bijdragen aan een stevige publieke omroep om in een snel veranderende internationale omgeving onafhankelijke en kwalitatief goede media te waarborgen;
- overwegende dat door tegenvallende Ster-inkomsten de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) de komende jaren dreigt te worden geconfronteerd met een lager budget;
- overwegende dat het van belang is dat de NPO eerst een plan opstelt hoe hij de tegenvallende reclame-inkomsten de komende jaren kan opvangen en hoe hij bij kan dragen aan het herstel van de Algemene Mediareserve, op een wijze waarbij de programmering -- in het bijzonder de journalistieke kerntaak -- zo veel mogelijk wordt ontzien en waarbij hij transparantie betracht over de kosten op het niveau van kerntaak, genre, de organisatie en externe inhuur;

- voorts overwegende dat deze ontwikkelingen een fundamentele bezinning op een toekomstbestendige publieke omroep noodzakelijk maken;
- verzoekt de regering om, nadat de NPO een plan heeft gepresenteerd dat rekening houdt met bovenstaande overwegingen, te komen tot een voorstel voor de korte termijn waarin de tegenvallende reclame-inkomsten voor 2019 tot een maximum van 40 miljoen euro worden gecompenseerd en de Kamer hier inclusief budgettaire dekking vóór de behandeling van de Mediabegroting over te informeren;
- verzoekt de regering voorts, om richting de nieuwe concessieperiode in overleg met betrokken partijen te komen tot een voorstel voor een toekomstbestendig publiek omroepbestel.

5. Segers over kwetsbaren

- Overwegende dat extra aandacht wenselijk is voor de ondersteuning van kwetsbare mensen op het terrein van armoede en schuldhulpverlening;
- overwegende dat een extra impuls gewenst is voor het samenwerkingsverband van partijen die zich inzetten voor bestrijding van armoede onder kinderen;
- overwegende dat vrijwilligersorganisaties een belangrijke rol spelen in de schuldhulpverlening;
- overwegende dat het hebben van een duurzame baan een belangrijke bijdrage kan leveren aan het tegengaan van armoede en schulden;
- verzoekt de regering, eenmalig 25 miljoen euro in 2018 beschikbaar te stellen voor ondersteuning van kwetsbare mensen, waarvan 4 miljoen voor bestrijding van armoede onder kinderen, 4 miljoen voor

dienstverlening door vrijwilligersorganisaties op het terrein van schulden en 17 miljoen voor het creëren van baankansen voor kwetsbare jongeren uit het voortgezet speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs;
- verzoekt de regering, de dekking hiervoor te vinden door in eerste instantie gebruik te maken van de onderrealisatie van de sectorplannen, waarover de Kamer in de laatste voortgangsbrief is geïnformeerd, en van overige beleidsondersteunende budgetten.

6. Asscher c.s. over praktijkleren
- Constaterende dat leerbanen momenteel plek bieden aan ruim 100.000 mbo-leerlingen;
- overwegende dat leerbanen een leven lang verschil kunnen maken in het leven van jongeren die kunnen leren én werken als monteur, verpleegkundige of lasser;
- overwegende dat werkgevers, mbo'ers en de samenleving hard geraakt worden als dit soort leerbanen verdwijnen;
- verzoekt de regering, af te zien van de korting op leerbanen van 19,5 miljoen, die tienduizenden banen kan kosten;
- verzoekt de regering tevens, daartoe de begroting van OCW met 19,5 miljoen te verhogen en daarvoor dekking te zoeken en daarop terug te komen.

7.4.b Klaver over leeftijdsgrens jeugdhulp

- Het kabinet heeft het advies gekregen van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving om de leeftijdgrens in de Jeugdwet voor alle vormen van jeugdhulp te verlengen naar 21 jaar.

- De motie Klaver c.s. gaat verder dan het advies van de Raad. De motie verzoekt om bij de reactie op het advies ook in te gaan op de vraag wat gemeenten nodig hebben om de wettelijk geregelde verplichtingen tot het verlengen van jeugdhulp tot 23 jaar na te komen (inclusief budgettaire consequenties) en de Kamer hierover te informeren.
- Het kabinet beraadt zich nog op het advies van de Raad. Het kabinet zal in de reactie op het advies van de Raad ook ingaan op de motie Klaver.
- Overigens wil ik Uw Kamer meegeven dat het nu al mogelijk is om in bijzondere gevallen de jeugdhulp te verlengen tot 23 jaar (namelijk als er nog jeugdhulp nodig is en er geen opvolgende financieringsmogelijkheden zijn). Dit is maatwerk en alleen nodig in uitzonderlijke gevallen.
- Het kabinetsstandpunt zal dit najaar beschikbaar komen. In het Wetgevingsoverleg Jeugd van 12 november a.s. kan de Kamer over dit onderwerp doorpraten met de minister van VWS.

7.4.c Klaver/Dijkhoff straffen financiële sector

- Bij de APB hebben de leden Klaver en Dijkhoff een motie ingediend over het in kaart brengen van **schikkingen met financiële instellingen** in het geval van strafzaken en andere overtredingen van de wet. Dit naar aanleiding van de zaak rondom ING. Deze motie is met **algemene stemmen aangenomen**.
- De indieners zijn van mening dat het rechtsgevoel wordt aangetast indien bedrijven hun overtredingen met een geldbedrag schikken en individuen die wet hebben overtreden niet gestraft worden.

- De motie roept op om de aard en de omvang van dergelijke schikkingen met de financiële sector in kaart te brengen, en daarop te bekijken of er “verbeterstappen” mogelijk zijn in het traject.
- Omdat het over **strafrecht** gaat en de beweegredenen van het **Openbaar Ministerie** in de keuze tussen overgaan tot vervolging en het onderhandelen van een schikking, is het **aan de minister voor Rechtsbescherming** om uitvoering aan de motie te geven.
- Hoewel de motie aangeeft dat de kamer binnen een jaar moet worden geïnformeerd, kan het zijn dat u over de uitvoering van de motie bevraagd gaat worden.
- In dat geval kunt u de volgende spreeklijn hanteren:
    - Het gaat bij deze motie om **strafrechtelijke vervolging** van bepaalde financiële instellingen, en de keuze van het **Openbaar Ministerie** om al dan niet tot vervolging over te gaan of voor een schikking te gaan.
    - Als minister van Financiën heb ik hierbij **geen rol** bij de keuze van het Openbaar Ministerie in dergelijke zaken.
    - Het is daarom aan de **minister van Justitie & Veiligheid** en de **minister voor Rechtsbescherming** om hier uitspraken over te doen.

7.4.d Asscher, Buma, Segers over investeringen in woningen

- De motie verzoekt de regering te bezien hoe de investeringen in betaalbare huurwoningen in krimpgebieden op peil kunnen worden gehouden.
- Reactie: De minister BZK zal dit punt meenemen in de brief aan de Tweede Kamer over de financiële positie corporaties, die samen met de Staat van de Woningmarkt begin november wordt verzonden.

1893993 02480

7.4.e Asscher over praktijkleren

- Tijdens de APB heeft Asscher middels een motie verzocht om alternatieve dekking te vinden voor de ombuiging op de regeling Praktijkleren voor 2019. Deze bedraagt 19 mln. Deze motie is aangenomen.
- Dekking van de motie kan binnen de begroting van OCW of buiten de begroting van OCW plaatsvinden. Dekking buiten de begroting van OCW zal leiden tot druk om ook het overige deel van de taakstelling generaal te betalen, zowel voor 2019 (bv. lumpsum) als de invulling van de structurele taakstelling in het voorjaar.
- Voor dekking binnen de begroting van OCW lijkt de meest kansrijke optie om de onderuitputting op de Lerarenbeurs die voor 2018 verondersteld is, ook in 2019 taakstellend te veronderstellen. In 2012 tot en met 2017 was er gemiddeld 15% onderuitputting op de Lerarenbeurs. Het ligt in de lijn der verwachting dat onderuitputting in deze ordegrootte zich ook in 2019 voor zal doen. Dit betekent dat er tot maximaal 18 mln. onderuitputting op de Lerarenbeurs verondersteld kan worden voor 2019. Het budget van de Lerarenbeurs zou dus voor 2019 met maximaal 18 mln. verlaagd kunnen worden. Met deze aanpassing wordt het eerder bereikte politiek evenwicht van de dekking van de taakstelling verstoord, dit vergt weging binnen de coalitie.
- Dekking buiten de begroting van OCW levert generale schade op van 19 mln. en vraagt een kasschuif van 2019 naar 2018. Er is in 2019 immers alleen ruimte onder het uitgavenplafond om de 40 mln. voor de NPO in te passen. In 2018 is ruimte onder het uitgavenplafond door onderuitputting. Wij zien twee routes voor dekking buiten de begroting:

- De NPO kan deels in 2018 worden betaald. Hierbij wordt de NPO in twee tranches betaald, het eerste deel onvoorwaardelijk in 2018 en het tweede deel in 2019 onder de voorwaarde dat er dan ook een goed plan ligt. Deze route heeft beperkte precedentwerking omdat het de betaling van een reeds politieke afspraak betreft, maar schuurt met de afspraak “eerst een goed plan, dan pas geld”.
- Een alternatief is om een of meerdere fondsen in de cultuursector in 2018 te betalen in plaats van in 2019. Risico hierbij is de precedentwerking naar andere departementen om gebruik te maken van de ruimte onder het plafond in 2018.

7.4.f Nadere invulling besluitvorming OCW 2019

x € mln.	2019
Problematiek: Leerlingen- en studentenaantallen en studiefinanciering	212
Dekking op de begroting OCW bij VJN	-49
Startpunt nadere besluitvorming	**163**
LPO tranche 2018 AP-middelen (t/m 2023)	-110
Onderuitputting lerarenbeurs 2018	-15
Regeling praktijkleren	-19
Lumpsum (Hoger Onderwijs)	-19
Totaal	**0**

- Op de begroting van OCW resteert nog een probleem als gevolg van een tegenvaller op de referentieraming en Studiefinanciering-raming die nog niet was gedekt.
- Dit wordt voor 2019 als volgt opgelost. De Loon- en Prijsbijstelling (LPO) tranche 2018 over een deel van de intensiveringen uit het regeerakkoord en onderuitputting 2018 op de Lerarenbeurs worden ter dekking ingezet. Het restant wordt verdeeld over de Regeling praktijkleren en de lumpsum (beide 19 mln.). Dit betekent dat het

budget voor de Regeling praktijkleren met ca. 10% wordt gekort. De dekking via de lumpsum wordt binnen het hoger onderwijs verwerkt.

- Vanaf 2020 staat de tegenvaller nog geparkeerd op de begroting van OCW, de moet uiterlijk bij voorjaarsnota 2019 van concrete dekking worden voorzien.

x € mln.	2020	2021	2022	2023
Rest taakstelling op de OCW begroting	114	140	156	161

7.5 Begrotingswijzigingen IXB

Belastingen

- Op basis van de door de Belastingdienst ingediende bestedingsplannen voor 'Beheerst vernieuwen' wordt cumulatief € 586 mln. in de periode 2018 t/m 2023 en € 44 mln. structureel overgeheveld van de AP naar artikel 1 (Belastingen) van de Financiënbegroting.
- Het betreft budget voor investeringen in vernieuwing, investeringen in personeel, modernisering van het IV-Landschap en verbetering van de bedrijfsvoering. De op de AP resterende budgetten (€ 504 mln. in de jaren t/m 2023 en € 37 mln. structureel) worden op een later begrotingsmoment aangevraagd en overgeheveld.

Buitenlandse financiële betrekkingen

- Ten opzichte van de Voorjaarsnota zijn er bij BFB twee majeure wijzigingen in de begroting doorgevoerd.
- De European Investment Bank (EIB) heeft een voorstel gedaan om de garanties van het VK aan de EIB, die zullen verdwijnen in maart 2019 vanwege de Brexit, te laten vervangen door de andere EU-lidstaten. Voor Nederland zou dit een garantieverhoging van € 1,9 mld. betekenen. De komende maanden zullen de EU-lidstaten hierover stemmen. Het kabinet is voornemens met dit voorstel in te stemmen.
- De terugbetaling van de bilaterale lening van € 3,2 mld. door Griekenland vanaf 2020 is in de begroting opgenomen. Tussen 2020 en 2043 betaalt Griekenland in tranches de bilaterale lening terug.

7.6 Media-overzicht AFB

Betreft Een overzicht van onderwerpen die in de media aandacht krijgen sinds zaterdag 22 september in aanloop naar de Algemene Financiële Beschouwingen.

Algemeen

- **De inflatie in de eurozone is in september geklommen tot 2,1%.** De laatste keer dat deze boven de 2,0% uitkwam, dateert alweer van december 2012. Hoewel de inflatie dus boven de officiële doelstelling ligt van de ECB is er volgens *FD* amper reden om te geloven dat Frankfurt zijn uitgestippelde beleid zal wijzigen.

- **De ECB voorziet de komende tijd een 'relatief krachtige stijging' van de zogeheten 'kerninflatie'**, de inflatie zonder de volatiele voeding- en energieprijzen. Dat zei ECB-president Draghi in het Europees Parlement op 24 september.

Belangenverstrengeling senatoren

- Het journalistieke platform ***Follow the Money*** **meldde maandag 23 september dat Eerste** Kamerlid Anne-Wil Duthler via haar adviesbedrijf Duthler Associates meewerkte aan de totstandkoming van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO), die in 2015 zorgtaken overhevelde naar gemeenten. In de berichtgeving wordt ook gemeld dat **minister Hoekstra** in zijn functie als senator als adviseur werkte.

Zorgpremier minder hard omhoog

- **De eerste zorgverzekeraar die zijn premie voor 2019 bekendmaakt, blijft ruim onder de voorspelling van het kabinet**. Waar op Prinsjesdag werd gewaarschuwd voor een stijging van 10,33 euro per maand, laat DSW nu weten de premie met 4,50 euro per maand te zullen verhogen. "DSW-premie opluchting" kopt *Tel.*

Kinderopvang wordt duurder

- **Ouders met kinderen op kinderdagverblijven dreigen volgend jaar honderden euro's meer kwijt te zijn**. Dat becijferde de Brancheorganisatie Kinderopvang, bericht *AD*. Om de kwaliteit van kinderdagverblijven te verhogen, gelden vanaf 1 januari strengere

eisen voor de opvang van baby's. Als de berekeningen van de kinderdagverblijven waar blijken te zijn, gaat een gezin met een laag inkomen, dat twee kinderen drie dagen naar de opvang stuurt, er minimaal 800 euro per jaar op achteruit.

Koopkrachtstijging

- **In 2017 stegen de prijzen van consumentengoederen gemiddeld even snel als het gemiddelde cao-loon**. In de twee jaar daarvoor stegen de lonen juist sneller. Dat blijkt uit de definitieve berekening van het CBS, bericht *FD* op 26 september. Gemiddeld stegen de cao-lonen in 2017 met 1,4% in vergelijking met een jaar eerder. Daarmee nam de loongroei licht af: in 2016 stegen de lonen met 1,8%. Vooral bij de overheid viel de groei tegen. De cao-lonen groeiden daar met gemiddeld 0,6%. In 2016 was de loongroei bij de overheid met 3% nog het grootste.

- **De economie groeit, maar Nederlanders merken daar weinig van, want het beschikbaar inkomen blijft achter bij het bbp**, schrijft *FD*. Volgens de krant heeft het CPB een mooi 'salomonsoordeel geveld'. De achterblijvende groei van inkomens zou komen door lage loonstijging, maar ook door gestegen lasten (*FD*).

- Columnisten [redacted] en [redacted] besteden aandacht aan de **looneis van FNV**. **Met een looneis van 5% gooit de vakbond eindelijk een knuppel in het hoenderhok**, stelt De Waard. Het is al enige tijd duidelijk dat de bonden veel te bescheiden zijn. Van de economische groei sinds 2013 komt het overgrote deel terecht bij de factor kapitaal. Het wordt tijd dat ook de werknemers en zelfstandigen er eens op vooruitgaan.

Energietransitie

- Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft vrijdag 28 september een analyse van het voorlopige klimaatakkoord gepresenteerd. Hoewel het Planbureau stelt dat het hoofdlijnenakkoord 'niet doorrekenbaar' is, maakte het toch een inschatting van de kosten. **De plannen om Nederland te verduurzamen, zouden tot 2030 jaarlijks tussen de 3 miljard euro en 4 miljard euro gaan kosten.** Binnen de coalitie trappen

VVD en CDA nadrukkelijk op de rem, aldus de kranten. Zij maken zich zorgen over de kosten van de energietransitie en het draagvlak ervoor onder de bevolking. D66 en ChristenUnie willen juist vasthouden aan het tempo om tot een definitief akkoord te komen.

- Volgens **minister Wiebes** (EZ) streeft het kabinet ernaar om de **kosten voor iedereen zo laag mogelijk te houden**, zodat burgers en bedrijven niet afhaken.

- "Wie betaalt de energietransitie?", vraagt *Elsevier.* In plaats van de grootverbruikers industrie en landbouw krijgen **burgers en kleine bedrijven de rekening gepresenteerd**, schrijft *Elsevier.*

- **Volgens *Tel* zijn de klimaatkosten een onderwerp waar mensen wakker van liggen**. Een ING-onderzoek bevestigt dat veel huizenbezitters (43%) helemaal niet zitten te wachten om een vermogen te investeren voor de "Haagse wens" om woningen van het gas af te sluiten, aldus de krant.

Financiering Jihadisten

- De 25 miljoen euro die de Nederlandse overheid per abuis heeft doorgesluisd naar Syrische jihadisten leidt tot **oplopende spanningen in de regeringscoalitie**, meldt *Vk*. Het CDA en de ChristenUnie bestoken VVD-minister Stef Blok van Buitenlandse Zaken tot diens ergernis meerdere malen per week met lastige Kamervragen over de kwestie.

Scheefwonen

- **Regeringspartijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie willen de huren fors verhogen van 'goedkope' scheefwoners.** "Het kan niet zo zijn dat woningzoekenden die lang op de wachtlijst staan en recht hebben op een sociale huurwoning, worden opgehouden door mensen die met een te hoog inkomen een goedkope huurwoning bezet houden", zegt CDA-Kamerlid Erik Ronnes. **Het plan kreeg een stortvloed aan kritiek, berichten kranten**. Van oppositiepartijen, die het "onbehoorlijk" en "ondoordacht" noemen. En van huurdersvereniging Woonbond, die vreest dat middeninkomens "de steden uitgejaagd worden". *DasKapital* kopt

"Kabinet pakt scheefwoners aan met huurverhoging des doods. Nul scheefwoners gaan verhuizen".

Overheidsfinanciën

Begrotingslogica en ramingsmethodiek

- Vrijdag 28 september rapporteerde het CBS dat de schatkist in de eerste zes maanden van dit jaar al 11 miljard euro overhoudt. Toch staat er in de jongste miljoenennota dat het begrotingsoverschot over het hele jaar slechts 5,8 miljard zal bedragen, bericht *FD*. **Emeritus hoogleraar** [redacted] heeft in opdracht van minister Hoekstra de **ramingsmethodiek** bestudeerd, bericht *FD*. Hij zegt dat "het moeilijk is om goed te schatten en gemakkelijk om daar kritiek op te hebben". En hij ziet weinig mogelijkheden om daar op korte termijn verbetering in aan te brengen. Hij concludeert dat "een belangrijk deel van de ramingsfouten onverklaard blijft".

- *FD* stelt dat geld uitgeven nog niet zo gemakkelijk is na jaren van bezuinigingen. Defensie slaagt er bijvoorbeeld niet in al het begrote geld op tijd uit te geven. **Volgens *FD* zien economen de Haagse begrotingslogica als dieperliggende oorzaak: flink bezuinigen in crisistijd en fors investeren als de economie weer bloeit.** Goed voor de begroting, maar niet voor de aantrekkelijkheid van beroepen in de publieke sector. **Economen pleiten daarom al jaren voor een minder conjunctuurgevoelig beleid.** Maar politiek is dat moeilijk te verkopen.

Gaswinning brengt meer op dan verwacht

- **De gaswinning levert de schatkist dit jaar een half miljard euro meer op dan voorspeld**, ondanks het besluit van het kabinet dit voorjaar om de gaskraan in Groningen versneld dicht te draaien. In 2019 incasseert het Rijk 400 miljoen euro extra. De meevaller is te danken aan hogere gasprijzen en lagere kosten voor het winnen van dit gas uit de ongeveer 240 kleine velden, verklaart een woordvoerder van het ministerie van Financiën.

Tegenvaller voor gemeenten

- Forse tegenvaller voor gemeenten, kopt *Tel op 28 september*. **Op Prinsjesdag heeft het kabinet bekend gemaakt dat gemeenten het dit jaar met 363 miljoen euro minder moeten doen dan ze**

eerder was verteld. **D66-Kamerlid Joost Sneller** vindt dat dit niet te verkopen is. Hij pleit er bij de Algemene Financiële Beschouwingen voor dat op het gemeentefonds dit jaar niet wordt gekort.

Onderbouwing voor begrotingsplannen ontbreekt

- **Het kabinet slaagt er nog niet in om voldoende onderbouwing aan te leveren voor de bijna 13 miljard euro extra uitgaven die het doet, concludeert de Algemene Rekenkamer**. In een eerste onderzoek daarnaar komt het college tot de conclusie dat het parlement nog steeds wordt gevraagd om geld ter beschikking te stellen zonder dat doelmatige besteding ervan is verzekerd.

Financiële Markten

Publiekscampagne aflossingsvrije hypotheek

- **De banken beginnen maandag een publiekscampagne om mensen ertoe te bewegen hun aflossingsvrije hypotheek (deels) af te lossen**, berichten meerdere nieuwsmedia.

Terugblik financiële crisis 10 jaar geleden

- **De eurozone is vanaf komende maandag een zogeheten systeembank rijker**, melden *Nu.nl* en *FD*. De bank Nordea verhuist zijn hoofdkantoor vandaag van Stockholm naar het Finse Helsinki.

- **De financiële markten moeten zich voorbereiden op een turbulente periode**. Die waarschuwing geeft [redacted] van de Bank voor Internationale Samenwerkingen (BIS) af. Tien jaar na het faillissement van de Amerikaanse bank Lehman Brothers en het ontstaan van de kredietcrisis, vergelijkt [redacted] de huidige toestand van de financiële markten met die van een patiënt die van een zwaar medicijn afkomt. Heftige koersbewegingen zijn dan ook "vroeg of laat" waarschijnlijk. "Ironisch genoeg was de enorme schuldenberg het hart van de crisis. En nu hebben we nog veel meer schulden", zegt [redacted]

- **Op 15 september was het precies 10 jaar geleden dat het bankroet van zakenbank Lehman Brothers in de VS een**

wereldwijde economische crisis inleidde. Kranten besteden hier veel aandacht aan. Vragen die aan bod komen zijn of het financiële systeem sinds de crisis is veranderd, of we goed voorbereid zijn op een volgende crisis, en of er een volgende crisis komt. Er is vooral veel aandacht voor de huidige schuldenberg die nog groter is dan voor de crisis.

Derivatendossier

- Minister Hoekstra heeft antwoorden op Kamervragen van CDA-Kamerlid Omtzigt over het derivatendossier aan de Kamer gestuurd. *DasKapital* kopt: "Mkb'ers laten zich nogmaals naaien in derivatendossier, Wopke vindt het wel best". Volgens de auteurs van het artikel bieden de antwoorden een interessante inkijk in de stand van zaken in dit dossier. Zo blijkt dat maar liefst 90% van de 'gedupeerde toko's' een voorschot op de compensatie geaccepteerd heeft.

Europa

Brexit

- De Verenigde Staten en Canada hebben overeenstemming bereikt over het aanpassen van de Noord-Amerikaanse Vrijhandelsovereenkomst (**NAFTA**), bericht *Nos.nl*.

- Naast de zachte brexit van premier May ligt er nu ook een plan voor een **Amerikaans-Brits vrijhandelsakkoord** dat de EU volgens *NRC* een kopje kleiner zou kunnen maken. Een aantal harde Brexiteers heeft het omarmd.

- Zondag begon de **jaarlijkse conferentie van de Conservatieven**, een vierdaags evenement in Birmingham. Vrijwel niemand in de partij staat, volgens *FD,* achter het Chequers-voorstel, waar May aan vasthoudt. Sommige partijleden vragen openlijk om het aftreden van May als premier (*ND).* Ze willen in haar plaats iemand die een vuist kan maken tegenover de EU.

- Na twee congresdagen hebben de **leden van Labour** op 25 september met grote meerderheid gestemd voor een voorstel dat een **nieuw referendum over de brexit** mogelijk moet maken. Of de kans daarmee is toegenomen dat de Britten hun besluit om de

Europese Unie te verlaten terugdraaien, is echter de vraag, stellen de kranten.

- **CDA en PvdA twijfelen er sterk aan of Nederland klaar is voor een 'harde brexit'**, meldt *RTLnieuws.nl*. Mede doordat de EU-top in Salzburg afgelopen week op niets is uitgelopen, maken ze zich daar grote zorgen over. Dat blijkt uit de vragen die door onder anderen de Kamerleden Asscher (PvdA) en Omtzigt (CDA) worden voorgelegd aan premier Rutte en andere bewindslieden.

Italië

- **Europese politici en beleggers zijn zeer bezorgd over de financiële situatie in Italië**. De nieuwe regering gaat lijnrecht in tegen de Brusselse afspraken en laat het begrotingstekort flink oplopen, berichten meerdere media. Premier Rutte zei 'zeer bezorgd' te zijn. Eurocommissaris Pierre Moscovici noemt de staatsschuld van circa 130% van het bbp 'explosief'. De voorzitter van het Europees Parlement, Tajani, sprak over een begroting die niet 'vóór maar tegen de Italianen' is. Het akkoord in Rome maakte beleggers nerveus, stelt econoom [redacted] van ABN Amro.

Waardering voor EU groeit in NL

- **Nederlanders zijn positiever gaan denken over de Europese Unie**. Steeds minder burgers willen dat Nederland uit de EU stapt. Steun voor een Nexit is gedaald van 24 procent in 2015 naar 16 procent nu. Dat blijkt uit het derde kwartaalbericht van het Continu Onderzoek Burgerperspectieven dat door het Sociaal en Cultureel Planbureau wordt uitgevoerd en vandaag verschijnt.

EU-landen lopen btw-inkomsten mis

- **De EU-landen zijn in 2016 samen bijna 150 miljard euro aan btw-inkomsten misgelopen**, door ontoereikende administratie maar ook door fraude. Dat blijkt uit een onderzoek dat gisteren door de Europese Commissie is gepubliceerd. **Brussel wil dat het btw-stelsel in de EU drastisch wordt hervormd.**

Fiscale zaken

Dividendbelasting

- Zo'n 8% van de Britse aandeelhouders van **Unilever** heeft openlijk kritiek geuit op de **geplande verhuizing** van het bedrijf naar Nederland, of zegt zelfs expliciet tegen te zullen stemmen. Daarmee blijft de lijst van tegenstanders langzaam groeien, bericht *Nos.nl*.

- **Leraren, zorgmedewerkers, agenten en defensiepersoneel protesteren morgen tegen de bijna 2 miljard euro die de afschaffing van de dividendbelasting kost**. Ze willen extra geld voor het wegwerken van hun werkdruk en voor meer personeel in de publieke sector.

- *Elsevier* betoogt: "Grote bedrijven houden verzorgingsstaat draaiende". Uit cijfers dat het weekblad opvroeg bij de Belastingdienst blijkt dat de overheidsfinanciën sterk steunen op de paar duizend grote bedrijven in Nederland. Vorig jaar inde de Belastingdienst bij hen 167 miljard euro aan belasting. Het weekblad benadrukt daarom dat de afschaffing van de dividendbelasting niet moet worden gezien als een 'cadeautje'. De kosten worden namelijk gedekt door andere bedrijfsbelastingen te verhogen.

- *Op 26 oktober beslissen de Britse aandeelhouders van Unilever over de voorgenomen verhuizing naar Rotterdam.* Alleen als 75% van de Britse aandeelhouders op 26 oktober vóór de verhuizing stemt, gaat die door.

- Op de SGP na sluit de gehele oppositie zich aan bij een wetsvoorstel van GroenLinks om de dividendbelasting na de geplande afschaffing weer in te voeren (*ND*).

Vestigingsklimaat

- Hoogleraar Ondernemingsrecht (RU) [redacted] schrijft in *FD* over het vestigingsklimaat van Nederland. **Volgens de hoogleraar is fiscaliteit bij de afweging van een multinationale onderneming om zich te vestigen in Nederland niet de enige factor**. Een minder genoemde factor, maar minstens zo belangrijk, is een **goed functionerende rechtsstaat en bijbehorende juridische infrastructuur**, waarschuwt [redacted]

Vliegbelasting

- In *NRC* houden D66-Kamerleden Jan Paternotte en Matthijs van Miltenburg een pleidooi voor de vliegtaks. "Een liter 'euro 95' kost aan de pomp 1,78 euro. Daarvan is 1,10 euro accijns en btw. Zelfs het vullen van de kleinste tank - zeg, die van een Fiat Panda - levert de staat aan heffingen meer op dan het aftanken van een Boeing 747 met meer dan 200.000 liter kerosine."

- Telegraaf journalist [redacted]: "Als Snel zijn zin krijgt, wie gaat de vliegtaks dan straks betalen? Kijk, daar is KLM weer, dat 70% van de capaciteit van Schiphol gebruikt. Deze zal dit logischerwijs moeten ophoesten. We gaan uit van een bedrag van 140 miljoen euro, toch 15% van de winst van KLM van vorig jaar."

- De luchtvaartsector keurt de haast waarmee staatssecretaris Snel doorgaat met de voorbereiding van de vliegbelasting af (*Tel)*. "Het geld wordt niet ingezet voor duurzaamheid, het verdwijnt gewoon in de schatkist", zei [redacted], de luchtvaartkoepel van Nederland.

- [redacted] verweert zich tegen Haagse aanvallen op de luchtvaart, die de luchtvaart in zijn ogen hard raken zonder het klimaat te helpen. "KLM, Schiphol, overheid en anderen moeten de handen ineenslaan. Dat verbetert de luchtvaart. Niet het invoeren van een platte belasting op het toch al zwaar belaste bedrijf."

Belastingtelefoon

- Het is nog steeds helemaal mis bij de Belastingtelefoon, stelt *Tel* in een commentaar. Na eerdere signalen in het voorjaar beloofde de dienst onder zware politieke druk en publieke verontwaardiging beterschap. Maar nu blijkt dat de situatie er in september alleen maar belabberder op is geworden: 170.000 bellers komen niet eens in de wachtrij en 85.000 wachtenden haken af. Volgens *Tel* merkt CDA-Kamerlid Omtzigt terecht op dat dit het vertrouwen in de Belastingtelefoon – en dus de Belastingdienst – raakt.

Schenk- en erfbelasting

- De Tweede Kamer debatteerde op 25 september over de problemen met de inning van erf- en schenkbelasting. Er is een

tegenvaller van 352 miljoen euro, aldus *Tr*. Dit geld zou nog binnen kunnen komen als de achterstand wordt weggewerkt en de aanslagen kloppen. De Kamer vindt dit bloedlink, schrijft *Tr.* Er zijn zorgen over het geld, over burgers die geen uitsluitsel krijgen over hun aanslag en vooral over het gebrek aan controle bij de Belastingdienst (*Tr).* Het is 'schokkend' zegt Kamerlid Omtzigt (CDA), Lodders (VVD) krijgt 'pijn in de buik' en bij Van Rooijen (50Plus) 'zakt de moed in de schoenen'.

DGA-belasting

- Het kabinet heeft vriend en vijand verrast met de aankondiging dat het leningen van meer dan 500.000 euro van ondernemers bij hun eigen bedrijf gaat belasten alsof het winstuitkeringen zijn, meldt o.a. *FD*. Ondernemers zijn, volgens *Tel,* woedend over het kabinetsvoorstel.

- [redacted]van ondernemersorganisatie ONL wil samenwerken met werkgeversclubs VNO-NCW en MKB-Nederland om de 'dga-taks' zo snel mogelijk van tafel te krijgen, bericht *Tel*. [redacted]heeft enkele duizenden reacties ontvangen van boze ondernemers die helemaal niets begrijpen van de extra heffing. De [redacted]verwijt het ministerie van Financiën niet goed nagedacht te hebben wat er leeft onder ondernemers, aldus *Tel.*

- De Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) ziet niets in de invoering van de dga-taks, meldt *Tel. "*Een grote groep goeden gaat lijden onder de kwaden", is de teneur onder de belastingadviseurs. Volgens de NOB wordt het belastingsysteem door deze ingreep alleen maar 'complexer'. De orde stelt voor dat de maatregel alleen van toepassing zou moeten zijn op nieuwe schulden of anders enkel op dga's die ongedekte consumptieve leningen aan zichzelf verstrekken.

- Ook belangenclub Register Belastingadviseurs (RB) is tegen. "We vinden het een onevenwichtige maatregel en dan druk ik het nog voorzichtig uit", zegt [redacted]tegen *Tel*. Overwater wijst erop dat deze leningen al streng worden getoetst door de Belastingdienst.

Rulingpraktijk

- De afspraken die multinationals met de Belastingdienst maken, stuiten op steeds meer argwaan bij het grote publiek en in het buitenland. Dat is reden voor het kabinet om de zogeheten rulingpraktijk aan te passen. Het bedrijfsleven laat het liefst alles bij het oude, blijkt uit een zojuist afgesloten adviesronde (*FD).* Journalistieke onthullingen zoals LuxLeaks en de Panama Papers laten zien dat multinationals dankbaar gebruikmaken van de toeschietelijkheid van de autoriteiten om belasting te ontwijken. Staatssecretaris Snel zit, volgens *FD,* tussen twee vuren.

Expatsubsidie

- Zeker 40 duizend buitenlandse werknemers in Nederland hebben de krachten gebundeld in een protestbeweging tegen een geplande wijziging van de expatregeling. Zij hebben zich verenigd in de stichting United Expats of the Netherlands en zijn een inzamelingsactie gestart om juridische hulp in te schakelen. "Wij zijn hier naartoe gekomen met een afspraak over onze financiële positie", zegt [redacted] van de stichting. "Op die basis hebben mensen een hypotheek afgesloten en hun toekomst gepland". Wij zeggen: regering, hou je aan je woord.

Aanpak zwartspaarders

- Het ministerie van Financiën gaat harder inzetten op de aanpak van zwartspaarders. Er wordt over de komende jaren in totaal 17 miljoen euro uitgetrokken en het vizier gaat van buitenlandse rekeningen naar bedrijfsconstructies om belasting te ontduiken. Dat blijkt uit een brief die staatssecretaris Snel naar de Tweede Kamer heeft gestuurd.

Onderzoeksgegevens

Bronnen	Landelijke dagbladen
Datum	1 oktober 2018
Redactie	Directie Communicatie, team omgevingskennis, [redacted]

1893993 02480